

Ferenczy Mária – Kincses Károly

MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

HOPP FERENC FÉNYKÉPEI

Magyar Fotográfiai Múzeum

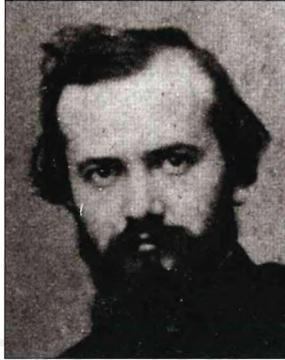
Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum

HFMK
20230113

Ferenczy Mária – Kincses Károly

MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

HOPP FERENC
FÉNYKÉPEI

A magyar fotográfia
történetéből

14.

HFMK
20230113

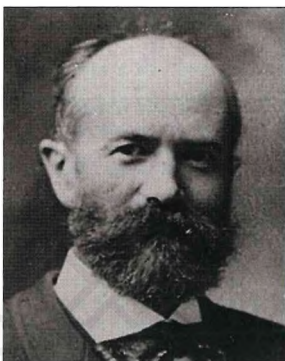

9319/a (25.700)

Ferenczy Mária – Kincses Károly

MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

HOPP FERENC FÉNYKÉPEI

Hopp Ferenc

9319/a
(25.700)

Magyar Fotográfiai Múzeum
Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum
1999

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap
Fotóművészeti Kollégiuma támogatta.
A kutatómunka része az OTKA
„Keleti múgyűjtés Magyarországon
a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum
gyűjteményeinek tükrében”
(T 025 755)
című pályázatának.

© szöveg: Ferenczy Mária, Kincses Károly

© képek: Hopp Ferenc

Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum,
Magyar Fotográfiai Múzeum,
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény,
ELTE Természetföldrajzi Tanszék,
Magyar Földrajzi Múzeum

ISBN 963 8383 14 3

ISSN 1217-1549

A címlapon:

Ismeretlen: *Hopp Ferenc a Niagara-vízesésnél,*
ambrotípiá, 1876

A hátsó borítón:

Kalmár Péter: *Hopp Ferenc léggömb kosarában*
a millenniumi kiállításon,
Budapest, 1896

A dokumentumokat németből fordította:

Felvinczi Takács Marianne

A német fordítást lektorálta és kiegészítette:

Csongor Barnabás

Angol fordítás: *Chris Sullivan*

Szerkesztette: *Kolta Magdolna*

Reprodukciók: *Walter Péter, Vékás Magdolna*

Címlap és tipográfiai terv: *Molnár István*

Magyar Fotográfiai Múzeum, 1999

Felelős kiadó: Kincses Károly

Előkészítés: Batha László

Nyomás: Novoprint Rt.

Felelős vezető: Miseje Attila

Tartalom

Előszó

7

Indulása

9

Calderoni és Társa

15

A világutazó

27

A műgyűjtő és mecénás

44

Az amatőr fotográfus

51

Végrendelete, hagyatéka

60

Képek

69

Válogatott bibliográfia

139

Hopp Ferenc írásai 139 · Irodalom 139

Képjegyzék

143

Summary

149

Előszó

Hopp Ferenc, a vagyonos optikus, mecénás, világutazó és műgyűjtő nevét szélesebb körben ismertté tette és máig fenntartotta a végrendeletével 1919-ben Budapesten alapított Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum. Életútja számunkra mesébe illő, a múlt századi, polgárosodó Magyarországon mégis jellegzetes. Szerteágazó tevékenysége mindezek ellenére kevéssé ismert, arról pedig alig néhányan tudnak, hogy szenvedélyes amatőr fotográfus volt, és a Calderoni és Társa optikai cég tulajdonosaként a magyar fotográfia fejlődéséhez is nagymértékben hozzájárult. Világ körüli utazásai során nagy mennyiségű fényképet készített és gyűjtött össze, végrendeletében ezek túlnyomó többségét a Magyar Földrajzi Társaságra hagyományozta. Hagyatékának ez a része nem maradt fenn: Budapest ostromakor a Földrajzi Társaság irattárával együtt bombatalálat következtében nagyrészt megsemmisült. Villájában, a múzeum épületében a műgyűjtemény mellett szerencsére maradtak fényképek és olyan dokumentumok, amelyek segítenek megismerni mind az amatőr fotográfust, mind a sikeres üzletembert. Utóbbi minőségében egyik fő tevékenységi területe a fényképezés eszközeinek és anyagainak forgalmazása volt.

Kötetünk bemutatja Hopp Ferenc életútját és válogat a fennmaradt fényképfelvételekből. A fotográfiákat ily módon megismertetjük az utókorral, s néhány adalékkal hozzájárulunk a magyar fotótörténethez.

Forrásként – Hopp Ferenc megjelent írásai és a korabeli sajtó mellett – főként a Hopp Ferenc Múzeum Adattárában fennmaradt különféle dokumentumokat használtuk fel: leveleket és úti emlékeket Hopp Ferenc hagyatékából, szórványos iratokat és kéziratos visszaemlékezéseket. Támazkodtunk Felvinczi Takács Zoltán, Horváth Tibor és Felvinczi Takács Marianne kutatásaira, írásaira is.

A közreadott fényképek – Hopp Ferenc felvételei (papírképek, negatívok és diapozitívok, egy részük sztereó felvétel, valamint a képek nyomdai kliséi) és az általa gyűjtött fotók – ugyancsak a Hopp Múzeum Adattárában maradtak fenn. Ez, mint mondtuk, szórványanyag, romló állapotban. A reprodukálásra alkalmas 103 fénykép a dokumentumokkal együtt így is fontos adalék a hazai fotográfia száz év előtti állapotának vizsgálá-

tához. Nem közöltük a rosszabb állapotú, illetve a technikailag, esztétikailag gyengébb felvételeket, valamint több olyan, egykorú fényképet, amelynek eredetét – a Hopp Múzeum adattári nyilvántartásának vizsgátságos története miatt – egyelőre nem sikerült megnyugtató módon tisztázni. A kutatás számára azonban ezek is hozzáférhetőek.

A Hopp-hagyaték kutatását Felvinczi Takács Zoltán alapozta meg Hopp Ferenc leveleinek és irományainak, különféle úti emlékeinek megőrzésével, saját személyes emlékeinek írásba foglalásával, valamint további dokumentumoknak és a kortársak visszaemlékezéseinek összegyűjtésével. Ezekből jött létre a Hopp Múzeum Adattára. A Múzeum igazgatójaként Horváth Tibor, majd Miklós Pál is megemlékezett Hopp Ferencről, felhasználva és valamelyest gyarapítva a Takács Zoltán közölte adatokat.

Érdemleges továbblépést Felvinczi Takács Marianne munkája hozott: tíz év alatt alapfokon rendezte az Adattár ömlesztett anyagát, és a feltárt dokumentumok – elsősorban Hopp Ferenc gót betűkkel írt, német nyelvű levelezése – alapján megírta Hopp Ferenc életrajzát (*Hopp Ferenc. Keletkutatás, 1994. ősz, 7–23. o.*) Őt elsősorban az utazó és a műgyűjtő Hopp érdekelte, a fotós pályafutást csak érintőlegesen említette.

A hagyatékban megmaradt fényképfelvételek romló állapotát látva kezdtük el a felmérést, majd a kutatást, és jutottunk arra a meggyőződésre, hogy a levél- és egyéb dokumentumrészletekkel együtt közzé kell tennünk őket.

Így jött létre a kötet és a hozzá kapcsolódó kiállítás, számos lelkes közreműködő együttes munkájának eredményeképpen. A szerzők itt mondanak köszönetet munkájukért a dokumentumokat válogató és németből fordító Felvinczi Takács Marianne-nak, a fordítást ellenőrző és kiegészítő Csongor Barnabásnak, az összefoglalást angolra fordító Chris Sullivan-nak és a Hopp Múzeumban az adattári anyagot gondozó Kardos Tatjánának.

Ugyancsak köszönjük a Nemzeti Kulturális Alap Fotóművészeti Kollégiumának hathatós anyagi támogatását.

Ferenczy Mária – Kincses Károly

Indulása

„Ahány nemes gyümölcs származik egy jó magból, annyi nemes cselekedet fakadhat egy jó gondolatból”

*Felirat a Hopp-villa kertjében a bambuszhidacskánál,
Hopp Ferenc szerint japán közmondás*

Hopp Ferenc 1833. április 28-án Fulneken, Morvaországban született, németajkú családban. Atyja a ferences rendből kilépve nősült meg, és a kisvárosi templom sekrestyéseként tartotta fenn népes családját, nevelte hét gyermekét. Élénk eszű, érdeklődő Franz (Ferenc) fiát igyekezett taníttatni, aki erről még késő öreg korában is megemlékezett.¹

¹ Vö. Felvinczi Takács Zoltán visszaemlékezései (publikált szöveg: *Felvinczi Takács Zoltán, 1923, 5–7. o.*; kézirat formában: Lila füzetek, I. 20–22. o. Hopp Ferenc Múzeum Adattár – a továbbiakban HMA – A 982/1). Meg kell erősítenem Felvinczi Takács Marianne megállapítását: családi iratok tudomásunk szerint nem maradtak fenn (vö. *Felvinczi Takács Marianne, 1994, 5. o.*). Az életrajzi adatok forrása elsősorban: *Jubileumi album, 1895*, továbbá Felvinczi Takács Zoltán, Hopp művészettörténész szakértője kéziratosa visszaemlékezése és Félix Aladár, évtizedekig a Calderoni és Társa cég alkalmazottja (üzletvezetője) visszaemlékezése. Utóbbi lelőhelye: HMA: A 2881 és A 2882.

Hopp Ferenc: A fulneki Hopp-ház, 1895

„Fulnekre mentünk, ahol rokonok és más urak vártak, noha későn érkeztünk... Szép napok voltak, amelyeket szülőföldemen tölthettem, kellemes emlékeket hagytak... Negyvenkét felvételt csináltam, remélem, huszonöt jó lesz közülük.” (*Hopp Ferenc levele Lux Ferenchez a Csorba-tótól, 1895. szeptember 6-án, HMA: A 210*)

Klősz György:
Calderoni István,
1878

CABINET PORTRAIT
KLŐSZ GY. BUDAPESTEN.

FERENCZY MÁRIA - KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTÓN

Hopp Ferenc fényképei

Hopp Ferenc szülővárosában kezdte iskoláit – szeretettel emlegette két fulneki tanítóját, név szerint Jüstl és Blaschke urakat –, mígnem élete nagy fordulatot vett. Tizenharmadik évében járt, amikor 1845-ben egyik nagybátyja, Fridetzky posztószövő és kereskedő a szekeren magával hozta Pestre. Az akkor még német beszédű hangos városban fölkeresték Fridetzky ismerősét, Calderoni Istvánt, aki jól ismerte Fulneket, hiszen felesége onnan származott. Mivel a Calderoni optikai cég tulajdonosa – fia nem lévén – olyan inast keresett, akit utódjául nevelhetne, szerződtette a serdülő fiút látszerésztanoncnak. Inaskodása hat esztendeje alatt Hopp Ferenc kitűnő eredménnyel végezte el a kereskedelmi iskolát, tanult franciául is – a magyar nyelvet viszont kevésbé sajátította el: akkor még alig volt rá szüksége. Optikusi és kereskedői pályafutásából ítélve, Calderoninál kitűnő szakmai alapokat szerzett, de a tanoncévek hagyományos keménységét sejteti, hogy később Hopp az akkori nehéz fizikai

**Ismeretlen:
Hopp Ferenc
és Karl Hartmann,
1851**

**Borsos és Doctor:
Hopp Ferenc
és barátja,
Karl Hartmann,
1865**

munkának, közelebből a sok tüzelőhordásnak tulajdonította meggömbült gerincét, időről-időre kiújuló hátfájásait.

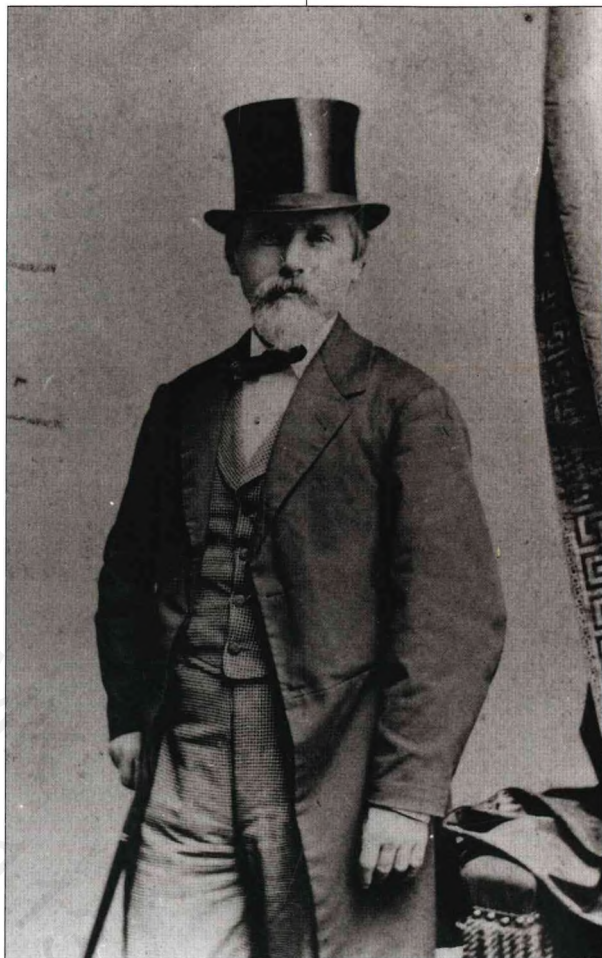
1851-ben kapta meg segédlevelét. A következő két évben Calderoninál dolgozott, a Váci utca és Gizella (ma Vörösmarty) tér sarkán lévő üzletben, azután – a céhes idők hagyományait követve, sokoldalú szakmai gyakorlat megszerzésére – vándorútra indult. Bécsbe ment, ahol két évet töltött a Weinberger látszerész cégnél. A következő két évre visszatért Calderonhoz, Pestre, majd 1857-ben átkelt az Atlanti-óceánon (ez akkor még tizenhat napos hajózást jelentett), hogy az ipar és a kereskedelem fejlődését a praktikum hazájában, az Egyesült Államokban ismerje meg.

Négy évig dolgozott New Yorkban látszerészként, az optikus és műszerész Benoit Kahn üzletében. Tehetségével és szorgalmával kivívta mestere megbecsülését. Bár Kahn felajánlotta, hogy üzlettársául fogadja, Hopp Ferenc 1861 nyarán elhagyta az Egyesült Államokat, és visszatért Pestre. E négy esztendő során megtanult angolul, a legmagasabb szinten sajátította el szakmája elméleti és gyakorlati ismereteit, és tovább erősödött benne a fogékonyság minden új iránt. Emlékkül egy Lincoln elnök arcképével díszített kendőt hozott magával, ezt haláláig nagy becsben tartotta.²

Itthon Calderoni István atyai áldásával Hopp feleségül vette mestere egyetlen leányát, Idát, és – a tengeren túlról hozott, megtakarított pénzével – betársult az optikai cégbe. A házasság nem sikerült, alig fél év múlva elváltak. Később Ida újra férjhez ment, Hopp nem nősült meg többé. Calderoni István a történetek ellenére haláláig, 1881-ig baráti viszonyt tartott fenn vele. Ezt bizonyítják levelei, amelyek mindig a „Mein Lieber Sohn!” azaz „Kedves fiam!” megszólítással fordulnak Hopp Ferenchez.³

1864-ben a hetvenéves Calderoni István visszavonult, Hopp Ferenc átvette a céget, de továbbra is megtartotta a közismert és megbecsült „Calderoni és Társa” elnevezést. „Egészen üzletének élt, s szorgalmával, igénytelenségével, tapintatával és előkelő műveltségével csakhamar tekintélyes nevet vívott ki a budapesti kereskedői világban” – jellemezték később alkalmazottai.⁴

A sikeres iparos és kereskedő végleg gyökeret vert Pesten – levelei-

**Ismeretlen:
Benoit Kahn,
Hopp Ferenc
optikus mestere
New Yorkban,
1861**

² E relikvia is Budapest ostroma idején veszett el. Vö. Felvinczi Takács Zoltán visszaemlékezése, HMA: A 1239, 11–12. o.

³ Lásd például az 1863. május 16-án (HMA: A 1448) vagy 1865. június 1-én (HMA: A 1454) kelt leveleket.

⁴ *Jubileumi album*, 1895, 6. o.

**Ismeretlen:
Hopp Ferenc
huszonnyolc éves
korában,
huszonkét éves
menyasszonyával,
Calderoni Idával,
1861**

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

ben, írásaiban később sokszor hangoztatta, hogy itt érezte magát a legjobban.⁵ Szülővárosával, ott élő rokonaival azonban élete végéig fenntartotta a kapcsolatot, nemcsak levelezett velük és látogatta őket, hanem anyagilag is támogatta néhányukat. Két unoka-öccsét, Lux Ubaldot és a fotográfusként is ismert Lux Ferencet pedig alkalmazta a Calderoni cégnél.

Otthona Budapest lett, ide költöttek üzleti sikerei és baráti kapcsolatai. Noha élete végéig anyanyelvén, németül fogalmazott, az Osztrák Birodalom cseh-morva tartományának szülötte, az Osztrák-Magyar Monarchia alattvalója öntudatosan vallotta magát magyar állampolgárnak, a színhagyomány szerint még Ferenc József császár és király színe előtt is, amikor 1895-ben kitüntetését kellett megköszönnie, s – később idézendő – végrendeletének hiteles szövegében is.

⁵ Lásd megjelent úti beszámolóinak záró sorait, továbbá a Calderoni cég alkalmazottaihoz a Penang-Szingapúr közötti hajóútról, 1883. március 9-én (HMA: A 1473) vagy San Franciscóból, 1893. február 17-én (HMA: A 1497) írott leveleit.

Emlékérem Hopp Ferenc üzleti tevékenységének ötvenéves jubileumára, 1895

A Ferenc József Lovagrend diplomája. A kitüntetés 1895-ben (üzleti tevékenysége ötvenéves jubileumán) a tanszergyártás magyarországi meghonosításáért kapta

Calderoni és Társa

„Színházban ha nem lát tisztán / Könnyen segíthet a hibán, /
Jó látcsövet s szemüveget / Calderoninál vehet”

Calderoni és Társa cég hirdetése, Magyar Színpad, 1936. május

Gizella tér. A Váci utca és Deák Ferenc utca sarkán állott az 1911-ben lebontott Drascher-ház, kilenc évtizeden át Calderoni és Társa székhelye

Az észak-itáliai Rovereto, lévén akkoriban Ausztria egyik tartományának városa, természetszerűleg az osztrák armádiába küldte fiait. Egy 1794-ben született helybeli ifjú, bizonyos Stefano Calderoni, felserdülvén, szintén a Radetzky lovasezredben szolgált, és nyilván vitézül megállta a helyét, mert őrmesterként szerelt le a napóleoni háborúk után. Az obsitos katona Eszéken keresztül Pestre jött, a Valero selyemgyárban lett munkavezető, ott, ahol honfitársa volt a tulajdonos.⁶ Nem sokáig maradt a gyárban, megtakarított pénze segítségével rövidesen önállósult. 1819-ben egy asztról kezdett bicskát, okulárt, látcsövet, cérnát, szappant áru-

⁶ Szilágyi István, 1986, 212. o.

sítani a Fehérhájó utca Szervita téri torkolatában lévő, az 1600-as évektől folyamatosan működő Fehérhájó vendégfogadó kapualjában. Néhány házzal arrébb hasonló holmikkal kereskedett a felesége is.

Rosszul nem mehetett nekik, mert 1821-ben átköltöztek a Váci utca és a Nagyhíd (ma Deák Ferenc) utca sarkán álló kétemeletes Drascher-féle házba, ahol azután kilencven évig volt a Calderoni cég székhelye.⁷ „Az asztronómushoz” címzett üzlet cégtáblája, amelyet Laccataris Demeter festett, egy görögös öltözékben üldögélő asztronómust ábrázolt, aki teátrális mozdulattal mutat a lábánál álló földgömbre, míg mögötte műszerek garmadája áll. A modell Ágai Adolf író nagybátyja, Ágai Benjámint volt, így nem csoda, hogy Ágai *Utazás Pestről Budapestre* című könyve megörökítette a festmény alkotóját: „legjobb műveinek egyike az az öreg asztronómus, akit vagy két évtizeddel ezelőtt még ott láthattunk Calderoni boltja előtt. Hogy az időjárás viszontagságaitól megója: Hopp úr, a világtjáró, népszerű optikus, megértvén a festménynek értékes voltát, az Andrássy úton épült nyaralójába vitette s tartalmazas múzeumának kincsei közé igtatta. (Hogy a kép eredetijét az én Benjámint nagybátyám szolgáltatta, mellesleg említtem. Persze, csak ami a fejet és felsőtestet illeti. Mert sohasem lebegett őrajta görög plaid, hanem inkább török-spanyol hosszú kantusban járt a szép öreg).”⁸ A cégtábla melletti hőmérőről olvashatták le a járókelők, éppen hány Réaumur-fok a léghőmérséklet a Váci utcában.⁹ Ekkoriban már kizárólag optikai cikkeket, földgömböket, légsúly- és hőmérőket árult az üzlet, továbbá néhány készüléket az új találmányt, a fényképezést azon frissiben kipróbálni szándékozók részére.

1843-ban a Voigtländer cég hazai képviselőjeként Calderoni István összekülönbözött Franz Voigtländerrel, aki bejelentette, hogy megszünteti nála cége 1834 óta fenntartott lerakatát, s minden további kapcsolatot megszakít vele. Calderoni viszontválaszából ellenben úgy látszik, hogy ő rúgta fel az együttműködést Franz Voigtländerrel, „mert nem ajándékozhatta meg azzal a bizalommal, mellyel akkoriban elhunyt apjának, Wilhelmnek tartozott.”¹⁰ Nem akarok késői igazságtévő lenni, csak emlékeztetném az olvasókat, hogy Franz azonos azzal a Voigtländer-fíúval, aki eltulajdonította Petzval József találmányát, híres portréobjektívját is. Így én inkább Calderoninak hiszek.

1838. március 13-án az árvíz elöntötte az üzletet, de miután levonult a víz, Calderoni István ott folytatta, ahol abbahagyta. 1844. augusztus 15-én, amikor a Rottenbiller Lipót alpolgármester ideája nyomán megújított Pesti Magyar Polgári Gyalogőrhad zászlószentelésére került sor a Redutban, Calderoniból altiszt lett.¹¹ Johann Baptist Clarot bécsi litográfus és portretista le is festette őt egyenruhában, valószínűsíthetően Strelisky Lipót dagerrotípiája alapján.¹² (Milyen örömet szerezhetne valaki a boldogtalan szerzőnek, ha akár a festményt, akár a dagerrotípiát csak egy rövid szempillantásra megmutatná neki!) A szabadságharc alatt optikai mű-

⁷ A házat a *Vasárnapi Újság* 1909-es *A régi Pest emlékeiből* című összeállításában megjelent cikkeske már „Calderoni-házként” aposztrofálja. „Nemcsak az üzlet, hanem maga a ház is érdekes relikviája a régi Pestnek... Hatalmas tömbben húzódo kétemeletes és régies építésű ház, melynek a Türr István utcára néző oldalán az első és második emeleti ablakköze között mitológiai alakok vannak elhelyezve. A második emelet párkánydíszre mind a három oldalon végig kiterjesztett szárnyú sasfigurákkal van kiegészítve.” Ez a cikk említi azt is, hogy éveken át itt lakott Görgei Artúr és testvére, István. (*Zuboly*, 1909)

⁸ Ágai Adolf, 1908, 299. o.

⁹ Tarr László, 1984, 34. o.

¹⁰ Uo. 35. o.

¹¹ „Az aláíróven, melyet kibocsájított, hamarosan 158 polgár neve díszelgett, akik vállalták, hogy a gyalogőrcsapat tagjai lesznek.” *Búza Péter*, 1992, 140. o.

¹² Magyar Nemzeti Galéria Adattára, Farkas Zsuzsa közlése, 1998

Ismeretlen: Calderoni és Társa régi üzlete, 1869

„Itt jelennek meg elsősorban az új miniszterek, a legszebb hölgyek és az új kosztümben magukat lefotografozó primadonnák arcképei. Akinek a fényképe belekerül Calderoni kirakátaba, az már vagy nagy ember, vagy az volt, vagy azzá lesz.”

(Karácsony előtt Budapesten. Vadász- és Versenylap, 1887. december 8. 516. o.)

szereket, távcsöveket szállított a honvédseregnek. 1849-ben, Buda ostromakor Hentzi ágyúí a Drascher-házat is megrongálták.

Calderoni személye – mint látjuk – önmagában is meglehetősen érdekes, de ne feledjük, ezt a könyvet Hopp Ferencnek szenteltük. Kettejük pályája éppen 154 évvel ezelőtt találkozott, ekkor lett inas Calderoni cégénél Hopp Ferenc. Innen a történet már jól ismert Hopp életrajzából. Csak sorolva a tényeket: 1853-ban két évre Bécsbe, majd New Yorkba küldte tanulni a Kahn-céghez. Calderoni Ida révén rövid időre szoros családi közösségbe is kerültek, 1864-ben pedig Hopp Ferenc átvette az üzletet az akkor hetvenéves Calderonitól, de továbbra is Calderoni és Társa néven működött.

A Calderoni indulásától – ha nem is az egyetlen, de – a legjelen-

több fotó-szakkolt volt az országban és természetesen a fővárosban is. Gyakran nála jelentek meg az ekkor még gyerekcipőben járó fényképezés első újdonságai is, miként példának okáért a *Vasárnapi Újság* hirdette varázs-fényképek. „Legújabb találmány: varázs-fényképek. Meglepő és érdekes multság 1 kettős boríték 6 kép tartalommal 60 kr. Calderoni és Társa látszerészek Pesten a Váci utcában.”¹³

Itt lehetett hazavihető, albumba tehető, mutogatható városképeket vásárolni Pest-Budáról, vagy vizit- vagy esetleg kabinet méretű portrékat ismert politikusok, írók, költők, zenészek, színészek és színésznők arc-másával. Tudjuk – ha néhány újságcikknél több nem is maradt róla –, hogy a Tigris fogadóban dolgozó Stuhr dagerrotipista már 1844-ben Calderoni kirakataiban tette közzemlére legsikerültebb alkotásait.¹⁴ Ettől kezdve Calderoni kirakata fél évszázadra intézménnyé vált Pest-Budán. Az itt bemutatott fényképeken megjelenő dámák, a játékonysági események szereplőinek toalettjei tevőlegesen hatottak a pillanatnyi divatirányzatokra is. A bolt egyik kirakata ilyesféle képekkel volt zsúfolásig telerakva. Nem is volt napszak, hogy néhány korzózó arslán vagy divathölgy ne ácsorgott volna a bolt előtt. Ekkoriban minden bizonnyal a Belváros egyik leghíresebb, leglátogatottabb üzlete volt. Sokan naponta fölkeresték a számtalan csillogó-villogó műszerrel, fotómasinával, tarka földgömbbel büszkélkedő üzletet, hogy megtekintsék kirakatát, mert – ahogy a *Vadász- és Verseny* írta róla – „itt jelennek meg elsősorban az új miniszterek, a legszebb hölgyek és az új kosztümben magukat lefotografozó

¹³ *Vasárnapi Újság*, 1866. április 22. 194. o.

¹⁴ *Der Spiegel*, 1844. február. 28. 37. o.; március. 2. 46. o.; április. 3. 216. o. Idézi: Szilágyi Gábor, 1996, 17. o.

**Ismeretlen:
Hopp Ferenc
üzletében,
személyzetének
négy tagjával.
Hátul Erzsébet
királyné nagyalakú
fényképe,
elől a nevezetes
nagy földgömb,
1900 k.**

15 [-]: *Karácsony előtt Budapesten. Vadász- és Versenylap, 1887. december 8. (XXXI. évf. 56. sz.) 516. o.* Radisics Jenő Hopp Ferencről írott portrécikke is megemlékezik a Calderoni-üzlet társasági szerepéről: „kirakata előtt csoportosult... a déli korzó közönsége, megbámulni vagy irigységgel szemlélni a szépségeket, előkelőségeket, nevezetes vendégeket vagy világhírű halottakat, akiknek képeit, mégpedig a velük kapcsolatos szenzáció után azonnal, a kirakatba kiakasztották”. (*Radisics Jenő, 1911, 28. o.*),

16 Krúdy Gyula: *Ne legyünk rosszak!* 1933. In.: *Váci utcai hölgytisztelet.* Budapest, Szépirodalmi, 1982. 424–425. o.

17 *Fővárosi Lapok, 1867. július 20. 660. o.*

18 *Fővárosi Lapok, 1867. július 24. 671. o.*

19 *Fővárosi Lapok, 1892. február 10. 285. o.*

20 *Pesti Napló, 1867. június 6.*

primadonnák arcképei. Akinek a fényképe belekerül Calderoni kirakatába, az már vagy nagy ember, vagy az volt, vagy azzá lesz hamarosan.”¹⁵

A nevezetes üzlet Krúdy Gyulánál is felbukkan: „miután a tél folyamán megállott zsebóráját elvitte egy óráshoz a Dob utcába, akivel héber nyelven szokott beszélgetni, miután az órás azelőtt rabbinövendék volt, – miután elvégezte bevásárlásait a Váci utcai nagytrafikban a cigarettatöltéshez való háromféle dohánynemű közül, – miután Calderoninál megvizsgálta a legújabb találmányú időjósító készüléket, de megfelelőt nem talált köztük, – még egy gond maradt vissza, amely az új gazdasszony levizsgáztatásán kívül a fővárosi tartózkodása alatt állandóan mögötte ballagott. Ez a gond pedig nem volt más, mint a diópálinka szakértőnek a feltalálása.”¹⁶

A Calderoni-üzlet ismert személyek, divatos helyek, extremitások fotóit is árulta, hátukon a cég bélyegzőjével. „Mezei József a világtalan festész, kitől alkalmunk van sikerült költeményeket közölni, 1849-ben Bem tábornok alatt szolgált mint jeles tűzértiszt. Később, amíg szeme világát nem veszté, megpróbálta szeretett tábornokát emlékezetből lefesteni. Egy ilyen arcképet a művész Úrházy György íróársunknak adott 1860-ban. Most e festmény után Borsos és Doctor fényképet készítettek, s abból 50 darabot Calderoninál és Pfeiffer könyvárusnál tettek le, hogy azokat a világtalan festész és szép érzelmű költő javára adják el. Egy példány ára 50 kr. Ajánljuk a közönség figyelmébe. Egy igen érdekes kis fényképpel gyarapíthatják albumaikat, s tesznek valamit egy derék tehetségért, ki fájdalom, jobb sorsra lett volna érdemes.”¹⁷

Egy másik hír szerint báró Beust birodalmi kancellár új fényképe látható Calderoni kirakatában.¹⁸ A politikai semlegesség gyakorlati megvalósulását láthatjuk abban, hogy ugyanezen üveg mögé tették néhány évvel később Deák Ferenc arcképét is.¹⁹

Figyelemmel kísérték a napi aktualitásokat is. 1867. június 8-án rendezték Ferenc József koronázási ünnepségét Pesten. Ez alkalmából jelent meg a következő hirdetés: „Calderoni és Társa látszerészek Pesten a Váci utcában ajánlják a koronázási ünnepélyre nagyválasztékú lát- és távcsöveiket bőr, szaru, elefántcsont, békateknő, gyöngyház és email foglavlánnyal, 6, 8 és 12 üveggel 5 frt-tól 60 frt-ig. Használt lát- és távcsők cserében elfogadtatnak, mindenféle javítások pontosan, jól és jutányosan eszközöltetnek.”²⁰

Említsük még meg, hogy mások mellett Stein Aurél

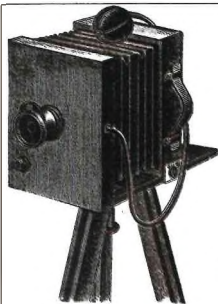

**Calderoni és Társa hirdetése,
Színház és Élet,
1906. január 1.**

Ázsia-kutató is Calderoninál vett fényképezőgépet, amikor itthon járt. „Az Önnél vásárolt Lancaster Camera remekül bevált. Jó a lenszéje és a jó Ilford lemezekkel egészen csinos felvételeket csinál. Bizonyítékul mellékelem egy nemrég készült felvételemet a jammui Raghunath templomról” – írta az indiai Lahore-ból Hopp Ferencnek.²¹

²¹ Stein Aurél levele Hopp Ferenchez Lahore-ból, 1891. április 29-én, HMA: A 1671/9/1-4, (közölve: Ferenczy Mária, 1993)

Fényképezési készülékek

Tanuló-készülék

9×12 $\frac{1}{2}$ lencseegységre, periskopikus objektívvel, momentárral, egy költés kasszával és állványval

K 20.—

Ugyanaz fényezett mahagoni-fából... K 10.—

„Brownie”

csinos kézi-kamara film-felvételekre, automatikus momentárral, iris-diaphragmával és keresővel ellátva

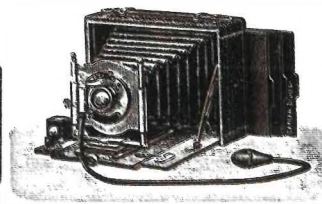
II. sz. 6×9 $\frac{1}{2}$ képekre — K 26.—
III. sz. 8×10 $\frac{1}{2}$ képekre K 48.—

„Ideal”

finom, igen lapos kézi-kamara 9×12 $\frac{1}{2}$ kép-nagyság, finom Busch-objektívvel, momentárral és keresővel, 3 egyezari kasszával és egy Premo-film kasszával ellátva

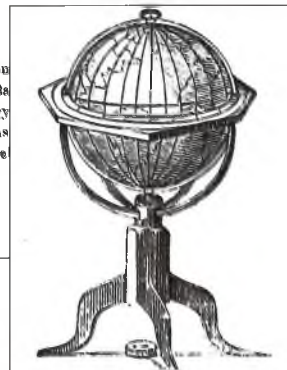
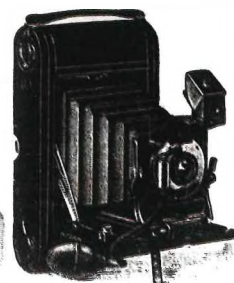
K 94.50

„Perfect”

mahagoni-fából készült kamara, finom lencsével, aplan. objektívvel, Be Tomb-pillanatárral, keresővel, 3 egy fénkkasszával és egy Premo-film kasszával, ugyancsak beállító üveggel

K 60.—

„Földteke” reklámja, Vasárnapi Újság, 1905. december 10.

„Fényképezési készülékek” hirdetése, Vasárnapi Újság, 1905. december 10.

Hosszú ideig a Calderoni és Társa cég számított Budapest legjobban felszerelt fényképezési üzletének. Később megjelent ugyan a konkurencia (Pejtsik, Wanaus, Szakál, a Hafa stb.), de érdemes elolvasni, hogyan hirdetett például 1899-ben: „fényképezési készülékek elsőrangú gyárosoktól, legújabb kézi kamarák pillanat-felvételeknek. Zeiss és Steinheil-féle objektívek kizárólagos raktára. Lumière, Gebhard és Obernetter lemezek. Dr. Schleussner-féle lemezek. Diapositív lemezek. Dr. Kurz-féle celloidin és gelatine-papírok. B. Liesegang Aristo-papírok. Angol platin papírok. Az összes fényképezési cikkek és legtisztább vegyszerek raktára.”²² Mint látszik, a cég mit sem adott fel ambícióiból, nem változtatott üzletpolitikáján. Egyszerűen csak több lett a fényképező, így több céget tudtak eltartani, megszűnt a Calderoni-monopólium.

Jó üzletemberként Hopp Ferenc több szálon is kapcsolódott kora fényképezéséhez. Műszerek behozatalával, konstruálásával támogatta Konkoly-Thege Miklós meteorológiai és asztrofotográfiai munkáját²³, emellett megjelentette a neves csillagász *Bevezetés a fotografozásba. Útmutatásul kezdő műkedvelőknek* című könyvét, amelynek utolsó 15

²² Magyar Fényképezészek Lapja, 1899. május

²³ Az együttműködésről lásd például Konkoly-Thege Miklós *Az asztrofizikai megfigyelések módja* című cikkét: „egyszer hozatott nekem Hopp Ferenc, a Calderoni és társa cég tulajdonosa Buschtól Rathenoból két tucat kiváló finomságú szemüveg-hengerlencsét... befoglaltam mindegyiket... s azóta vannak jó hengerlencsék Ógyallán”. *Időjárás. Meteorológiai és Csillagászati Folyóirat*, 1911. (XV. évf.) 4. füzet, 88. o.

²⁴ Budapest, Calderoni és Társa kiadása, 1891.

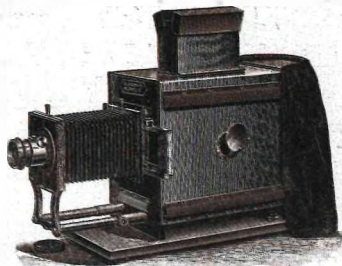
oldalán a Calderoni cég fotós hirdetései találhatóak.²⁴ A Photo Club tagjainak gép- és anyagvásárlásait a cég különféle akciókkal, árkedvezményekkel segítette. Ezeket folyamatosan hirdette a fényképművészeti közlönyökben.

Foglalkozott készülékek előállításával is, mint ez *A művészi fényképezés* 1906-os évkönyvének lapjairól kiderül: „évek előtt Calderoni és Társa cég buzdítására Rusznyák és Szvoboda mechanikusok műszerjavító műhelyt rendeztek be. Ezek annyi képzettséget és igyekezetet tanúsítottak, hogy ma Calderoniék a legnehezebb szerkezetek elkészítését is rájuk bízzák. Műhelyükben készül Calderoniék vetítő készüléke. A vetítógép tervezését a Calderoni és Társa cég készítette, latba vetve a jelenkor legmagasabb követelményeit. A kivitelben a fent említett mechanikusok remekeltek.” Tizennégy oldallal később még egyszer visszatérnek erre a bizonyos vetítógépre, amely „a külföldiekkel legalább is egyenrangú. A gép minden képzelhető modern újítással és a lehető legtökéletesebb szerkezettel bír.”²⁵

Közben a vállalat tovább bővült: tanszerek és iskolai szemléltető eszközök árusításába fogtak, mivel az 1870-es években Eötvös József tanügyi reformjai nyomán hirtelen megnőtt az igény a korszerű iskolai szemléltető és optikai eszközök iránt. 1872-ben Hopp külön üzletet nyitott a tanszerosztály részére a Pater Noster (Miatyánk) utcában, nem túl messze az anyaüzlettől. Amikor a forgalom kinőtte a kis üzletet, a Kishíd (ma Türr István) utcába költöztette ezt a részleget. Kezdetben importártur kínált, majd az import bővítése

Legújabb szerkezetű fényképező készülékek eredeti gyári áron ● A fényképezéshez szükséges összes anyagok és eszközök

● ● SAJÁT KÉSZÍTMÉNYŰ ● ●
● ● VETÍTŐ KÉSZÜLÉKEK ● ●

CALDERONI ÉS TÁRSA
MŰ- ÉS TANSZERRAKTÁRÁBAN

BUDAPEST, IV., KISHID-UTCZA 8.

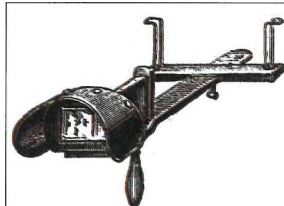
● Lásztarraktár IV., VÁCZI-UTCZA 1. ●

**Calderoni és Társa
vetítőkészülékének
hirdetése**

²⁵ Kováts Elemér–Purcell Béla–Sternád Béla, 1906, 205., 219. o.

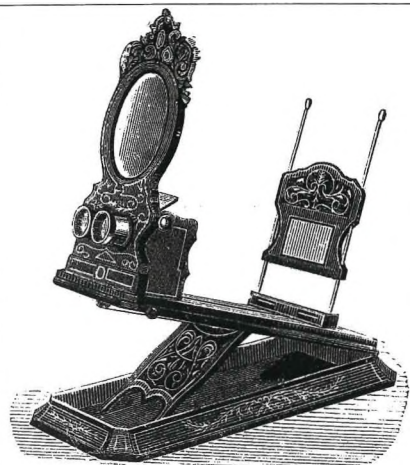
²⁶ Jubileumi album, 1895, 5. o.

mellett meghonosította Magyarországon a tanszergyártást. Ez nem volt egyszerű, kezdetben az egyes cikketeket külföldi mintadarabok alapján gyártatta hazai iparosokkal. Rá hárult a kis műhelyek összefogása, a szervező munka, ráadásul az optikai üzlet hasznát éveken át elnyeltek a tanszergyártás beindításához elengedhetetlenül szükséges befektetések. Végül azonban siker koronázta erőfeszítéseit, az új üzletág felvirágzott.²⁶ A cég idővel monopóliumot is nyert az állami iskolák korszerű szemléltető eszközökkel való ellátására. Az állami megrendelések a jelentős haszon mellett stabilitást hoztak a cégnek.

Stereoskopok K 4-5-6
Stereoskopképek kartonon

**Sztereoskopok
és sztereóképek
hirdetése,
Vasárnapi Újság,
1905. december 10.**

Graphoskop nagyító készülék fényképek számára K 14, 20, 28, 32, 40, 60, 80

**„Graphoskop” hirdetése,
Vasárnapi Újság, 1905.
december 10.**

merev arccal, szótlánul továbblépett?²⁸ Mondta ezt a morva születésű, német anyanyelvű, világpolgár Hopp. Fura hely volt ez a Monarchia, annyi szent.

1903-ban a tekintélyes cégtulajdonos és sikeres kereskedő kereskedelmi tanácsosi címet nyert, felkérték, hogy öt évig vegyen részt a magyar áruforgalmi statisztikai állandó érték megállapító bizottság munkájában.²⁹

A cég változatlan sikerrel működött tovább. Hirdetéseit folyamatosan olvashatóak a legtöbb illusztrált lapban; katalógusai tematikus kötetekben, igényes kivitelben, metszetekkel illusztrálva jelentek meg. A legjobb cégekkel működött együtt, például az utóbb híressé vált Süss Nándor-féle mechanikai intézettel, optikai üzemmel, amely a későbbiekben beírta nevét a magyar fotótechnika-történetbe is. Weinwurm Károly így ír ugyanerről: „a Süss-féle műhely már szép új otthonában működik és most, ha Isten akarja, remekül megy majd. Vasárnap voltam ott, és csak azt mondhatom, hogy valóban praktikus és modernül van berendezve, öröm lehet a munkásoknak, hogy ott dolgozhatnak! Büszke is lehet rá a cég, hogy oly sokkal járult hozzá a felszereléséhez, Önnek ezt az áldozatkészségét tulajdonképpen az állam speciel megköszönhetné.”³⁰ Volt saját üvegfüvő, asztalos és lakatos műhelye, neki dolgozott Zier Károly vegyimérleg gyára stb.³¹

Hopp jó emberismerettel választotta meg munkatársait, s maximálisan kihasználta képességeiket. Szigorú és takarékos főnök volt, például nem látta szívesen, ha alkalmazottai szabadságot kértek. Nem fizetett

Hopp Ferenc 1895-ben ünnepelte szakmai tevékenységének ötvenedik évfordulóját. A főváros felterjesztésére a bécsi udvar Ferenc József lovagrendet adományozott neki, az oklevél szövege szerint is a tanszergyártás meghonosításáért.²⁷

Hopp baráti körben szívesen mesélt találkozásáról a császár és király őfelségével a fogadáson, ahol a kitüntetés kellett megköszönnie. Elbeszélése szerint a ceremónia során a következő beszélgetést folytatta őfelségével. A bemutatás után Ferenc József megkérdezte tőle: – Ön ugye német? Mire Hopp németül azt válaszolta: – Nem felség, én magyar állampolgár vagyok! Csodálható-e, hogy mindezek után a kérdező

²⁷ A kitüntetés oklevelét és kísérőlevelét őrzi a Hopp Múzeum, HMA: A 1394/1-2.

²⁸ Felvinczi Takács Zoltán kéziratosszaemlékezéséből, HMA: A 982/1. 22. o.

²⁹ A Magyar Királyi Kereskedelemügyi Minisztérium 22763/VI. sz. ki-nevezési okmánya: HMA: A 99.

³⁰ Weinwurm Károly levele Hopp Ferenchez Budapestről Aucklandbe, 1905. május 18-án, HMA: A 25

³¹ Vö.: Petrich Gyula levele Hopp Ferenchez Budapestről Aucklandbe, 1905. május 18-án, HMA: A 69/1

**A Calderoni és Társa
cég tulajdonosa
és személyzete,
1895**

Vogt Ferenc, ifj. Raizenberger János, Belle Ákos, Lichter Lajos
Schönc Lajos, Vogt Lajos, Schönhammer János, Felix Aladár
Weinmann Károly, Jurányi Henrik, HOPP FERENCZ, Laxy Ferencz, Schäffer György
Petrich Gusztáv, Gellich Vilmos, Dummel Adolf, Keel Ferencz
Lódes János, Miczeisz József, Sterz József, Zlatnai Ignác, Wank József.

A CALDERONI ÉS TÁRSA CZÉG FŐNÖKE ÉS JELENLEGI SZEMÉLYZETE

CALDERONI ÉS TÁRSA

A cég alapított 1819-ben.

Telegrammadress:
CALDERONI OPTICUS.

M. kir. postakasszaigazgatásnál
Cheque-számja 727.

Telefon-összeköttetés.

MŰ- ÉS TANSZER RAKTÁR

IV.. Kishid-utca 8. ☉ BUDAPEST ☉ IV.. Kishid-utca 8.

Budapest, 1905. 18. Mai

Sehr geehrter Herr Chef
lieber Herr Hopp!

Mit lebhaftem Interesse lese ich die Ihnen
unterbreitete Zeitschrift und daß die
Ihre Preise bisher immer recht günstig waren
und daß Sie bei der Begründung der Hönner
und mit dem Welt auf das günstigste Mittel
sahen. -

Ich will mit keinem Schmuckstein ausweichen
aber Ihre geschickliche feine Arbeit die feinste
Natur - alles was darin Hon, bewundernswürdig
mit und auf dem ist - mit einfachen Worten
in sehr reizender Weise, daß ich nach Belegung
Ihre Briefe - einige jedochmal - durch
eine besondere Priester Defingriffen
wurde. - Ich müßte auf ganz die ganz

Petrich Gyulának,
a Calderoni cég
alkalmazottjának levele
főnökéhez Aucklandbe,
1905. május 18-án
(részlet)

magas béreket; családi baj, szükség esetén viszont nagyvonalúan segí-
tett. Nem kivételezett a cégnél alkalmazott unokaöccseivel, a már említ-
ett Lux Ubaldal és Lux Ferencsel sem.

A Calderoni cég több évtizedes sikertörténetében Hopp mellett ott
vannak a nagy hozzáértéssel kiválasztott, fotóhoz, optikához, tanszer-
gyártáshoz és az üzlethez egyaránt értő segítők is. Ha felsorolok közülük
néhányat, a fotográfiához értők elismerően bólinthatnak, hiszen Wein-

wurm Károly, Jurány Henrik, Achtzehner József, ifj. Ranzenberger János a magyar fotótörténet ismertebb alakjai. Amikor épp nem volt úton valahol, naponta bejárt és személyesen ellenőrizte üzleteit, de olyannyira megbízhatott beosztottjaiban, hogy akár évhosszra is rájuk hagyta üzleteit. Munkatársaival hosszú útjain folyamatosan levelezett, legtöbbször baráti, családi kapcsolatokat is ápolt. Ő lett példának okáért az ifjabb Weinwurm Mátyás keresztapja, vagy Ranzenberger násznagya, és később az ifjabb Ranzenberger keresztapja is.

Bárhol járt is – akár a glóbusz túlsó felén –, rendszeresen beszámoltatta alkalmazottait: ránk maradt leveleiben mindig reflektál ezekre a beszámolókra. Utóbbiakból csak kivételképpen maradt fenn néhány: a negyedik föld körüli útját járó Hopp Ferencnek 1905. május 18-án írtak a cégvezetők az új-zélandi Aucklandbe, Hopp azonban továbbutazott, mire a levelek megérkeztek. A leveleket a posta – „via Amerika” – visszaküldte a feladónak. Ezekből idézünk néhány részletet. Schöne Lajos írta: „üzletileg, előző beszámolóhoz csatlakozván csak azt közölhetem, hogy minden rendben megy tovább. A befizetések az államkassza részéről zavartalanul beérkeznek az ex lex állapot ellenére. Áprilisi bevételeink 39 131,22 K-ra rúgnak szemben az előző évi 34 424,29 K-val. – A fényképeszeti cikkek igen jól mennek. Tegnap szállítottunk le két Zeiss objektívet kb. 1400 K értékben itteni intézeteknek. Ma öt kamerát adtunk el. – Jelen pillanatban a régi követelések rendezésével foglalkozom. Ha ezeket lezártam, remélhetőleg október 1-jén, pontos, részletes adólistával szolgálhatok Önnek.”³² Másik üzletvezetője, Félix Aladár a következőkről számolt be: „az üzletben minden a legnagyobb rendben megy a maga útján, jó üzleteket kötünk, szorgalmasan fizetjük az adósságokat, és csak azt rendeljük meg, ami a legszükségesebb, amivel a gyáros és a bizományba adó urak eddig is elégedettek voltak... Az automobilkiállítás e hó 8-án nyílt meg. Egy szekrényt állítottunk ki autószerűvegekkel, fátlyakkal és kapucnikkal, továbbá prizmás távcsövekkel, vadásztávcsövekkel, fegyvertávcsövekkel, valamint barométerekkel, Kodakokkal és más sportszerekkel. Ezeket Porteller úr rendezte el ízlésesen. A Frankfurt am Main-i Merr Testvérek cégtől nagy választékban kaptunk autószerűvegeket, fátlyakat és kapucnikat, továbbá respirátorokat bizományba, reméljük, nagy részét el tudjuk adni. Kaptunk a Wessely cégtől is, amelynek szintén van a kiállításon elárúsító helye..., bizományba többféle autószerűveget, melyek több cég áruai közt eladásra kerülnek.”³³

Félix Aladár visszaemlékezéseiből tudhatunk arról is, hogy a korzó, a Váci utca, a Gizella tér közvetlen szomszédságában lévő üzletet változatlanul kedvelték és gyakran felkeresték ismert és névtelen vevők egyaránt. „Gróf Andrássy Gyula külügyminiszter bejött az üzletbe, s beszélgetve Hopp úrral, ezeket mondta: Ma nagy kő esett le a szívemről, mert sikerült megkötni a hármasszövetséget... Arra is emlékszem – folytatja a

³² HMA: A 23

³³ HMA: A 24 A levélben említett Porteller Tódor később cégvezető volt a Calderoni és Társánál.

visszaemlékezés idején kilencvenhárom éves Félix –, hogy amikor Ferenc Ferdinánd trónörökös tüdőbaja miatt hadihajón föld körüli útra indult, hogy baját gyógyítsa, Ottó főherceg bejött az üzletbe, és Hopp úr a nagy glóbuszon megmutatta a főhercegnek, hogy nagybátyja jelenleg hol tartózkodik.”³⁴

1909-ben Hopp Ferenc leválasztotta a vállalatról a tanszerrészleget, részvénytársasággá alakította, majd a következő évben megvált tőle, megtartva az optikai üzletet. Így jött létre a Calderoni Mű- és Tanszervállalat Részvénytársaság, a Hitelbank tulajdona. A cég központja később is a Váci utca 50. alatt működött, elsősorban középiskolai szemléltető eszközöket gyártott, valamint állat- és csontvázpreparátumokat készített.

Az optikai részleg 1909 után tehát újra önállóan dolgozott. 1911-ben lebontották az üzletnek kilenc évtizeden át helyet adó Drascher-féle házat, ezért átköltöztek a Gizella téren felépült Haas Fülöp-féle palota jobb szárnyába. Az új üzletben új módi járta. Addig az eladók maguk tették be a pénztári fiókba a vevőktől átvett pénzt, most azonban külön pénztárt állítottak be. Az itt dolgozó pénztárosnő volt az első női alkalmazott a cég történetében.³⁵

Hopp Ferenc haláláig tulajdonában tartotta az optikai céget, de utolsó éveiben teljesen visszavonult az üzleti élettől, és csak gyűjteményeivel foglalkozott.

Nem kötődik ugyan szorosan Hopp személyéhez, de a történet folytatásához hozzátartozik, hogy az üzlet (amely még 1943 augusztusában is Calderoni és Társa néven hirdette magát³⁶), 1944 telén bombatalálatot kapott, teljesen kiégett. A háború után már csak a részvénytársaságról vannak adataink, 1949-ben a céget Calderoni Műszer- és Tanszergyártó Laboratóriumi Felszerelő Nemzeti Vállalat néven államosították, s a VIII. Szentkirályi utca 8. alá költöztették. Később a név egyszerűsödött, Calderoni kimaradt, s Iskolai Tanszerek Gyára lett. Volt külön biológiai, csonttani és vegyszerkészítő csoportja is. 1968–1989 között Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat elnevezéssel fungált, míg 1989-től Calderoni Műszer és Tanszergyártó és Forgalmazó Vállalat néven futott.

Gondolta volna-e Stefano Calderoni, hogy neve, cége – ha mégoly megváltozott formában is – másfél évszázadon át fennmarad?

³⁴ HMA: A 2881/a-c, 5. o.

³⁵ Félix Aladár visszaemlékezése, HMA: A 2882/1-2. 1-2. o.

³⁶ „Calderoni és Társa. V. Vörösmarty tér 1. Látszóvek, szemüvegek, fényképezési készülékek.” *Film, Színház, Irodalom*, 1943. augusztus. 13.

A világutazó

„Oly szerencsés voltam, hogy csaknem az egész bejárható világot láttam.”

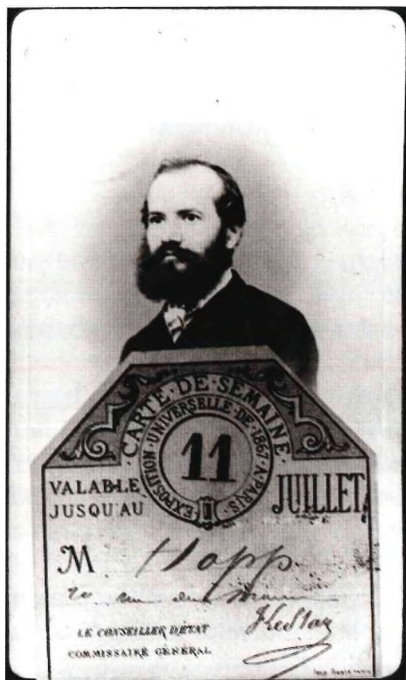
Hopp Ferenc fulneki pohárköszöntőjéből, 1912

A sokoldalú üzleti tevékenység és az állami megrendelések révén stabil és virágzó cég nagy vagyonhoz juttatta tulajdonosát. Tőkét tovább gyarapították ingatlanügyletei, így egyre több időt és pénzt szentelhetett földrajzi és földtani ismeretei bővítésének, az utazásnak, majd a gyűjtésnek. A század végére Hopp Ferenc, aki sohasem politizált, szakmájától függetlenül is a főváros életének ismert és elismert alakjává vált – mint különönc világutazó, mecénás és műgyűjtő.

Felvinczi Takács Marianne így jellemzi Hopp Ferencet, az utazót: „csillapíthatatlan tudásszomja az utazásokban és a földrajzi-földtani ismeretekben találta meg életterét, amikor szakmájában már kiélte magát; munka- és vállalkozó kedve az utazásokban, majd a rendszeres műgyűjtésben talált kompenzációra. Mindezt össze tudta kapcsolni a szakmájából származó tudásával és tapasztalatával: mint optikus fényképeket készített, a precíziós műszerek készítője a finoman megmunkált iparművészeti alkotásokat válogatta, s mindezt a geográfiai és geodéziai műszerek készítőjének a távoli világok iránti vonzalmával és csodálatával tette. Mindebben feldolgozta magányosságának problémáját is: alkalmi közösségekben, amilyen egy tengerjáró luxusgőzös társasága, de főként a hazai tudományos társadalmi egyesületekben és az emberiség távoli népeivel való közeli érintkezésben megtalálta önmagának, személyiségének kiteljesedését. Úti leveleiből, amelyeket fáradhatatlan buzgalommal írt barátainak és munkatársainak, a bölcsességgel párosult derű és humor árad.”³⁷ Tegyük hozzá, hogy leveleiből kiviláglik: utazásait ugyanolyan igényességgel, alaposággal és remek szervezőkészséggel készítette elő, ahogyan üzletét is vezette.

Az úti levelek egy része alkalmazottainak szólt, rendszeres, bár rövid reflexiókkal az üzleti ügyekről írott beszámolókra, mindig „Kedves Uramim!” megszólítással, az élmények leírásával és azzal az ígérettel, hogy az összegyűjtött képek és a fotók segítségével részletes beszámolót is tart majd. A levelek más részét barátainak, hozzá hasonlóan módos és sikeres üzletembereknek írta. Ebből a baráti társaságból – asztaltársaságukat maguk között „Zwanglosen” („fesztelenek”) társaságának hívták – kerültek ki Hopp Ferenc útitársai is egy-egy nagyobb utazás idejére. Például dr.

³⁷ Felvinczi Takács Marianne, 1994, 13. o.

Hopp Ferenc fényképe a párizsi világkiállítás belépőjén, 1867

Utazásai eleinte – ifjúkori valcolásához, szakmai vándorlásához hasonlóan – főként szakmai célokat szolgáltak, rendre fölkereste a fontosabb szakkiallításokat Európa nagyvárosaiban. Később egyre bővülő érdeklődéséhez szabta mind nagyobb szabású útterveit. Sorra meglátogatta a világkiállításokat, először 1867-ben Párizsban, majd Bécsben (1873), ismét Párizsban (1878, 1889, 1900), Chicagóban (1893). Végigutazta a világ újonnan épült nagy vasútvonalait, átszelte a világóceánokat, a tengereket, felkeresett távoli szigeteket és botanikus kerteket – több évtized-

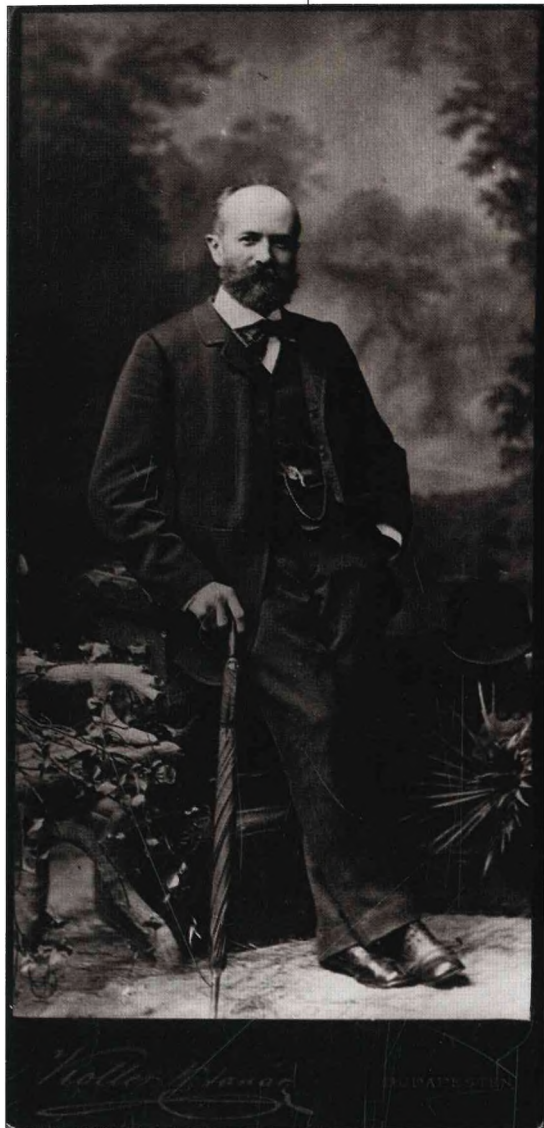
Seitz Ottó gyógyszeru-nagykereskedő 1893-ban végigutazta vele az amerikai kontinenst, egészen Chicagóig, Móry Károly budapesti háztulajdonos³⁸ és Chmel Gusztáv kereskedő járt vele a Földközi-tenger körüli országokban és a Kanári-szigeteken, Szinell János üvegkereskedő pedig 1903-ban kísérte el föld körüli útján. Nevezett urak valamennyien tagjai voltak a Földrajzi Társaságnak.³⁹

³⁸ Móry Károly volt az a tátrai panzió is, ahol Hopp Ferenc pihenni szeretett.

³⁹ Lásd a *Földrajzi Közlemények* függelékeként közölt tagnévsort 1904-ben (XXXII. kötet) vagy 1909-ben (XXXVII. kötet).

Hopp Ferenc levele unokaöccséhez, Lux Ferenchez Chicagóból, 1893. október 26-án (részlet)

**Koller Károly:
Hopp Ferenc
negyvenkilenc éves
korában, 1882**

⁴⁰ A föld körüli utazások útvonalait a levelek és egyéb fennmaradt dokumentumok alapján Felvinczi Takács Marianne rekonstruálta és publikálta: *Felvinczi Takács Marianne*, 1994.

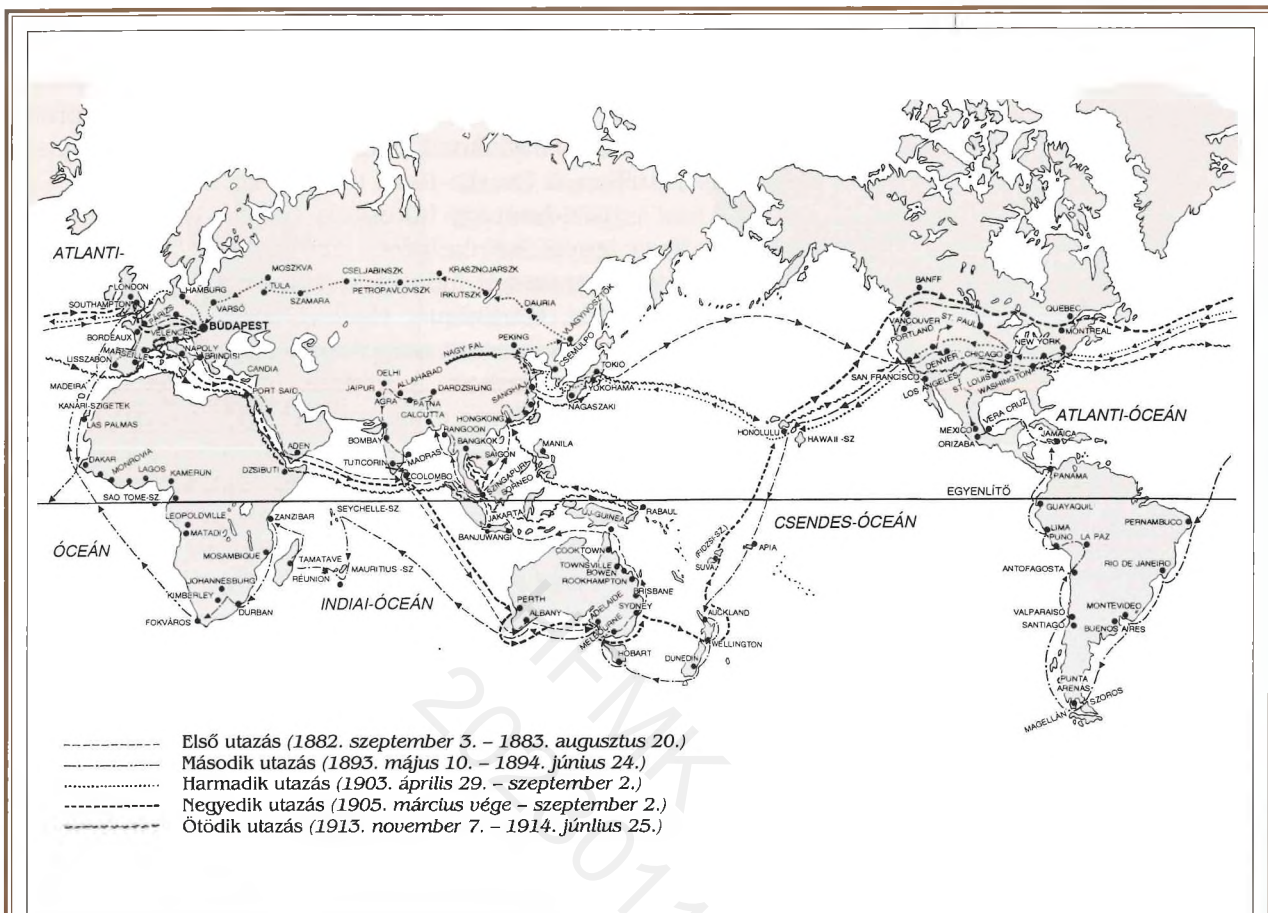
es programot tűzött maga elé a Föld megismerésére. Többször ellátogatott szülővárosába, Fulnekre is (1895, 1898, 1912); az üzleti élet és a világ körüli utazások fáradalmait pedig rendszeresen a Magas-Tátrában, a Csorba-tónál pihente ki.

1876-ban egy körutazás erejéig visszatért ifjúkora egyik színhelyére, az Egyesült Államokba. Southamptonból indulva kelt át az Atlanti-óceánon, Barbados, Martinique, Haiti és Jamaica szigetének érintésével érkezett meg Aspinwallba (ma: Colon), a Panama-szoroshoz. A földszoroson át (a csatorna még nem nyílt meg!) utazott Panamába, majd a kontinens nyugati partja mentén észak felé hajózott, San Franciscóig. Ott fölszállt a még új Pacific-vasútra, hogy átszelje Amerikát, beleértve az akkor még nem mindenütt veszélytelen indián területeket is. Végül New Yorkból hajózott vissza Európába.

1878-ban bejárta Itáliát, ellátogatott Málta szigetére, átkelt az afrikai partokra, Tuniszba és Algírba, majd Marseille-be hajózott. Hazatérése előtt még fölkereste a világkiállítást Párizsban.

1880-ban nagy európai körutazást tett: Spanyolországban egy hónapot időzött, majd Portugália meglátogatása után Hamburgba hajózott, és onnan indulva bejárta a skandináv országokat, hogy azután Szentpéterváron és Moszkván keresztül jusson el Bécsbe és onnan haza.

1882-ben, majdnem ötvenéves korában vágott neki az első föld körüli utazásnak.⁴⁰ Szeptember 3-án intett búcsút Budapestnek, ahova tizenegy hónapi utazás után, 1883. augusztus 20-án érkezett vissza. Gondosan megtervezett útvonalat járt be: Fiuméből hajózott a Földközi-tengeren, a Szezei-csatornán, a Vörös-tengeren és az Indiai-óceánon át, Ceylon érintésével Ausztráliába. Körülhajózta a kontinenst, meglátogatta a nagy kikötővárosokat, majd Jáva szigetét. A Jáva – akkor Holland Kelet-India – székvárosából, Batáviából (ma: Jakarta) Szingapúrba vezető hajóútról így írt a Calderoni cég alkalmazottainak: „csendes volt a tenger, derült az idő, felvettük a révkalauzt a fedélzetre és a part mentén mentünk, olyan közel, hogy az embereket és a növényzetet világosan lehetett látni. Százával voltak kis vitorlás hajók, különös építésű vendéghajókkal, a bennszülöttek jóformán Ádám-kosztümben, és mind dél felé tartottak, halászni. Közben az aranyló nap felkelt a látóhatár fölé és megvilágította a hatal-

mas tűzhányót, amelyik majdnem a tengerig nyúlik, elbűvölően szép. Ez olyan reggel volt, amelyet sosem fogok elfelejteni. Madura északi partja mellett, közel a parthoz, láttuk a nagy Djapata vulkánt, és néhányat a Kerimunjawa-szigetek közül, és 23-án reggel 9-kor épségben elértük Batávia kikötőjét. Nem sokkal azután, hogy horgonyt vetettünk, felvett minket egy kis gőzös, és egy hosszú csatornán keresztül a bennszülöttek, köztük kínaiak, különböző szállítóeszközeihez vitt minket, és egy csinos kocsiban jávai, tarka színű, jávai kosztümes szolgáserreggel utaztam a Netherlanden Hotelbe, ahol a 34. szobában lakom. – Hozok magammal Jávából húsz nagy és tizenhét kis fotográfiát, hogy Önök megismerjék az embereket és a növényzetet. Megkapták-e leveletem Batáviából?”⁴¹

Szingapúrból Penang és Rangoon érintésével érkezett meg Calcuttába. Onnan Dardzsilingbe utazott. Erről a látogatásáról írott levelét egy budapesti német újság is közölte, mint „élénk utazási kedvének és rettenthetetlen kitarlásának” tanúbizonyságát: „december 26-án érkeztem meg Rangoonból Calcuttába, ezt 31-én ismét elhagytam, hogy a szilveszter

Hopp Ferenc utazásai a Föld körül

⁴¹ 1882. december 2-án, HMA: A 1505

⁴² Az 1883. január 5-én kelt levél címzettje ismeretlen, eredetije nem maradt fenn. A szöveget idéző – eddig nem azonosított, minden bizonnyal 1883. február 16-i – újságcikk a levélrészlet mellett az újság Hopp addigi útvonalát és – egy, a szerkesztőségbe beérkezett távirat alapján – további útiterveit is ismer-teti. (HMA: A 4087)

Ismeretlen:

Hopp Ferenc

**a kínai Nagy Falnál,
1883. április 15-én**

„Alighogy kipihentem magam, a Nankou-hágóhoz vittem magamat egyfajta hordszékkal, amelyet két öszvér vitt, miután fogadtam egy intelligens kínai vezetőt, akít Ko-szannak hívtak és jól beszélt franciául, hozzá három szolgát és két szamarat. Nagyon megerőltető és hideg utazást tettem a hágón keresztül, de kár nem ért, és 15-én délután három órakor Kína történelmi falainál találtam magamat. A véletlen odahozott egy fényképezőt, aki tanulmányi felvételeket készített. Megragadtam az alkalmat, és magamat a Nagy Falnál igen válogatott társasággal – szamar- és tevehajcsárokkal, taligásokkal, kis kínai népséggel, szolgálókkal, ládák-kal, szamarakkal, öszvérekkel – együtt lefényképeztettem. Megvárom ezeket a képeket, hogy azután folytathassam vándorutamat.”
(Hopp Ferenc levele Jurányi Henrikhez Pekingből, 1883. április 20-án, HMA: A 1524)

estét a Gangeszen, az újévet pedig ezen a felséges/magasztos helyen [Dardzsilingben] ünnepelem. Az utazás Dardzsilingbe a hegyi vasúton csodálatos; többnyire a régi országutat követi. Az ifjú Mr. Prestige-zsel, a vasút építőjének fiával utaztam, aki volt olyan szíves, hogy az utolsó nyitott kocsiban adott nekem helyet, ahonnét teljesen szabadon élveztük a kilátást. Dardzsiling állandó növésben van, az utóbbi években nagy építkezések voltak, ekkor épült többek közt a Darjeeling Club, ahol Honorary Member-ként lakom. Három napig reggelenként a legpompásabb időt élveztük, s olyan szerencsés voltam, hogy a hatalmas Himalája hegylancot a legtisztább időben szemlélhettem. Január 2-án reggel első utam a temetőbe vezetett, hogy felkeressem honfitársam, Alexander Csoma de Kőrös sírját, és síremlékére egy friss virágkoszorút tegyek. A síremlék nagyon jó állapotban van, a homokkő oszlopot éppen frissen meszelték. A temető elhelyezése egyedülálló a világon. E férfiú, aki életét a tudománynak áldozta, nem kívánhatott magának külön helyet utolsó nyughelyül. Indiában őrzik és tisztelik emlékét. Vámbéryt is jól ismerik, művei megvannak a Clubban és sokan olvassák. Gyakran emlékeznek meg Déchy kalandos és veszélyes expedíciójáról a független Szikkim belsejébe, s még ma is bámulják a dardzsilingi európaiak e honfitársunk merészségét és kitartását. Ezek az élmények a messze távolban szívbeli örömet okoztak nekem... Ma reggel felmentem a Jellapeher-magaslatra, s láttam a Mt. Everestet (Gaurizankar), a világ legmagasabb hegyét, világosan és élesen a reggeli nap sugárzó fényében.”⁴²

Indiában két hónapot töltött, ellátogatott a Gangesz-parti nagyvárosokba, köztük Patnába, Benáreszbe, Allahabadba, Lucknow-ba, Agrába, majd Delhibe, azután vasúton indult dél felé. Fölkereste Dzsai-púrt, Barodát, azután Bombay-t, majd Dél-India keleti felén Madraszt, Pondicherryt, Thandzsurt (ma: Thandzsavur), Madurait, Tutikorint, ahonnan visszahajózott Ceylonba.

Onnan utazott tovább Szingapúron, Hongkongon (és Makaón) keresztül Kantonba. Meglátogatta a tengerparti kínai városokat: Amojt, Fucsout, Vencsout, Sanghajt és Tiencsint. Tiencsinből öszvér vontakór-dén utazott Pekingbe, onnan – hordszékkal – kirándult a Nagy Falhoz és a Ming-császárok sírjaihoz. Emlékbe elvitt egy téglát a Nagy Falból, és lefényképezte magát egy arra járó európai fényképésszel. Ez a nagyméretű, 24x30 cm-es üvegnegatív megmaradt a Hopp Múzeumban, s ezt a képet közölte Lóczy Lajos is, *A khinai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása* című könyvében.⁴³

Május elején hajózott át Nagaszakiba. A Japánban töltött bő egy hónap alatt felkereste Kobét, Kiotót, Oszakát, Nagoját, Tokiót és Jokohamát. Kitűnően érezte magát, számos kirándulást tett, barátságokat kötött, és sok-sok emléktárgyat és fényképet vásárolt. Jokohamából Hawaii érintésével hajózott át az Egyesült Államokba. San Franciscóból ismét vonattal utazott New Yorkba.

Útba ejtette a Yellowstone Nemzeti Parkot. Onnan írta alkalmazottainak: „noha ezen a körutazáson nyolc napig a nyílt mezőn kellett aludnom, szenvedtem a hőségtől és a hidegtől, mégis nagyon meg vagyok elégedve, mert láttam a természetnek ezt a csodáját. Voltam olyan szerencsés, hogy láttam működni a gejzíreket, a nagy hűségű nyolcszor lövellt fel kilencven láb magasra... Ahova csak néztem, ott mindenütt gejzír volt. Éjszaka is kint táboroztunk... Nagyon meleg volt, 80–90 Fahrenheit-fok... csörgőkígyók is voltak... Az orrom egészen leégett, szemeim bedagadtak. Öt nap múlva, remélem, Salt Lake Cityben leszek, aztán a Rocky Mountainben, Denverben.”⁴⁴ Ugyanonnan írott másik levelében Jurány Henriket tudósítja: „fotókat viszek; egy egész sorozatot kapok egy geológustól, akivel öt napig együtt utaztam.”⁴⁵

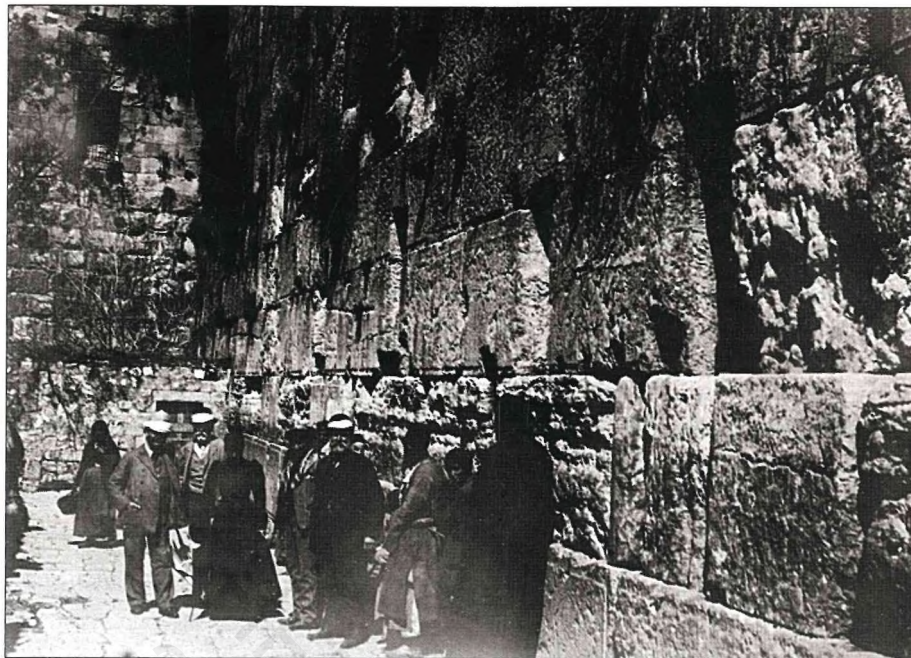
Denver után felkereste Chicagót, Washington, majd New Yorkot is. Onnan írta Jurány Henriknek: „megnéztem a várost, átmentem az óriáshídon; leírást és fotográfiákat hozok magammal... Ön akar egy fotográfiát rólam a Nagy Fallal. Úgy emlékszem, küldtem egyet Sanghajból, ezt átengedem Önnek emlékül a Föld eme pontjára tett kirándulásomról... Holnap utazom a Normandie gőzössel Európába, augusztus 9-én érem el Európa partjait, és 19-én este érkezem Pestre. Ha ez sikerül, akkor augusztus 20-án kirándulunk Visegrádra vagy Vácra. Felkerestem Mr. Edisont, de sajnos nem volt otthon. Ma megint elmegyek. Kahn úrtól kölcsönvettem száz dollárt, mivel nagyon megcsappant a kasszám. Jegyezze fel,

⁴³ Budapest, 1886. 199. o. „Fába metszette: Morelli”

⁴⁴ 1883. július 4-én, HMA: A 1477

⁴⁵ 1885. július 8-án, HMA: A 1527

**Hopp Ferenc:
Hopp Ferenc
Jeruzsálemben,
a Siratófalnál,
1892**

⁴⁶ 1883. július 31-én,
HMA: A 1526

legyen szíves, és küldje el, ha engem valami szerencsétlenség ér, különben magam intézem el.”⁴⁶

Ezután – miként levelében ígérte – Southamptonon, Párizson, Münchenen, Bécsen át hazatért. Annak nem maradt nyoma, hogy megérkezése másnapján (!) valóban kirándulásra indult-e üzletvezetőjével, bár fáradhatatlan utazókedvét e terve talán mindennél jobban jellemzi. Igaz, ezt a kirándulást alighanem úgy kell elképzelni, hogy a Calderoni-alkalmazottakkal, a „Kedves Uraim”-mal elvonatoztak valahova, egy kertvendéglőben megvendégelte őket és végeérhetetlenül mesélt, mesélt nekik az utazásról.

⁴⁷ Monogramos borítékban, 1892.
március 7-i dátummal. HMA: A
1721

Több kisebb európai kirándulás – város- és kiállításlátogatás után – 1892-ben csaknem három hónapos társas körutazásra indult. Az Augusta Victoria nevű gőzössel Cuxhavenből indultak el, és Gibraltár, Nizza és Ajaccio érintésével elhajóztak Egyiptomba. Alexandriából Kairóba utaztak, ellátogattak a piramisokhoz, Memphiszbe és Szakkarába, majd áthajóztak a Szentföldre. Jaffából kirándultak Jeruzsálembé (a Getsemánkertből emlékül hozott ibolyacsokor ma is megvan⁴⁷). Onnan Szmírnába (ma: Ízmir), Konstantinápolyba, azután Athénba látogattak. Néhány napig pihentek Korfu szigetén, mielőtt Máltára hajóztak. Szicíliában kikötöttek Siracusában és Palermóban, majd Nápolyban. Megmászták a Vezúvot és bejárták Pompeji romjait. Egy algíri városnézés és egy Atlasz-hegységbeli kirándulás után a hajó Lisszabon érintésével vitte vissza őket a kiindu-

ló állomásra. Egyaránt élvezte a földközi-tengeri utazást, a történelmi emlékek meglátogatását és az Augusta Victoria nevű gőzös luxusberendezéseit, köztük a villanyvilágítást. Az erről az utazásáról írott leveleiben már számos utalás található arról, hogy nemcsak vásárolt, hanem készített is fényképeket.

Majd egy évtized elteltével, kevéssel hatvanadik születésnapja után, 1893. május 10-én vágott neki második, leghosszabb föld körüli utazásának, amely több, mint egy évig, 1894. június 24-ig tartott. Lisszabonban szállt hajóra, hogy nyugat felé kerülje meg a földet, barátja, dr. Seitz Ottó társaságában. Dakarból indulva szelték át az Atlanti-óceánt, majd Pernambuco, Rio de Janeiro, Montevideo, Buenos Aires és Punta Arenas meglátogatása után áthajóztak a zord időjárása miatt a hajókat sok veszéllyel fenyegető Magellán-szoroson, mivel kiderült, hogy a pampákon és az Andok láncain át nem vezet biztonságos út a kontinens nyugati partja felé.

Hopp Ferenc:
Hopp Ferenc bányászok
közt, Oruro, Bolívia, 1893

„[Uyuniból] reggel hétkor tovább folytattuk utunkat, és tegnap este megérkeztünk egészségesen, de fáradtan Oruroba, Bolívia jelentős kereskedővárosába... Útközben áthaladtunk 3956 m magasságon, jelenleg pedig 3695 m-rel vagyunk a tengerszint felett, és 924 km-re a tengerparttól... Némely ajánlásoknak köszönhetően itt már jól ismeretek lettünk, és nem érzem magam idegennek az indiánok között, akik itt a lakosság zömét alkotják.” (Hopp Ferenc levele a Calderoni cég alkalmazottaihoz Oruroból, 1893. augusztus 10-én, HMA: A 1488)

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképet

A pampákon tett kirándulásról írta Jurány Henriknek: „ha a világ legdélibb városában fényképezni tudnék, akkor elégedetten megyek tovább az eltervezett útvonalon. Lemezváltáskor azt találtam, hogy két dobozban tizenhat lemez el volt törve. És egyáltalán nem csodálkozom rajta, mert a kofferral nagyon rosszul bántak a be- és a kirakodásnál... A fényképeknek megvoltak a rossz oldalai: egyszer az idő nem kedvező, ha pedig az idő kedvező, akkor nincs lemez kéznél, aztán csődöt mond a Moment-zár, aztán... az ember esetleg elfelejti a kazettát kinyitni, és igazán kíváncsi vagyok, hogy egyáltalán mi jön ki ebből az egészből... Aztán száguldásunkon a pampákon keresztül készítettem hatvan felvételt, megállítottam a szekeret, és csináltam hat további felvételt a Hirsch báró kolóniájáról, amely orosz zsidók számára van, noha ott nem látni semmit, csak a távolban egy pár házikót, különben mást nem, csak pampafüvet. Ezeket elküldtem egy másik tekerccsel együtt a Schnabel céghez Budapestre, van ott egy csomag papír is és könyvek dr. Seitz úr számára.”⁴⁸

⁴⁸ A Britannia hajó fedélzetéről (Montevideótól egészen Valparaisóig utaztak rajta), 1893. július 20-án, HMA: A 1545

**Hopp Ferenc:
Római színház
vagy amfiteátrum,
Szicília, 1897**

Meglátogatták Santiago de Chilét, Valparaisót, majd mélyen behatoltak a szárazföldre, föl a magas hegyek közé. A fennsíkon ércbányákat kerestek föl, később hajóztak a Titicaca-tavon, jártak Peru fővárosában, Limában, továbbá Ecuadorban is. Azután átkeltek az – ekkor már működő – Panama-csatornán, és a Karib-tengeren Jamaica érintésével Mexikóba hajóztak. Onnan szárazföldi úton, St. Louis-n keresztül utaztak Chicagóig, ahol még épp elérték a világkiállítást.

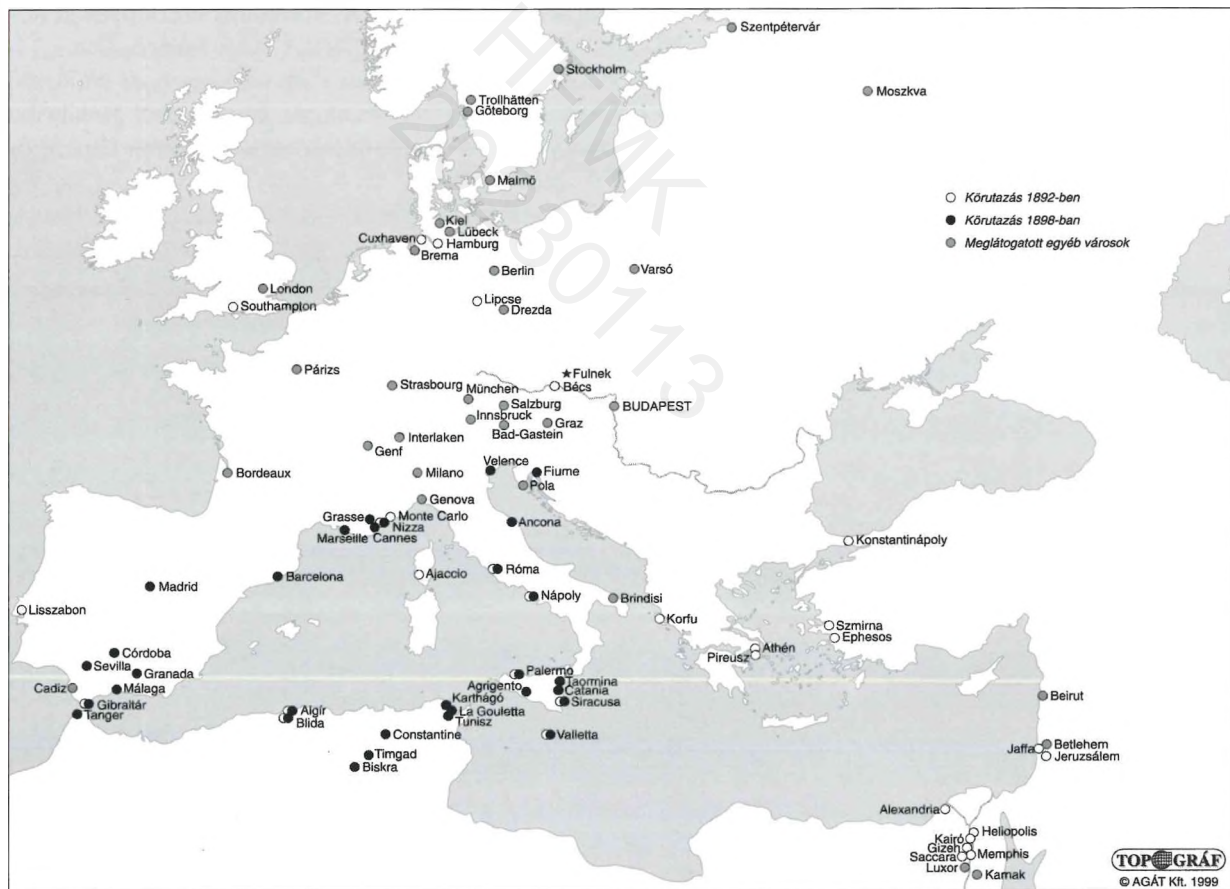
Ezután Hopp Ferenc – most már egyedül – a Kanadát átszelő vasútvonalon San Joséba, majd San Franciscóba utazott, ahol ismét tengerre

szállt Hawaii felé, hogy onnan a Szamoa-szigetekre, majd Új-Zélandba hajózzék. Innen Melbourne-be ment, hogy felkeresse az Indiai-óceán legtávolabbi szigeteit: a Seychelle-szigeteket és Réuniont. Réunionról Madagaszkárra, majd Zanzibárba, onnan Afrika déli csücskére, Fokvárosba hajózott. Utóbbi fontos állomás volt számára: gyémántbányákat látogatott meg. Ott derült ki, hogy hazafelé nem lesz módja kitérőt tenni a Kongó-vidékre. Így a Kanári-szigeteken át hazajött. Útja különböző állomásain sokat vásárolt – inkább néprajzi, mint művészeti tárgyakat – és fényképezett is. Az exponált lemezeket és filmeket a tárgyak mellé csomagolva küldte haza, leveleiben mindig figyelmeztette alkalmazottait, hogy legyenek óvatosak a csomagok kibontásánál, és vigyázzanak, hogy a vámszemle kárt ne tegyen a felvételekben.

Alig három év telt el utolsó világhatártú útja óta, amikor – 1897 első hónapjaiban – újra csak nem városlátogatásra vagy üdülésre, hanem nagyobb útra csomagolt: körutazást tett a Földközi-tenger nyugati medencéjét övező országokban. Először felkereste Rómát és Nápolyt, majd Szicíliába ment, onnan Tuniszba és Algírba utazott, végül Spanyolországon és Dél-Franciaorszá-

A földközi-tengeri utazások (1892, 1897) útvonala és ameglátogatott európai városok

⁴⁹ Granadából, 1897. március 20-án, HMA: A 1589

A kongói utazás (1899) útvonala

gon keresztül tért haza. Nagy kedvvel vásárolt és lefényképezett mindent, ami megragadta a figyelmét. „Remélem, Algírból már megkapta a ládikát, amely néhány csomag negatívomat tartalmazza. Keresztkötés alatt küldök különböző iratokat, újságokat... A képeket óvatosan hívassa elő, mert ezek a képek számomra különös jelentőséggel bírnak. Ma kézbe vettem a masinámát; nem fogom a lemezt többé benne hagyni, ahogy ez velem már többször megtörtént. Tangerben különös pechem volt ezzel” – írta Jurány Henriknek.⁴⁹

1898-ban ismét a Földközi-tenger keleti medencéjébe utazott: örömmel és érdeklődéssel tért vissza Egyiptomba, felkereste Szíriát és Palesztinát, azaz a Szentföldet is. Ez alkalommal is sokat fényképezett, de nem volt szerencséje: Kairóban a „kollégák” elrontották az előhívást. Unokaöccsének, Lux Ferencnek írta: „holnap küldök két postacsomagot hét tucat negatívval. Ezeket a legnagyobb óvatossággal kell előhívni, mert a közeljövőben nem lesz alkalmam ismét a Nílusnál fényképezni. A hét tucat negatív között van egy doboz, már előhívott képekkel, amelyeket próbaképpen itt hívtam elő. Ezeket

⁵⁰ Kairóból, 1898. február 17-én, HMA: A 1514

azonban, sajnos, elrontották, mert az előhívó túl erős volt, és a finom árnyalatok befucscoltak. Az itteni fényképészeknek nincs türelmük és kedvük az amatőr képek számára.”⁵⁰

1899-ben megvalósította évtizedes tervét a trópusi Afrika meglátogatására: a fekete kontinens nyugati partja mentén – a Kanári-szigetek, Dakar, Kamerun stb. érintésével – Kongóba hajózott. Az akkor megnyílt kongói vasúton ő volt az első turista, aki a vonal teljes hosszát végigjárta. Közben sztereógéppel készített felvételeket. Ezekből már szerencsére több maradt ránk.

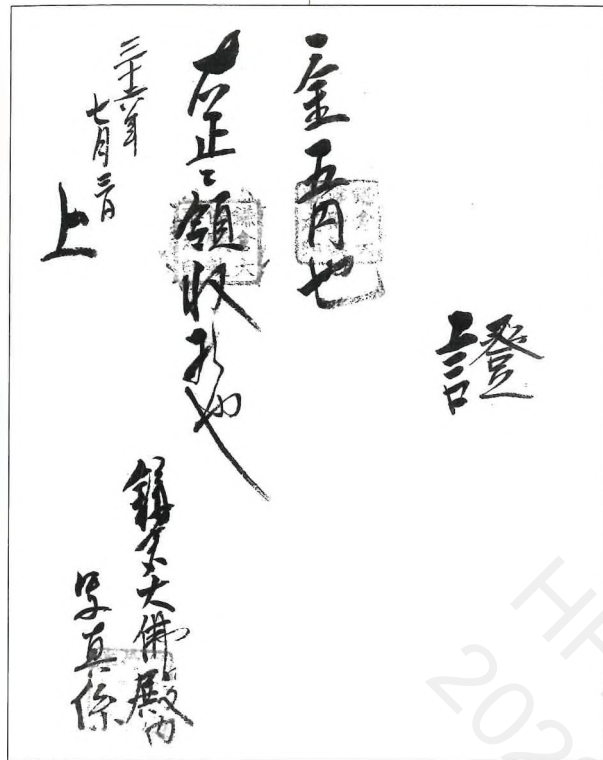
Harmadik világ körüli útja volt a legrövidebb, hiszen 1903. április 29-től szeptember 19-ig, alig több, mint négy hónapig tartott. Ezúttal Szinell János üvegkereskedő barátja kísérte el a hetven éves világutazót. Budapestről Oderbergen át Hamburgba mentek, onnan Southamptonon és Cherbourg-on át New Yorkba hajóztak (a Deutschland gőzösnek ekkor már csak nyolc nap kellett az óceán átszeléséhez). New Yorkból indulva – ahol Hopp negyvenöt évvel korábban járt először – a Pacific-vasúton öt és fél nap alatt értek át a nyugati partra. San Franciscóban szálltak újra hajóra. A tizennégyezer tonnás Siberia gőzös öt nap alatt érte el Hawaiiit, majd néhány napi tartózkodás után továbbindulva, június 14-én Jokohamát. Ott szálltak partra, ahol húsz évvel korábban Hopp japáni tartózkodása befejeződött. Élénk érdeklődéssel és éles szemmel figyelte meg, húsz év alatt mekkorát változott az élet Japánban. Számos kisebb-nagyobb kirándulást tettek, a fővároson, Tokión kívül meglátogatták Kamakurát, Odavarát, Mijanositát, a Hakone-tó szépségéről és kénves forrásairól híres környékét, a régi császárvárost, Kiotót és az ősi főváros, Nara templomait. Oszakában megtekintette a nagy nemzeti kiállítást és élvezettel vásárolt a japán iparművészet remekeiből. Vízi úton látogattak el Simonoszekibe és Nagaszakiba.

Nagaszakiból hajóztak át Koreába, először Fuszsanba, majd Csemul-

Hopp Ferenc: Hopp Ferenc, Szinell János és egy amerikai útitársnőjük a Deutschland óceánjáró fedélzetén, útban New York felé, 1903

Klisé a fénykép kinyomtatásához, 1904

„Meglehetősen kellemetlen, hideg és esős idő volt, amikor a Deutschland gőzösre szálltunk, de a bennünket fogadó zenekar derekasan igyekezett rossz kedvünket vig zenével elűzni... 24 órai kellemes utazás után hajónk már a szabad tengert szelte. A tenger élénken hullámzott és hűvös szél fújott, de az utasok majdnem kivétel nélkül a sétatédfedélzeten maradtak és... élvezettel csodálták a mind magasabbra törő hullámokat.” (Hopp Ferenc, 1904, 2. o.)

Az óriás Buddha-szobornál a turistákat fényképező japán fotóműhely számlája, Kamakura, 1903. augusztus 25-én (Meidzsi 36. év, 7. holdhónap, 3. nap)

⁵¹ Hopp Ferenc, 1904, 31. o.

póba (ma: Incson), Szöul kikötőjébe. A még vidékies főváros, Szöul felkeresése után ugyancsak vízi úton jutottak el a kínai Santung-félszigetre. Csefuba, onnan pedig Tangkuba, Tiencsin kikötőjébe látogattak. Tangkuból Tiencsint, majd onnan Pekinget már vasúton lehetett elérni. E nagy változás ellenére feltűnő volt a különbség Japánhoz képest: a kínai főváros a császárság utolsó évtizedét, a leverett boxer-felkelés utáni időket élte, elhanyagoltságban, szegénységben, és idegen katonák felügyelete alatt.

„Hogy bebizonyítsam, miszerint jelenleg Pekingből Budapestre közvetlenül vasúton lehet már eljutni, jegyet váltottam San-hai-kuanon át In-kouig, ahol csatlakozás van a Tá-csi-csauba menő orosz összekötő vasúthoz” – írta útibeszámolójában.⁵¹ Visszatért Tiencsinbe, ahol átszállt az északi vasútvonalra, Sanhajkuanon át érte el a csatlakozást, majd a transzszibériai vasúton tizennégy nap folyamatos utazás után érkezett meg Moszkvába. A Bajkál-tavat még hajóval kellett átszelniük, mert a tó körüli pálya alagútjai még nem voltak készen. Moszkvát is huszonöt

év után látta viszont. Onnan Varsóba utazott, majd hazafelé jöve megpihent a Csorba-tónál, s csak két hét múlva indult tovább. Kassán találkozott Zichy Jenő gróffal, akinek üdvözetet hozott Pekingből (a tudományos expedíciókat szervező arisztokrata utazó öt évvel korábban járt a Távol-Keleten).

Az utazás során Hopp – nemcsak Japánban – igen sok műtárgyat vásárolt, ezeket az utazás különböző állomásairól csomagban küldte haza. Bár több mint ezerhétszáz fotográfiát készített – nagyobb részüket sztereógéppel – még további fényképeket is vásárolt.

1905-ben tette a negyedik föld körüli utazást, amely március végétől szeptember 2-ig, ezúttal is alig fél évig tartott. Ismét kelet felé került meg a földet, ezúttal elsősorban a tengeri utazást akarta élvezni. Genovából a Földközi-tengeren át a Vörös-tengerre, majd az Indiai-óceánon át Ausztráliába hajózott: meglátogatta Perth-t, Melbourne-t, Sydneyt, azután Új-Zélandon át a Fidzsi-szigetekre, Hawaiiira, majd Kanadába utazott. Vancouverben szállt partra, vasúton utazott Québecbe, ahonnan az Atlanti-óceánon át Angliába, Southamptonba hajózott, onnan Párizs, Luzern és Bécs érintésével vonattal jött haza.

Ezúttal főként köveket, ásványokat, féldrágaköveket gyűjtött, amiket a Földtani Intézetnek, a Nemzeti Múzeumnak és a Műegyetemnek ajándé-

kozott (sőt, egy részüket eleve a tudósok kérése alapján szerezte be). Félix Aladárhoz írt levele szerint legalább hat-hétszáz fényképfelvételt készített, továbbá 1258 képeslapot és 44 levelet adott postára az út során, hogy barátainak örömet szerezzen, s megossa velük élményeit.⁵²

1912-ben, amikor meghívták szülővárosába, Fulnekre, a Lövészegylet zászlajának föl-szentelésére, az ünnepi banketten (amelynek költségeit természetesen ő állta) így summázta utazásait: „négy föld körüli utam alkalmával mind az öt világrészen, vízen és szárazon 275.000 kilométer tengeri és 60.000 kilométer szárazföldi utat tettem meg, tízszer keresztül az Egyenlítőt. Hétszer Afrikát, hatszor Amerikát, háromszor Ausztráliát, kétszer pedig egész Ázsiát utaztam keresztül, miközben a természet csodáit a trópusok világában, a növényvilág gazdagságát csodálatos botanikus kertekben, a leghatalmasabb hegyláncokat a legmagasabb hegycsúcsokkal, minden égöv tengereit, a Sárga-, a Fekete-, a Vörös- és a Holt-tengert, folyókat és folyamokat, a legdúsabb vizű, legmagasabb vízeséseket, gejzíreket és vulkánokat, arany-, ezüst-, gyémánt- és egyéb bányákat, a legszebb tájakat, a legnagyobb városokat, a legjobb és világhírű kikötőket gőzhajók és vitorlások ezreivel megcsodáltam, a pompás trópusokat, szigeteket bennszülötteikkel, a különböző emberfajtákat megismerhettem, az Andokat 5000 méterig megmásztam, átkeltem a Magellán-szoroson és oly szerencsés voltam, hogy csaknem az egész bejárható világot láttam. Mégis, valami egészen különös, leírhatatlan érzés fog el, midőn szeretett szülővárosom földjére lépek, s felkeresem azokat a helyeket, hol kora ifjúságomat játszadozva eltöltöttem.”⁵³

Ezek után 1913. november 7-én, immáron nyolcvan évesen elindult az ötödik föld körüli utazásra, a búcsúzásra. Velencéből hajózott ki, a Vörös-tengeren, majd az Indiai-óceánon át Szingapúrba ment, hogy megismerje Délkelet-Ázsiát és a trópusi növényzetet. Járt Bangkokban, Saigonban, elutazott Angkorba, az őserdőben szunnyadó templomvárosba. Az oda vezető útról különösen érzékletesen számolt be: „a természet különös rendelése folytán a kambodzsai síkságra lefolyó vizek, a folyók és a patakok, amelyek Tibetből és Burmából tavasszal lezúdulnak, az

Ezek után 1913. november 7-én, immáron nyolcvan évesen elindult az ötödik föld körüli utazásra, a búcsúzásra. Velencéből hajózott ki, a Vörös-tengeren, majd az Indiai-óceánon át Szingapúrba ment, hogy megismerje Délkelet-Ázsiát és a trópusi növényzetet. Járt Bangkokban, Saigonban, elutazott Angkorba, az őserdőben szunnyadó templomvárosba. Az oda vezető útról különösen érzékletesen számolt be: „a természet különös rendelése folytán a kambodzsai síkságra lefolyó vizek, a folyók és a patakok, amelyek Tibetből és Burmából tavasszal lezúdulnak, az

Wang Hopp, Esq.
A 1649/ks
Fol -

DE KEYSER'S ROYAL HOTEL LTD
Victoria Embankment, LONDON.

N^o of Room *50*

N^o of VISITORS
Adults *1* Children *0* Servants *0*

Price *177*

1905 Aug 12-18

All communications to be addressed to the Manager.
ACCOUNTS ARE DUE THE DAY THEY ARE RENDERED.

WEEKLY ACCOUNT

Oct. 10 per Tent							
Remains, 1905							
Lodgings							
Dinner, 1000							
Expenses							
Milk, Tea and Coffee							
Sandwiches—Biscuits							
Port—Cognac							
Bordeaux							
Book							
Baggage							
Charriage							
Money, Fum, Water							
Snacks and Liquors							
Alk. Stock, Lager Beer							
Meat and Poultry							
Miscel. Waters							
Cigars							
Bed—REBURY							
Fire—DE KEYSER'S							
Washing							
Telephone							
Cartage							
Portage							
Daily Total	<i>189</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>1-6</i>	<i>189</i>	<i>18</i>	<i>187</i>
Brought forward		<i>189</i>	<i>1119</i>	<i>249</i>	<i>353</i>	<i>24</i>	<i>521</i>
		<i>119</i>	<i>249</i>	<i>353</i>	<i>44</i>	<i>5119</i>	<i>61</i>
							<i>7</i>

**De Keyser's
Royal Hotel Ltd. számlája
Hopp Ferencnek,
London, 1905.
augusztus 12-18.**

⁵² Quebecből, 1905. augusztus 4-én, HMA: A 1635

⁵³ A pohárköszöntő fogalmazványa: HMA: A 1670/7

No. 1275
 Bangkok, Jan. 11th 1914.
 To the Charoen Krung Photo Studio.
 ANTONIO BROS.
 PROPRIETORS.
 Oriental Hotel

	Tax.	Sign.
Can. 9 To / doz. views 8 1/2 x 6 1/2	3.60	
" print 2 doz. 5x7 cabinet size	7.20	
in P.O. 8 x 9 d @ 30¢		
	Total 10.80	

E. J. E.

Received Payment
 For Antonio Bros.
 H. J. E.

**Az Antonio Bros
 fotóstúdió számlája
 Hopp Ferencnek,
 Bangkok, 1914.
 január 11-én**

⁵⁴ Levél Félix Aladárhoz, Bangkokból, 1914. január 10-én, HMA: A 1645

egész alföldet elárasztják, az átlagmagasságot jó tizennégy méterrel megemelik, és ez a tó jó kétszáz kilométeren nagy gőzösök által is hajózhatóvá válik. Októbertől azonban megkezdődik az apadás, úgy, hogy amikor elindultam ezen az elárasztott vidéken, hogy eljussak Angkorba, már annyira leapadt a víz, hogy csak egészen kis gőzhajóval tudtam megtenni az utat. December 8-án este 9 órakor indultam el Saigonból egy 800 tonnás gőzössel a tengeröblön keresztül be a Mekong folyóba..., amely rendkívül bővízű, háromszor-négyszer olyan széles, mint a Duna, partjai teljesen laposak, sűrűn benőve trópusi növényzettel, helyenként bennszülöttek lakják, ezeknek házai cölöpökre vannak építve, hogy magas vízállás esetén is lakhassanak ott. Phnum Phénnél, Kambodzsa fővárosánál elhagytuk a Mekongot és egy kis, három-négyszáz tonnás gőzössel Tonlé Sabba, a Nagy-tóba hajóztunk be... A part menti falvak és települések nagyon érdekesek. A kis gőzös

minden zuga annyira meg volt rakva emberekkel és áruval, hordókkal, ládákkal, hogy az utasoknak csak a padlón volt hely, és nagyon vigyázni kellett, nehogy rálépjek a gyerekek fejére... Reggel 9 óra tájt megérkeztünk Siemréába, a Nagy-tó végének keleti oldalába, itt átszálltunk egy masszív építésű szampanra, amely nyolc utast fogadott be. Az utasok között ott volt Ludwig Angerer úr Bécsből a feleségével, szintén Angkorba utaztak, úgyhogy ezzel képviselve lett az Osztrák-Magyar Monarchia, ami a világ ezen részén meglehetősen ritka jelenség. Ezzel a szampannal mentünk át az elárasztott földeken, és a hajósok nagyon küszködtek emiatt, egy sekély helyen meg is rekedtünk az iszapban, bokrok és fák között vitt az utunk... Végül azonban szárazföldet értünk, és utána automobillal utaztunk tovább érdekes falvakon keresztül Angkorba. Angkorban jelenleg van egy harminc szobás szálloda, nagyon jól szállásoltak el. Felfrissítettem magamat, és csakhamar elindultam Angkor Vat romjaihoz, amelyekről a következő levélben fogok beszámolni. Az Angkorba való utazáshoz októbert ajánlom, mert akkor még olyan magas a vízállás, hogy nagy hajóval is el lehet érni, ökrös szekér közbeiktatása nélkül.⁵⁴

Azután Szingapúron át ismét Jáva szigetére utazott. Ott újra fölkereste kedvenc botanikus kertjeit, és meglátogatta az őserdőben Borobudur buddhista emlékeit. Erre a kirándulásra így emlékezett: „minek utána Batáviában kipihentem magam, január 28-án hét órakor exp-

ressz-vonattal Yogyakartába utaztam, hogy onnét a híres emléket, Borobudurt meglátogassam. Mivel kisiklott előttünk a vonat, egy óra késéssel, este nyolc órakor érkezünk meg Yogyakartába. A Grand Hotelben aludtunk, és másnap vonaton utaztunk Muntilanba, és onnét szekérral a híres Buddha-emlékhez, ahova tizenegykor érkeztem. A Muntilanba vivő úton megismerkedtem egy ifjú hollandus mérnökkel, Mr. Nobellal, akit meghívtam, legyen a vendégem, hogy velem együtt csodálja meg a Buddha-emléket. Örömmel elfogadta, és ettől nagyon megkönnyebbültem, mert különben a kocsisal, aki csak malájul beszélt, nem tudtam volna magam megértetni. Másfél óráig jártunk a galériákon körbe-körbe, és a domborműveket élveztuk, amelyek indiai motívumokat ábrázoltak... Meg fogom Önnek mutatni őket nagy fényképeken. Némi feltűnést is kel tettem a fényképezéssel, de nem várok sokat, mivel a megvilágítás nem volt valami kedvező, a kövek pedig sötétek és viharverték. Meg leszek elégedve, ha néhány felvétel sikerül. Nagyon szép helyen van az emlék, nyolc-kilencszáz láb magasan a tenger színe fölött, magas hegyek veszik körül, dús, tropikus növényzettel... Nagy volt a forróság. A visszaútnál azonban meglehetősen hűvös volt, könnyű felhők borították az eget, frissítő kis szellő járta, huszonnégy-huszonöt fok volt. Jól éreztem magam és meg voltam elégedve. A vasúti utazás is hatszáz-kilencszáz kilométer hosszan, egészen a sziget közepéig, csodálatos volt... Holnap reggel megyek Amboinába [ma: Ambon], ahonnan a levelet elküldöm.”⁵⁵

A szigetvilág megismerése érdekében kelet felé egészen Rabaulig (Bismarck-sziget, Pápua Új-Guinea) elhajózott, azután felkereste a Fülöp-szigetek fővárosát, Manilát. Onnan Hongkong érintésével Japánba utazott, hogy ismét láthassa Nagaszakit, Tokiót és Jokohamát. Hongkongban is, Tokióban is módja volt nagy magángyűjtemények megtekintésére, szakértők társaságában.

Hongkongi élményeiről írta: „Sir Chatter – egyike Hongkong leggazdagabb lakosainak – tegnap volt olyan kedves, hogy palotájában fogadott, gazdag és ritka kincseit megmutogatta, többnyire régi kínai vázák, vannak köztük húsztól százezer korona értékűek. Palotája tiszta márványból épült, 2.300.000 koronába került. Mindeme gazdagság mellett Mr. Chatter rendkívül szerény volt és nagyon szeretetre méltó, minden szekrényét kinyitogatta, a legdrágább vázákat is kivette a szekrényből, hogy jól láthassam, és lelkesen magyarázta az értéküket, korukat, kivitelezésüket, színeiket. Egy gyűjtő számára óriási dolog Hongkongba jönni, és itt, nála megnézni a kínai vázák legnagyobb gyűjteményét a világon... Harminc évvel ezelőtt jártam Hongkongban, és mostanáig bámulom a pompás épületek mai nagyságát, nem kevésbé az üzletnegyedét, de számos palota számba menő villát is. A villák egészen ötszáz méterig felnyúlnak a Victoria Peaken, elegáns utak kötik össze őket, minden jólérről, okosságról és jóakaratról tanúskodik... Hongkong a sok szigetével, a körülve-

⁵⁵ Levél Félix Aladárhoz, a Manilagőzösről (Maluku-tenger, útban Új-Guinea felé), 1914. február 11-én, HMA: A 1647

⁵⁶ Levél Félix Aladárhoz, Hongkongból elhajózva, 1914. április 10-én, HMA: A 1650

⁵⁷ Az 1882–83-as utazás emlékeinek albuma, HMA: A 1414

⁵⁸ Fennmaradt az 1897-es utazás leírásának eredeti német kézírata (HMA: A 1699/4), az 1899-es kongói út leírásának gépelt magyar fordítása (HMA: A 1698), valamint az 1903-as útról készült beszámoló gépelt kézírata és a fordításának egy része (HMA: A 1699/1–3). Szintén ránk maradt Hopp Ferenc kézzel írt beszámolója az 1892-es utazás első feléről, továbbá ennek magyar fordítása (HMA: A 1694/1–2). Eddig nem találtam nyomát, hogy utóbbi megjelent volna nyomtatásban. Mivel a fordítót sehol nem jellelték meg, személyére vonatkozóan egyelőre Félix Aladár már idézett visszaemlékezése az egyetlen forrás (HMA: A 2881/b).

vő hegyekkel, a pompás kikötővel, az egész világra kiterjedő élénk hajóforgalmával, a számos ott horgonyzó gőzössel, dzsunkákkal a Peakról nézve lenyűgöző látványt nyújt, amelyet látni kell... Küldök egy újságkivágást, beszámolóval a hongkongi látogatásomról, őrizze meg nekem. A két Komor úrtól néhány pompás ritkaságot vásároltam, amelyekről a számlát és a szállítólevelet is elküldöm.”⁵⁶

Azután Hawaii érintésével újra átkelt a Csendes-óceánon. San Franciscóban partra szállva meglátogatta barátait: hajdanvolt főnöke, Benoit Kahn gyermekeit és családjukat. Vasúton New Yorkig utazott, majd hajóra szállt, hogy átkeljen az Atlanti-óceánon. Végül Marseille, Nápoly és Vence következett. Ezen az útján is sokat fényképezett. Mire 1914. július 25-én visszaérkezett Budapestre, már kitört az első világháború.

Úti élményeiről feljegyzéseket készített (ezt leveleiből tudjuk), és a legkülönfélébb apróságokat gyűjtötte össze emlékül. A levelek egy részével ellentétben eredeti feljegyzéseinek többsége nem maradt fenn; viszont szépszámú szállodaszámla, mosócédula, névjegy, menükártya, belépőjegy – az első föld körüli utazásról valók gondosan időrendbe szedve, albumba rakva – ma is megvan a Hopp Ferenc Múzeum Adattárában.⁵⁷

Utazásairól a Magyar Földrajzi Társaság ülésein, előadásokon számolt be. Ezeket saját fényképfelvételeivel illusztrálta. Három beszámolója több változatban is megjelent nyomtatásban, legteljesebb formában a Társaság folyóiratában, a *Földrajzi Közleményekben*: *Téli utazás a Földközi-tenger körül fekvő országokban*, 1898, *Kirándulásom Afrika nyugati partján Kamerun érintésével a Kongohoz*, 1901, *Hopp Ferencz utazása a Föld körül Szibérián át*, 1904. Ezekben saját fényképfelvételeivel is találkozhatunk. Bár már jól beszélt magyarul, a beszámolók kéziratát mégis anyanyelvén, németül írta meg, valószínűleg egyik üzletvezetője, Schöne Lajos fordította magyarra⁵⁸, és a társulat ülésein egy másik alkalmazottja olvasta fel.

A műgyűjtő és mecénás

„Nálam a gyűjtés már betegség, valami démoni varázs rajtam.”

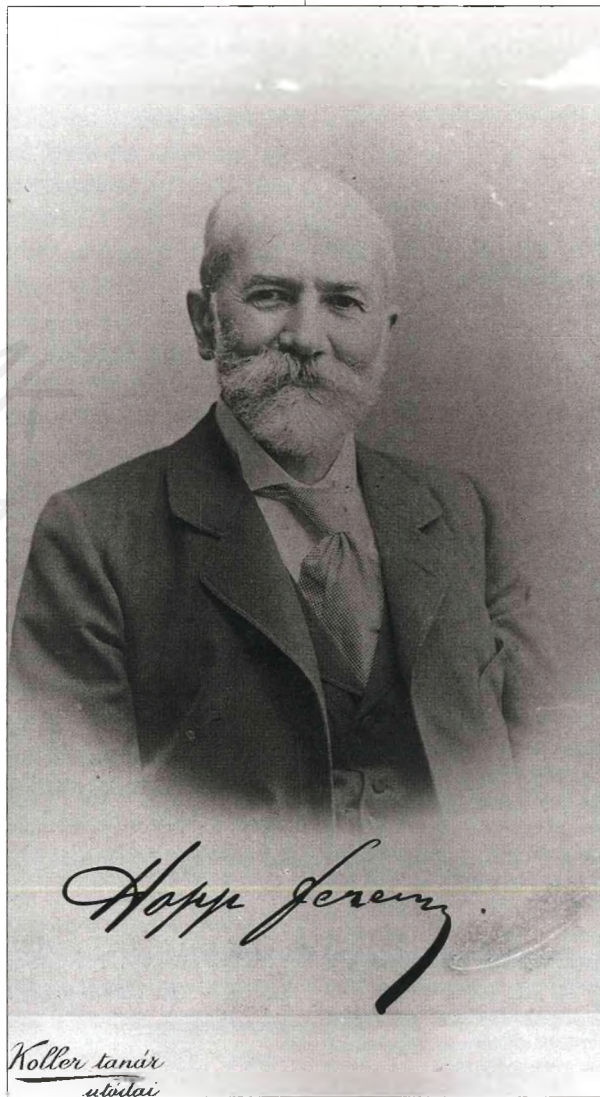
Hopp Ferenc levele Félix Aladárhoz,

Hongkongból elhajózva, a hajó fedélzetéről, 1914. április 10-én

Koller Károly utódai:
Hopp Ferenc
aláírt arcképe,
1896

Hopp Ferenc szakmai érdeklődése magyarázatot adhat arra, miért gyűjtötte a régi optikai és csillagászati műszereket. Szakmai gyűjteményéből nyolcvannyolc darab szerepelt a millenniumi kiállításon – katalógusát Konkoly-Thege Miklós állította össze: *Optikai és mechanikai régiségek Hopp Ferenc (Calderoni és Társa cég tulajdonosának) gyűjteményéből*⁵⁹ címmel. Ezt a kollekción tulajdonosa az Országos Meteorológiai Intézet Asztrofizikai Múzeumának ajándékozta.

Földrajzi érdeklődése, majd utazásai ismeretében nem szorul külön indokolásra, hogy tagja és rendszeres anyagi támogatója volt Magyar Földrajzi Társaságnak (ezért viselte büszkén az alapító tag címet, holott a Társaság létrehozásában nem vett részt), az Uránia Magyar Tudományos Egyesületnek, a Matematikai és Fizikai Társulatnak és még több más egyesületnek is, amelyek megnyerték pártoló tagnak és többnyire évi száz-száz forintos, illetve koronás adományra számíthattak tőle.⁶⁰ A mai értelemben szponzora is volt ezeknek a szervezeteknek: mind a *Földrajzi Közlemények*, mind az *Uránia* hátsó borítóján rendszeresen jelentek meg Calderoni-reklámok. Számptalan további egyesület is tagjai sorába választotta, például a Tudományegyetem Természettudományi Szövetsége, a Barlangkutatók Egyesülete és mások. Alapítványt tett a Tátra Observatóriumnak is. Minden tekintetben igyekezett használni a tudománynak és a művelődésnek, például 1882–83-as utazása során összegyűjtött fényképeiből Lóczy Lajos köny-

Koller tanár
utódai

⁵⁹ *A Magyar Királyi Országos Meteorológiai Intézet Pavillonjának magyarázattal ellátott különleges catalogusa.* Szerkesztette Konkoly Miklós, Budapest, 1896. 39–42. o.

⁶⁰ Dr. Cholnoky Jenő, valamint dr. Kogutovics Károly 1910. november 28-i leveleikben számolnak el az előző évi egyezer ill. száz koronás adomány felhasználásáról. (HMA: A 1672/2; 1672/3.) – Vö.: *Földrajzi Közlemények*, 1911. XXXIX. köt. 212. o.). Vö.: *Mathematikai és Fizikai Lapok*, 1892. (I. köt.) 180., 182. o. (100 forintos pártoló tagsági díjáról)

⁶¹ Vö.: Lóczy Lajos köszönő levele Hopp Ferenchez, 1894. január 19-én – köszönettel a lávadarabokért, HMA: A 1671/12

⁶² Dr. Schafarzik Ferenc levele Hopp Ferenchez, 1898. január 10-én, HMA: A 64. Lásd továbbá Schafarzik professzor és a Műegyetem 1898. április 12-i levelét, melyben köszönetet mondanak az Egyiptomból hozott ásványokért (HMA: A 44).

⁶³ Lásd például Jurányi Henriknek Tuniszból írott levelében, 1897. február 20-án: „tegnap ismét jártam Karthágóban, az ottani múzeumnál vettem kiásott kikötői lámpákat, 7250 K-t kértek érte. Nemzeti Múzeumunknak ajándékozom.” (HMA: A 1586). Vö.: *Hopp Ferenc*, 1898, 6. o.

⁶⁴ *Hopp Ferenc*, 1904, 10. o.

⁶⁵ *Felvinczi Takács Zoltán*, 1923, 6. o. Itt az is olvasható, hogy a Múzeum alapításakor az ezüstérme még megvolt.

⁶⁶ *Felvinczi Takács Zoltán* szerint például a gyűjteményben jelentős értéket képviselő japán lakkdobozok nagyobb része bécsi műkereskedőktől került Hopp Ferenc gyűjteményébe. Vö.: *Felvinczi Takács Zoltán*, 1923, 9. o.

véhez, *A kínai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírásához* tizenhat darabot adott át közlésre.

Tudós ismerőseinek lehetőség szerint beszerezte utazásai során, amit kértek tőle a saját és a „megrendelők” szakmai érdeklődése szerint. Tudjuk például, hogy Lóczynak Hawaiiról, a Kilauea vulkánról lávadarabokat⁶¹, a Műegyetem Ásványtani Tanszékének második közel-keleti utazásáról ásványokat hozott (Schafarzik professzor még azt is elmagyarázta, hogy milyen méretű minták a legalkalmasabbak⁶²). De a Szépművészeti Múzeum karthágói (pun) gyűjteménye is neki köszönheti létét: a múzeum tudósainak kérésére Hopp Ferenc a helyszínen vásárolta a tárgyakat.⁶³

Utazásai során eleinte inkább csak úti emlékeket, barátainak szánt kisebb ajándékokat vásárolt. Ezek azonban itthon, együtt úgy megnyerték tetszését, hogy megtartotta, vitrinbe rendezte őket, ezzel alapozva meg a későbbi műgyűjteményét.

Első föld körüli utazásán vásárolt első emléktárgya, az adeni bazárban megszerzett strucctojás ma is megvan, a Múzeum leltárkönyvében kegyeletből az 1. számot viseli. Ez az út, az Indiában töltött két hónap élményei, majd hongkongi és japáni benyomásai döntő jelentőségűek voltak: ekkor ismerte meg közelebbről a keleti művészet alkotásait, a drágakő-, elefántcsont-, nemesfa- és lakkfaragásokat, a rekeszszománcot, a finom mívű bronz használati és dísz tárgyakat, a későbbi gyűjtemény legfontosabb tárgytípusait. Nem függetlenül a lencsecsiszoló optikus tapasztalataitól – inkább az aprólékos, gondos kézművesmunkát és a látványos szépséget értékelte nagyra, mintsem a régiséget. Megvett mindent, ami megtetszett neki, kapható és számára megfizethető volt. Gyorsan gyarapodó gyűjteményében mindvégig együtt voltak a csak személyes értékkel bíró úti emlékek, a művészi alkotások és a néprajzi jellegű tárgyak.

Érdeklődése fokozatosan fordult a magas művészetek és a tudatos műgyűjtés, ezen belül a keleti művészet és a díszítőművészet felé. A Kelet iránti érdeklődését – szintén Felvinczi Takács Zoltán visszaemlékezése szerint – amerikai éveire vezette vissza. Az élményről ő maga is megemlékezik: „éppen New Yorkban laktam, amidőn 1858-ban a Susquehana hadihajón az első japáni küldöttség Amerikába érkezett, hogy az elnök-nél tisztelegjen.”⁶⁴ Megismerkedett a kíséret egyik tagjával, és ajándékát, egy japán ezüstérmét egy színházi látcsóval viszonzta.⁶⁵

Gyűjteményét nemcsak utazásai során, hanem itthon is gyarapította. Vásárolt bécsi műkereskedőknél is⁶⁶, és a fejlődő budapesti műkereskedelemben felbukkanó keleti tárgyak nem kis része is őhöz került.⁶⁷ Noha a távol-keleti festészet idegen maradt tőle (a több ezer műtárgy között egy sorozat indiai miniatúra és néhány tekerckép akadt csak), Budapesten mégis vásárolt festményeket – elsősorban kortárs magyar festőművészeket –, otthona díszítésére.⁶⁸

**Erdélyi Mór(?):
Hopp Ferenc
ritkasággyűjteménye
az egyik emeleti
szobában, 1900 k.**

**Erdélyi Mór(?):
Salon a Hopp-villában,
1900-as évek**

„Az Andrássy útra néző részen van a fogadóterem, melynek egyik dísz Margitay Tihamérnak 'A jó parthie' című ismert festménye, amelyet Hopp a Múcsarnokban vásárolt több más képpel egyetemben, amelyek most lakását ékesítik. E szalonban is a legbámulatosabb műtárgyak vannak felhalmozva, indiai bálványok, fétisek, képek, szobrok, néprajzi eszközök, fa-, bronz- és csont-díszművek, amelyeknek egyike-másika százakat ér.” (*Jubileumi album*, 1895, 9. o.)

Műgyűjtő és múzeumi szakember kortársai ismerték, és általában el is ismerték tevékenységét – ő sohasem dicsekedett, de szívesen megmutatta kedves tárgyait. Akadtak azonban fanyalgók is, mint gróf Vay Péter

⁶⁷ A *Jubileumi album*, 1895 is említi például a Xantus János hagyatékából vásárolt kínai vázákat (6. o.). Ezek egy részét ma is őrzi a múzeum.

**Klősz György:
Hopp Ferenc villája
Budapesten, az Andrásy
út 103. alatt, 1885 k.**

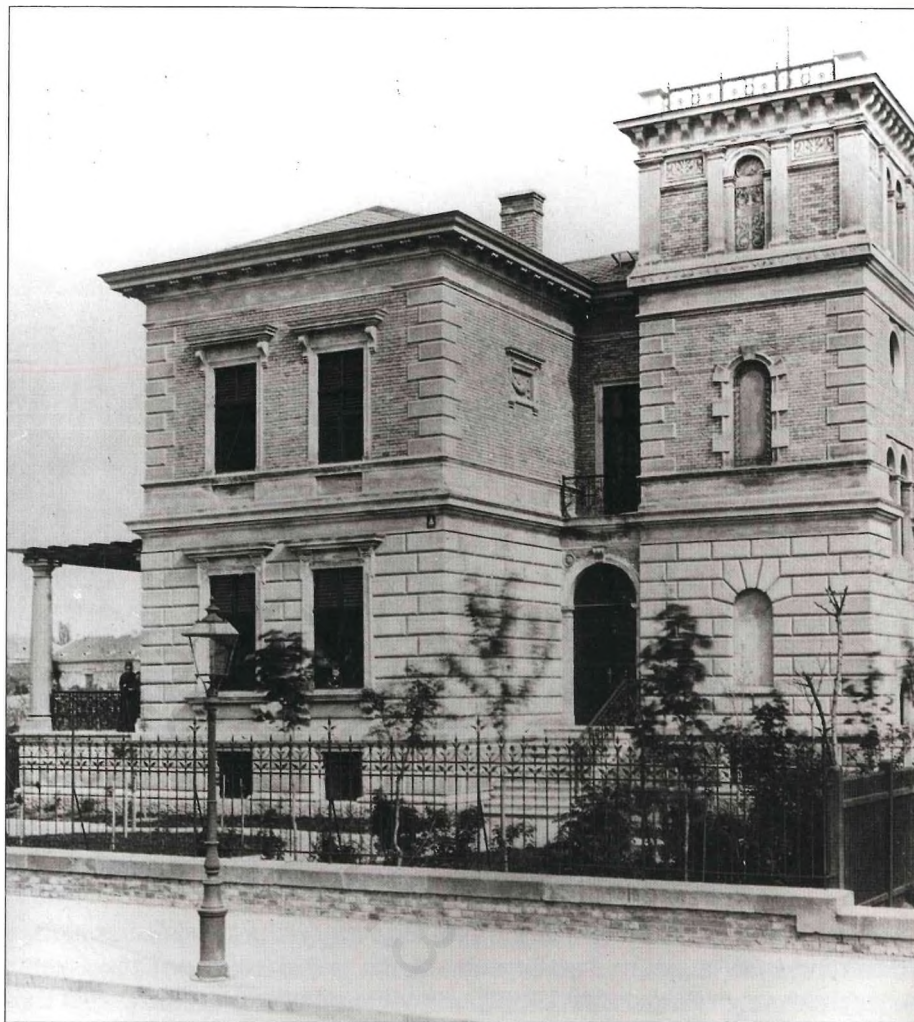
„Az Andrásy út százhar-
dik számú telkén szerényen
emelkedik Hopp Ferenc nya-
ralója. Emeletes, karcsú,
egyszerű épület, minden kül-
ső dísz és cifraság nélkül.
Szolid, nyers téglai és fe-
hér függönyös ablakai mit
sem sejtetnek abból, hogy ez
a nyaraló nem közönséges
nyári kéjlak, hanem egy való-
ságos keleti múzeum.” (*Jubi-
leumi album, 1895, 8. o.*)

⁶⁶ Radisics Jenő leírása szerint:
„ott díszlik lakásában Munkácsynak
egy remek tengeri tájképe, a hold-
sarlóval és egy kis rézkarca, Lotz-
nak életnagyságú női aktja és egy
kis vázlata, Benczúrnak egy-egy ta-
nulmánya a Szent István bazilika ol-
tárképéhez, valamint a „XIV. Lajos
és Pompadour” című ismert képé-
hez; néhány igen érdekes festmé-
nye Neográdynak, Biharinak, Margi-
tának, Aggháznak, Roskovicsnak,
Pálliknak, Ipolyinak, Ébnernek és
Telepynek.” *Radisics Jenő, 1911,*
32. o.

⁶⁹ Felvinczi Takács Zoltán kézirat
visszaemlékezései, HMA: A 982/1
27. o.

⁷⁰ Katona Edit-Balogh Jánosné
Horváth Terézia: *Az 1889-es orszá-
gos kisdjednevelési kiállítás és a
Néprajzi Múzeum (a Néprajzi Érte-
sítő 1998-as kötetében: megjele-
nés alatt)*

⁷¹ Csányi Károly, 1907. 124–129.,
132–158. o. (kétszáznegyven tárgya
hat szekrényt töltött meg); *Kiállítá-
sok, kiállítók, 1908–1913.* Budapest,
Iparművészeti Múzeum 1913.

címzetes püspök, aki nagyon büszke volt saját ismereteire és írásaira a keleti művészet témakörében. Ő csak „Hopp-bazárként” emlegette a személyes indíttatású, épp ezért vegyesebb gyűjteményt.⁶⁹

Hopp jóformán semmit sem adott vagy cserélt el, hiszen minden műtárgy megszerzéséhez személyes élménye is fűződött. Szívesen kölcsönözte viszont tárgyait múzeumi kiállításokra. Például az első föld körüli utazásán gyűjtött viseleti darabok, néprajzi tárgyak már 1889-ben szerepeltek a Néprajzi Múzeum kiállításán.⁷⁰

Noha Hopp Ferenc később sem nevezte magát műgyűjtőnek, gyűjteményét egyre módszeresebben gyarapította. 1907-ben a hazai magángyűjtők budapesti kiállításán már ő szerepelt a legtöbb keleti tárggyal.⁷¹ Körülbelül akkortájt kezdte művészettörténész segítségét is igénybe venni

gyűjteménye fejlesztéséhez. Bizalmába fogadta Felvinczi Takács Zoltánt, a Szépművészeti Múzeum fiatal munkatársát, aki a múzeum távol-keleti anyagának (a gróf Vay Péter-féle japán gyűjteménynek) rendezésével már bebizonyította, hogy a kor színvonalán jól ismeri a keleti művészetet.

Hopp Ferenc 1883-ban vásárolta meg az Andrássy út 103. számú telket és villát (addig lakása a Mária Valéria – ma Eötvös – utca 14. alatt volt). Az eredetileg nyaralónak épült házat átépíttette, bővítette, később korszerűsítette. Itt helyezte el gyűjteményeit. 1895-ben a *Jubileumi album* így jellemzi a látványt, amely az emeleti nagy teremben fogadta a látogatót: „üveges szekrényekben vannak itt elhelyezve mindazok a műkincsek és érdekes holmik, amelyeket Hopp világutazásai közben öt világrészből beszerzett. A szemlélő valósággal zavarba jön, mit méltasson inkább figyelmére, a pompás szőnyegeket, a színgazdag, drága kínai selyem- és aranyhímzéseket, a gyönyörű harci eszközöket, kínai vázákat, japán dísztárgyakat, bámulatos filigrán- és email-munkákat, a rézkarcokat, papírfestményeket, a fémtárgyakat, az etnográfiai ritkaságokat, a káprá-

**Erdélyi Mór(?):
Hopp Ferenc villája
kertjében,
a bambuszhidacskánál,
előtte Jálicsné,
a gondnok felesége
és Fakó kutya,
1895 k.**

**Erdélyi Mór:
Hopp Ferenc villája
kertjében,
előtérben az indiai
elefánt, balra
a teknőcháton álló
kősztlé, hátul
Jálics János,
a villa gondnoka,
1895 k.**

⁷² *Jubileumi album, 1895, 10. o.*

zatos kolibri-gyűjteményt, a csodálatos ásványokat, a képzelhetetlen finomságú fonott munkákat, vagy azt a szekrényt, amelyen ez a felírás díszelg: „Peking – Yokohama – New York 1882. szeptember 3 – 1883. augusztus 20.’... Valóban nem kellene más, mint kiírni a Hopp-féle nyaraló homlokzatára „Keleti múzeum” és bizonyára nap-nap után seregestül tódulna annak megtekintésére Budapest és az egész ország műértő közönsége.”⁷²

A kertbe is egymás után kerültek a keleti műtárgyak, majd a különleges növények. A vízmedencén japán bambuszhidacska ívelt át, japán mintára készült lugasban lehetett hűsölni. A bejáratnál felépítettek egy kerek nyílású kínai „Hold-kaput”, amelynek nemcsak tervei, zöldmázás tetőcserepei, színes kerámiafigurái származnak Kínából, hanem feliratos kőlapjai is. Ezek megrendelésre készültek Kantonban: a szokásos jókívánságok mellett Hopp Ferenc kínai írásjegyekkel írt neve is szerepel rajtuk.

Otthonát – egyik legnagyobb élménye, a jávai Buitenborg botanikus

kertje után – Buitenzorg-laknak nevezte el. A holland szó jelentése „gond nélkül”: épp egy ilyen sajátos otthonhoz, külön kis világhoz méltó elnevezés. Kínából rendelt egy olyan kősztelét, amelyen ennek a névnek a kínai átírása volt olvasható. Ez utóbbinak mára már csak alapzata, a kőteknőc maradt meg, de a kertben elhelyezett kőtárgyak többségében ma is gyönyörködhet a látogató.

A villa az 1906-os bővítéssel nyerte el mai formáját. Az emeleti helyiségek mind a gyűjtemény elhelyezését szolgálták – ekkor készültek azok a vitrinek is, amelyeket a Hopp Múzeum mindmáig használ a műtárgyak bemutatásához.

Hopp Ferenc sokoldalú kultúrapártoló és jótékony tevékenységéről összefoglalóan csak végrendeletéből tudunk: több mint negyven kulturális és jótékony szervezetnek szánt kisebb-nagyobb összeget – ez nemcsak vagyonának nagyságára, de sokféle kapcsolatára, gazdag motivációjára is következtetni enged. Egyedül a szülővárosának nyújtott támogatásról tudunk egyet-mást: 1893-ban a fulneki iskolának küldött tanszerekért, 1902-ben az épülő fürdő felszereléséhez juttatott összegért, 1903-ban a templom padlójának megcsináltatásáért, 1906-ban a polgári leányiskola glóbuszáért, 1917-ben az iskolaegyesületnek küldött 500 koronáért írtak Hoppnak köszönő levelet Fulnekről.⁷³

**Hopp Ferenc:
Hopp Ferenc
és Szalay Károly
az Andrássy úti
Hopp-villa
kertjében,
1892**

⁷³ HMA: A 1670/1; A 1670/3; A 1670/4; A 1670/5; A 1670/13

Az amatőr fotográfus

„Útjain általában mindig velem volt a fényképező készüléke, s annyi felvételt csinált, hogy barátai tréfás megjegyzése szerint: lefotografálta az egész világot.”

Jubileumi album, 1895, 12. o.

Munkatársai, akik igazán jól és közelről ismerték főnöküket, úgy látták, az utazások inspirálták Hopp fényképezési ambícióit is: „az a férfiú, aki annyit utazott, mint talán eddig senki az országból, mily roppant szellemi kincset gyűjtött magának. Hosszú útja alatt igazi világpolgár és valódi tudós lett, mert útközben nem csupán a szemléletnek élt, hanem tanulmányozta a népeket és szokásokat, föld körüli útjában közel ezer fényképfelvételt eszközölt s tömérdek műipari és néprajzi tárgyat gyűjtött össze.”⁷⁴ Megmaradt fényképeit, negatívjait, sztereófelvételeit, diáit látva, messzemenően egyet kell értenem Hopp munkatársaival. Hopp nem gyűjtő volt, nem fényképész, nem író, nem tudós, hanem csak UTAZÓ. Minden tevékenysége ehhez kapcsolódott, ezt szolgálta, ennek terméke volt, ily módon lett a magyar fotográfia egyedülálló, sajátos figurája. Képei önmagukban is érdekesek, némelyik művészileg megformált, legtöbbje már nem létező, átalakított tájat, várost, helyet mutat, ám igazi dokumentumértéküket abban látom, mit tudnak megmutatni egy, a huszadik század fordulója körül élt tehetős magyar világpolgár habitusából, életéből, érdeklődési köréből.

Még nem bukkant fel olyan forrás, amelyből hitelt érdemlő módon megtudhatnánk, hol, kitől, hogyan tanult meg fényképezni. Célszerű figyelembe vennünk, hogy kamaszkora óta az ország akkori legnagyobb optikai és fotós üzletében dolgozott, nem lenne tehát okunk meglepődni, ha kiderülne, hogy a Calderoni cégnél a fényképezés tudományát is elsajátította, párhuzamosan az optikai ismeretekkel. Első föld körüli utazását megelőzően igazolhatóan általa készített fényképfelvétel nem maradt fenn, ezért joggal feltételezhetjük, hogy a fotográfia csak utazásai gyakoribbá válásával, az 1880-as években lett fontos a számára.

Tekintélyének, üzletének, kapcsolatainak, s nem utolsósorban mecénási – vagy ha úgy jobban tetszik: szponzori – tevékenységének köszönhetően 1896-ban a Fényképészek Köre díszelnökének választották. A Magyar Tudományos Akadémián rendezett az évi kiállítás védnökeként „a jelenlevők lelkes éljenzésétől fogadtatva” Hopp a következőképp dicsérte a kiállítókat: „a föld körüli utazásaimon alkalmam volt minden világrészben fényképeket látni és megszerezni és örömmel mondhatom,

⁷⁴ *Jubileumi album, 1895, 7. o.*

hogy a magyar fényképészet egy színvonalon áll a külföldivel, sőt... sok nemzetét felülmúlja”.⁷⁵ A két évvel későbbi kiállításon pedig már nem csak fővédnökként – anyagi támogatóként –, hanem kiállítóként is jelen volt, Zitkovszky Béla kritikája szerint „föltétlen elismeréssel kell adóznunk a kör érdemes díszelnökének, Hopp Ferencz úrnak, aki 120 sztereoszkópban világ körüli utazásában tett legszebb felvételeit mutatta be, eddig soha nem látott szépségben”.⁷⁶ Az 1895 októberében alapított Fényképészek Köréről annyit illik tudni, hogy 1898-ban – virágkorában – kétszázhuszonkét tagot számlált, köztük negyvenöt mester, száznegyvenöt segéd és két amatőr. Ők adták ki a *Magyar Fényképészek Lapját*, s az Akadémia nagytermében a fent említett mellett még egy nagy és jelentős kiállítást rendeztek. 1904-től Fényképészek Önképző és Segély Egylete néven működtek tovább.

Hopp Ferenc emellett tagja volt a Photo Clubnak is, amely 1899. október 29-én a Damjanich utca 28/b. alatti Állami Felsőipariskola rajztermében alakult meg, „Photo-Club, a Magyar Amateur-Fényképezők Országos Egyesülete” néven. Az elnök dr. Wartha Vince, az egyik alelnök Hatvani Gaál Adorján, a másik Márffy Albin volt, a tagok közt találjuk Bíró Lajost, dr. Eötvös Lorándot, a már említett Konkoly-Thege Miklóst, Xantus Jánost, gr. Teleki Sándort, gr. Esterházy Mihályt stb. Hopp több mint másfél évtizedes tagsága nem pusztá formalitás volt, szerepelt a klub több kiállításán, s vetített képes előadásokat tartott utazásairól. Az 1902-es kiállításon, a Múbarátok Körének helyiségeiben szintén sztereóképeket mutatott be. Ahogy az *Új Idők* kritikája beszámol róla: „a közönség hosszasan nézegette a sztereoszkopikus kamerákat is, ahol csodás plasztikával látta maga előtt a legfinomabb felvételeket. E részben Wartha Vince, Hopp Ferenc, Bohus báró fölvételei a tökéletesség színvonalán állnak.”⁷⁷ Legjelentősebb kiállítási szereplése az 1908-as *I. Országos Művészi és Tudományos Fényképészeti Kiállítás* a Múcsarnokban, ahol olyan neves művészfényképezőkkel együtt állított ki, mint Augusztia főhercegasszony, Izabella főhercegnő, József főherceg, gr. Esterházy Mihály, Balogh Rudolf, Erdélyi Mór, Jacques Faix, Konkoly-Thege Miklós, Koronghy-Lippich Elek, Mai Manó, Rónai Dénes, Székely Aladár, Uher Ödön stb. A tudományos fényképezés termében mutatta be „négy nézőszekrényben” föld körüli útjain készített felvételeit.⁷⁸

Éppígy szerepelt a Magyar Földrajzi Társaság felolvasó- és vetítő estjein. Pontosan tudjuk, hogy harmadik föld körüli útjáról – amelyet Szibérián keresztül fejezett be – százhetven saját készítésű dia vetítésével számolt be a Földrajzi Társaság 1904. március 24-i ülésén. Az ülést az Uránia Tudományos Színházban tartották, telt ház előtt, nagy sikerrel.⁷⁹ Mint már volt róla szó, néhány előadása, beszámolója írásban is megjelent. A fennmaradt képek mellett főként ezek szolgálnak fontos adalékokkal a fotográfáló Hopp jobb megismeréséhez.

„Az 1897. év elején menekülni akartam a téli időjárás kellemetlen-

⁷⁵ Germór, 1896, 346. o.

⁷⁶ Zitkovszky Béla, 1898. Vö.: *Photographische Korrespondenz*, 1898. 454. sz. 389. o.

⁷⁷ [-]: *A Photo Club kiállítása*. Új Idők, 1902. március 2.

⁷⁸ A Magyar Amatőrfotográfusok Országos Szövetsége által szervezett kiállításra 1908. május 24–június 18. között került sor. Egy, a Hopp Múzeum adattárában található, nem azonosítható, német nyelvű újsághír tudósítása szerint Hopp ezen a tárlaton (többek között Weisz Hugó, Rónai Dénes, Erdélyi Mór társaságában) ezüstérmet nyert. A kiállítás katalógusa szerint egyébként a VII. teremben a Calderoni és Társa cég is kiállított „fényképészeti kamarákat, objektíveket és optikai felszereléseket”. Hopp Ferenc egyéb, eddig nem említett kiállítási szereplései: *Az Aradi Amateur Club kiállítása*, Arad, 1899; *A Budapesti Photo Club Házi Kiállítása*, Budapest, 1905; *Photo Club II. Országos Művészi fényképkiállítása*, Budapest, 1906; *Az Aradi Foto Club I. Országos Művészi Fényképkiállítása*, Arad, 1907.

⁷⁹ Hopp Ferenc, 1904, 1. o. Az ülésről beszámol az *Uránia Krónika*-rovata (1904. V. évf. 184. o.), amely szerint a felolvasást és vetítést másnap – ismét nagy közönség előtt – megismételték.

80 Hopp Ferenc, 1898, 1. o.

ségei elől, azért dél felé vettem utamat és magammal vívén fényképészeti készülékemet, lefényképeztem utam néhány szép és érdekes pontját.”⁸⁰ Útja első állomása Fiume volt. Áthajózva Algírba, meglátogatta Constantine-t, „amely festői fekvéséről is nevezetes, amennyiben magas sziklán épült, mely körül 150–200 méter mélységű hegyszoros van, amelyben sasok tanyáznak és egy vad hegyi patak nagy zajjal a mélységbe zuhan. Hogy ezen nevezetes hegyszakadék megtekinthető legyen, a sziklafalon függő karzatot építettek, onnan néztem én is a legérdekesebb részt, amelyet le is fényképeztem.”⁸¹ Algírban „szerencsém volt Teleki Samu gróf úrral és kísérelővel találkozni, akiket rögtön le is fotografáltam.”⁸²

81 Hopp Ferenc, 1898, 6. o.

82 Hopp Ferenc, 1898, 9. o. Tudomásunk szerint ez a kép nem maradt fenn, de „Gróf Teleki Samu, báró Vay, Vay bárónő és Salomon Algírban” aláírással megjelent a *Magyar Génius* 1898. (VII.) évfolyamának 495. oldalán.

1897. március 10-én éppen Algírból írt levelet Jurány Henriknek. „Kedves Jurány úr! Megelégedéssel olvasom múlt hó 27-én kelt becses írásában, hogy milyen sok a dolga, s hogy az idő mily kedvező. Igazán bámulok a megküldött képeken, hogy mennyivel jobbak annál, amilyenek reméltem. Mindenesetre a legjobb felvételekből csináltasson egy-egy papír sztereóképet, és ha Fischer úr olcsó, egy-egy üveg sztereóképet, hogy lássam, hogyan hat. A filmeket megkaptam... Egy postai ládikában küldtem ma kétszáz fénykép mellett még öt csomag fixálatlan negatívot, írtam Schönbauer úrnak, gondoskodjék róla, hogy a csomagot ne nyissák fel a vámon. Az életlen képekkel kapcsolatban igaza lehet, hogy az előlő rész nem lett tökéletesen kihúzva, most már jobban vigyázok, minden felvételnél megvizsgálom a gépet... Itt most csodálatos idő van, pár száz filmet fel tudtam használni, de azért takarékoskodom, csak érdekes jeleneteket, tájakat veszek fel... Maradjon jó egészségben, adja át kérem üdvözetemet kedves feleségének, barátainak és a személyzetnek. Jóakarója, Franz Hopp.”⁸³

83 HMA: A 1588

1899-ben, egy nappal a Kanári-szigetekre való megérkezése után írta Las Palmasból: „vasárnap a katedrálba mentem, hogy a hölgyeket nemzeti viseletükben lefényképezsem, meglepetésemre azonban a templomot üresen találtam és az egyházi, ki elem jött, felvilágosított, hogy a templomot csak ünnepnapokon látogatják.”⁸⁴ Ugyanitt a hajó fedélzetéről is készített február 16-án egynéhány fotót: „este hagytuk el a kikötőt, amidőn még alkalmam volt készülékemmel a Pic di Teneriffát naplementekor lekapni.”⁸⁵

84 Hopp Ferenc, 1901, 5. o.

86 Hopp Ferenc, 1901, 11. o.

Japánban szinte le sem tette a fényképezőgépét, „annyi felvételt csinált, hogy barátai tréfás megjegyzése szerint: lefotografálta az egész világot.”⁸⁶ 1903-ban Tokióban meglátogatta az Aszakusza templomot, amelyet a kegyelem istennőjének, Kannonnak emeltek. Mint írja, ide hétvégeken családostól jár a nép, részben, hogy áldozzon az istenségnek, részben „hogy ott egész nap mulasson, mert a templom környéke Tokiónak legélénkebb mulatóhelye... Van itt minden fajta mutatványos bódé, bűvész, birkózó, utcai énekes, fiatal és vén gésa, állatkert, fényképész, kifőző, cukrász, temérdek teaház stb. A tolongás oly nagy, hogy alig tud-

86 Jubileumi album, 1895, 13. o.

tam fotografálni.”⁸⁷ Szerencsére néhány megmaradt ekkor készült felvételeiből. A környezet jól látszik, tolongásnak azonban nyoma sincs.

Kiotóban részt vett egy templomi népünnepélyen. „Az utcákon körmenetben vonultak végig a pompás ünnepi ruhába öltözött papok, lovasok régi vértessel és nagy díszkocsik, amelyeket 20–30 ember húzott és amelyek pazar díszítésükkel és gazdag aranyozásukkal a nép nagy gyönyörűségére szolgáltak. Ezt a ritka látványosságot és a szorongásig megtelt utcákon ünnepi hangulatban hullámozó néptömeget egy verandáról néztem végig, sőt le is fotografáltam.”⁸⁸ Ezúttal hitelt érdemlő bizonyítékul szolgálnak a megmaradt Hopp-képek.

Tiencsinben néhány napot azért időzött, hogy rendbe hozza poggyászát és rendszerezze fényképeit.⁸⁹ Szükség volt rá, mert naplója, útleírásai szerint igen sok felvételt készített, mint például az orosz–kínai vasút vonalán fekvő Jingkouban is, a Liaoho folyó partján. „Az utcákon egész nap orosz katona-őrjáratok cirkálnak és még szállodánk előtt is, nagy fa árnyékában orosz katona állt őrségen. Éppen a butykosát vette elő és nagyot húzott belőle: úgy látszik, hogy nagy barátja a vutkinak. Hogy a továbbutazás módja és rendje felől teljes tájékozást nyerjek, egy napig itt maradtam. A levegő igen tiszta volt, miért is igen sokat fotografálhattam.”⁹⁰

Képeit egy időben Alois Beer klagenfurti fényképész dolgozta ki, sokszorosította. Kapcsolatukat jól mutatja az alábbi két levél. „Ezennel megkérem Önt, hogy lássa el kongói képeimet a következő francia szöveggel [képek jegyzéke 1-től 25-ig]. Kérem továbbá, hogy a sztereoszkóp képeket lássa el a jobb sarokban a nevemmel (Hopp). Felkértek, hogy képeimet egy jótékony célú kiállításra adjam oda szeptemberben. Legyen olyan jó, hívja elő mihamarabb a negatívjaimat, mert a kiállításon ezek nagy vonzerőt jelentenének. A leszállított 220 sztereoszkóp képhez meg kell jegyezniem, hogy egyes negatívokról nem készült másolat. Ezek talán nem ütnek meg a mértéket, vagy csak véletlenül hagyták ki őket? Szeretném, ha a használható és még nem másolt negatívokról készítené sztereó üvegeképeket. Remélhetőleg hamarosan kapok próbamásolatokat. – Tisztelettel Franz Hopp – Kérem, hogy az itt szereplő számozást egyelőre ne használja fel a pozitív képeken, a sorrendet csak az egész sorozat elkészülte után fogom meghatározni.” Majd: „Tisztelt Beer Úr! Kérem Önt, hogy a felsorolt sztereóképek közül a 36-tól 151. számig terjedően készítsen egy-egy üveg és egy-egy papír sztereóképet, a jó felvételekről azonban két-két üveg és három-három papír sztereóképet, valamint három-három vetíthető képet. Kérem, hogy a francia szöveg mellett tüntesse fel a nevemet (Hopp), jól láthatóan a jobb alsó sarokban, mivel ezekből (jótékony célú) kiállítás készül. Azokból a képekből, amelyeknek csak a fele használható, kérem vetíthető képeket készíteni. – A képek átnézésekor észrevettem, hogy a No 108, 128, 129, 138-ról nem

⁸⁷ Hopp Ferenc, 1904, 12. o.

⁸⁸ Hopp Ferenc, 1904, 16–17. o.

⁸⁹ Hopp Ferenc, 1904, 31. o.

⁹⁰ Hopp Ferenc, 1904, 36. o.

kaptam másolatot. Hiányzik azon kívül egy kép négy kongói gyerekről, kiket a vasúton fényképeztem le, mégpedig elég kedvező fénynél... E gyűjtemény kiegészítéseként pár napon belül fog kapni még vagy ötven fixált negatívot, melyekről előzőleg adtam listát. – Mik a felvételeim fő hibái? A pöttyök a kameruni rendkívüli nedvesség következtében keletkeztek. A kongói vasúton készült felvételek majdnem mind félresikerültek a rossz megvilágítás és a magas fű miatt. Tekintetbe véve a nedves éghajlatot és az esős időt, egészen elégedett vagyok az eredménnyel, és köszönöm Önnek a matricák gondos és jó kivitelezését. – Türelmetlenül várva az üveg sztereóképeket üdvözlöm Önt – tisztelettel – Franz Hopp.”⁹¹

Kankowszky Ervin egyik írása szerint vakmerő fényképező volt, a hatalmas Kongó folyamon hajózva, fogadásból egész sor unalmasan egyhangú fényképet készített a part menti cserjékről. Halálfélelmet nem ismerő bátorságát akarta volna igazolni, vagyis hogy nem fél az ott élő cecelegyek álomkórt terjesztő csípésétől.⁹² A történet túl romantikus, valószínűleg minden alapot nélkülöz. Ha hajlandók vagyunk egy kis fejszámolásra, könnyen kispekulálhatjuk, hogy ekkoriban Hopp bizony hatvanhat éves is elmúlt, amikor virtusból már akkor sem tesznek ilyet az emberek, ha egyébként fiatalabb korukban erre indítást éreztek volna. De Hopp fiatalnak is egészen más habitusú ember volt, Kankowszky írását tehát utaljuk a legendák körébe, hallgassuk tovább Hoppot.

„Grand Bassamban, hová a következő reggelen megérkeztünk, a kapitánnyal együtt a szárazföldre mentem és az erdőkben bolyongtam, egy bennszülöttet is meglátogattam a kunyhójában, aki arra kért, hogy fotografáljam le őt kunyhójával együtt, ezen kívül még több felvételt csináltam” – írta Monroviában tett látogatásáról beszámolva.⁹³ Kamerunban (ma: Douala) öt napot töltöttek az áruk ki- és berakásával, „aminek én nagyon megörültem, mert így különböző felvételeket eszközölhettem... Kamerun kikötőjében lefotografáltam a hajó tisztikarát, hogy első kameruni útjukról emlékü maradjon.”⁹⁴ Már behajóztak az öt kilométer széles Kongó folyóra, amikor „a velünk utazó asanti leányok... felkértek engemet, hogy új ruhájukban fotografáljam le őket.”⁹⁵ (A történetet részletesen olvashatják a kép mellett.)

Gondot fordított arra is, hogy alkalmanként önmagát is megörökíttesse, mintegy bizonyítékul, hogy valóban járt ott, amiről majdan mesél. A Niagara-vízesésnél, a kínai Nagy Fal tövében már láttuk. „A Gyémánt-sziklánál messzire és jól láthattuk a folyam kanyarulatait. Kongói-utazásom emlékére itt lefotografáltattam magamat. Az áramlat itt oly erős volt, hogy a gőzös alig jutott előre és erősen a karfákba kellett fogódkodnom, hogy ne tántorogjak.”⁹⁶

Néha a fényviszonyok, néha egyéb körülmények akadályozták, hogy elővehesse fényképező kameráját. „Nagyon megszorított engemet az a körülmény, hogy a Nap semmi áron sem akart mutatkozni és e miatt

⁹¹ A két levél (az egyik dátuma ismeretlen: Budapest, 1899. június 23.) és a 239 tételes képjegyzék egykorú másolata: HMA: A 2534

⁹² Kankowszky Ervin: *A magyar fényképezés enciklopédiája*. Kézirat, 1940, Magyar Fotográfiai Múzeum

⁹³ Hopp Ferenc, 1901, 15. o.

⁹⁴ Hopp Ferenc, 1901, 21–22. o.

⁹⁵ Hopp Ferenc, 1901, 29–30. o.

⁹⁶ Hopp Ferenc, 1901, 30. o.

nem fotografálhattam. Ennek kell betudni, hogy nagyon sok szép képet nem mutathatok be Önöknek.”⁹⁷ Csak a fényviszonyokra volt panasza akkor, amikor mindössze négy európai társaságában indult útnak az akkor még meglehetősen veszélyes kongói vasúton. Végül mégiscsak hozzájutott egy ritka fényképezési szituációhoz, a Kvilu folyó fölött épült vashídnél kisiklott tehervonatot sikerült megörökítenie.

Nem ragaszkodott egyetlen témához sem. Vérébéli utazóként mindent megörökített, ami felkeltette az érdeklődését. „Leopoldville-ben (ma: Kinshasa) tett utolsó látogatásom alkalmával jelen voltam, midőn a munkásoknak az élelmiszereket kiosztják. Nagyobbára asszonyok jöttek el a legkisebb négercsemetével a karjukon. Nagy maniokgolyókat kaptak, ami úgyszólván kizárólagos eledelük. Néhány csoportot lefotografáltam, azután a nap hátralévő részét néhány úriember társaságában a vilában töltöttem.”⁹⁸

97 Hopp Ferenc, 1901, 35. o.

98 Hopp Ferenc, 1901, 40. o.

**Ismeretlen:
Parasztasszony
Bangkok környékén,
egy csatornán,
a tengerpart közelében,
Siam, 1883 (?)**

Az 1899-es aradi fotókiállításon szerepelt képeiről írta a *Magyar Fényképészek Lapja*: „versenyen kívül még egy kiállítónk van, Hopp Ferenc (Budapest), száz darab sztereoszkóp diapozitív képei olyan hatással vannak a szemlélőre, mintha ott járna a tropikus égöv alatt a fekete bőrűek között, szinte érzi az ember a melegséget, amely az egész tájon átvonul: ilyen korrektül egyformán exponált felvételt én még alig láttam. Érezni vélem a hajó imbolygását... Hopp Ferenc ez év elején készítette felvételeit Afrika legszebb tájain, a Kanári-szigetek, Szenegál, Libéria, Dahomey és Kamerun tartományokban, s a Kongó államban. Ezen kívül még van a Kárpátok örökszép festői tájáról 25 szebbnél-szebb felvétel, amelyek szintén csak dicséretére és érdemére válnak a kiállítónak.”⁹⁹

⁹⁹ Honisch L. *István*, 1899, 253. o.

¹⁰⁰ Őrzi a Hopp Múzeum, az elsőt a törzanyagban (H 83.3.1, közölve: *Nichibunken*, 1995, 245–265. o.), a másodikat HMA: A 2495.

¹⁰¹ Röviddel a kézirat lezárása előtt derült ki, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára nemrégiben nagyszámú fényképet vett letétbe az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természetföldrajzi Tanszékétől. Ez az anyag a régi, egyetemi Földrajzi Intézet 1880 és 1930 között összeállított fotógyűjteményéből való, amelynek más részét a Magyar Földrajzi Múzeum őrzi. A gyűjteményt az Intézetet vezető Cholnoky Jenő professzor – egykor a Magyar Földrajzi Társaság főtákará, majd elnöke is – rendezte, és ellátta új feliratokkal. Hopp Ferencnek a Földrajzi Társaságra hagyományozott fotóalbumait az Intézetben minden bizonnyal szétszedték és besorolták ebbe a gyűjteménybe, hogy a kutatáshoz és az egyetemi oktatáshoz ugyanúgy használhassák, mint a Földrajzi Társaság más tagjaitól és a kollégáktól évtizedes munkával begyűjtött fényképeket.

A fennmaradt albumlapok eltérő mérete (egy lap 32,5x42,5 cm, hat lap 30x37 cm, négy lap 30x35,5 cm, nyolc lap 30,5x37,5 cm) alapján a lapok egykor legalább négy különböző albumhoz tartoztak, té-

Rendszeresen vásárolt, gyűjtött fotókat saját felvételei kiegészítésére, úti emlékül. Ezek az általa le nem fényképezhető műemlékeket, tájakat, történelmi eseményeket, helyi viseletet, szokásokat örökítenek meg, illetve művészi alkotások reprodukciói. Albumba rendezve maradt meg egy hosszú sorozat kézzel színezett fénykép Japánból (1883-ból), továbbá Kambodzsából (köztük heliogravűrök) és a Grand-Canyonból (Colorado-folyó, Arizona állam), 1913-ból.¹⁰⁰ Saját felvételeiből összeállított, vásárolt fotókkal kiegészített albumai nem maradtak ránk, de a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában és a Magyar Földrajzi Múzeumban őriznek összesen tizenkilenc lapot, amelyek négy vagy öt különböző albumából valók. Az albumok kb. 30x37 cm-es méretű, aranymetszett szélű kartonlapokból álltak, a lapokat vászonkötés fűzte egybe (ennek nyoma látható a lapok egyik szélén). Hopp Ferenc az utazások tematikus rendjében ragasztotta be a fényképeket, gondosan megszerkesztve az oldalakat és az oldalpárokat, külön tartva a vásárolt fotókat és az amatőrképeket. A lapokat magyar és német nyelvű feliratokkal látta el (a németben néha keverednek a gót és a latin betűk; a magyar szövegben viszont előfordulnak kisebb nyelvhelyességi hibák, ami nem is csoda, hiszen nem anyanyelve volt a magyar).¹⁰¹

1903-ban Japánban, Kiotóban vásárolt fényképeket. Régiségbeszerző útjain is mindig felfigyelt a fényképekre, fényképészekre – ahogy kiotói leírásából kiviláglik: „különlegességeket sok üzletben árusítanak, a fényképészek szépen dolgoznak, csak a kereskedők között kevés az európai.”¹⁰² Útleírása illusztrálására is felhasználta vásárolt fotót: a *Japán paraszt és családja* aláírású képet bizonyíthatóan nem ő készítette. Néha sikertelenül próbálkozott vásárlással, Bomában, az akkori Kongó szabadállam székvárosában például „másnap reggel a városba mentem, hogy egy szűnyoghálót és néhány fényképet vegyek, de legszorgosabb utánjárásom dacára sem tudtam szerezni, vehettem volna azonban akár egy hajórakományra való szeszes italt.”¹⁰³

Negyedik föld körüli útján hozzávetőleg hat-hétszáz felvételt exponált, miként az a Félix Aladárhoz írt leveléből kiderül.¹⁰⁴ Ötödik nagy utazásán, Borobudur meglátogatása során lefényképezte a faragványokat. „Meg fogom Önnek mutatni őket nagy fényképeken. Némi feltűnést is keltettem a fényképezéssel, de nem várok sokat, mivel a megvilágítás nem volt valami kedvező, a kövek pedig sötétek és viharverték. Meg leszek elégedve, ha néhány felvétel sikerül.”¹⁰⁵ Még utolsó utazásán is több fényképfelvételt készített, pedig akkor már betöltötte nyolcvanadik életévét.

A hagyatékban fennmaradtak Hopp Ferencnek ajándékozott fényképek, némelyiket dedikálták is neki. Ezek közül Konkoly-Thege Miklós csilagász képét közöljük 1880-ból – a felvétel máshonnan is ismert –, továbbá New York-i munkaadója, Benoit Kahn arcképét.

A Hopp Ferencnek ajándékozott egyéb fényképek közül is bemutatunk egyet ízelítőül. Az eredeti amerikai sajtófotó az orosz–japán háború

**Ismeretlen:
Konkoly-Thege
Miklós
az ógyallai
obszervatórium
távcsövénél,
1882**

májuk szerint pedig öt csoportba sorolhatóak. A témakból és a feliratokból adódó időrend nem mond ellent következtetésünknek: Hopp Ferenc csak első világ körüli utazása után kezdett maga is fényképezni. A legkorábbi ugyanis a vásárolt New York-i és philadelphiai képekből összeállított albumlap, amelynek közepét a Niagara-vízesésnél 1876-ban Hopp megrendelésére készült kép foglalja el (Cholnoky 1883-ra datálta, mert a föld körüli utazásról biztos ismeretei voltak, Hopp korábbi utazásairól viszont nemigen tudhatott). Négy albumlap képei (Kínából, egy Koreából) biztosan 1883-ból valók: két változatban, több példányban is szerepel köztük a Nagy Fal tövében készült nevezetes felvétel, a többi viszont mind vásárolt fénykép. Az előbbiekkal azonos méretű két további albumlap tizenhárom felvétele legalább tíz évvel későbbi, és egy földközi-tengeri utazás pillanatait örökíti meg. A gizehi szfinkszet ábrázoló kép kivételével Hopp Ferenc ezeket hajó fedélzetén készítette az 1890-es években (az egyiptomi képet 1898-ban). Négy másik, összetartozó lap témája palesztinai utazás: Hopp tizenhat saját felvételét (ezek közül hat „Hopp Ferencz, Budapestest” szárazbélyegzővel jelzett) négy vásárolt fénykép egészíti ki. Végül nyolc összetartozó albumlapon a vásárolt fényképek Szamoa őslakóinak életét mutatják be. Tudjuk, hogy Hopp Ferenc 1894-ben járt ott, a képeket akkor vagy azután szerezte.

Itt köszönöm meg a Történeti Fényképtár vezetőjének, Stemplerné Balogh Ilonának, illetve a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatójának, Kubassek Jánosnak, hogy a nemrégiben átvett, illetve földolgozásra váró anyagba betekintést engedtek, továbbá a gyűjteményeket gondozó Varga Juditnak és Puskás Katalinnak a szíves segítségét.

¹⁰² Hopp Ferenc, 1904, 16. o.

Jascot Stare:
Kuroki tábornok,
az 1. császári japán
hadsereg vezetője
kipróbálja a Henry
Kahn cég (San
Francisco) prizmás
teleszkópját
Sir Ian Hamilton
angol katonai
attasé jelenlétében,
1903

General Kuroki - 1st Imperial Japanese
 Army looking through Henry Kahn's
 Prism Telescope. Sir Ian Hamilton
 Senior English Military Attache to the
 Japanese Legation
 Photo by Jascot Stare
 This is the original print

Henry Kahn Co.
 OPTICIANS & PHOTO SUPPLIES,
 642 MARKET STREET, CRUNCE BUILDING,
 PHOENIX HOUSE, SAN FRANCISCO, CAL.

103 Hopp Ferenc, 1901, 28. o.

104 Québecből, 1905. augusztus
 4-én, HMA: A 1635

105 Félix Aladárhoz, a Manila
 gőzösről (Maluku-tenger, útban Új-
 Guinea felé), 1914. február 11-én,
 HMA: A 1647

106 Hopp élete végéig fenntartotta
 velük a barátságot: 1910-es vég-
 rendeletében Henrynek és húgá-
 nak, Rose-nak komoly ajándékot
 szánt.

107 Jubileumi album, 1895, 9. o.

előidejéből való, Henry Kahn – Benoit Kahn fia – ekkoriban egy San Franciscó-i optikai és fotós cég tulajdonosa ajándékozta Hoppnak 1903-as találkozásukkor.¹⁰⁶ A fényképen a japán Kuroki Tamemoto tábornoknak mutatják be a Henry Kahn cége által kifejlesztett prizmás, távolságmérésre alkalmas (tüzérségi) távcsövet. A cég címkeje mellé pedig felragasztottak még egyet, amelyikre gondosan felírták a fotós nevét (Jascot Stare), a jogtulajdonos San Franciscó-i újság nevét (*Colliers Weekly*), s azt is, hogy ez eredeti felvétel másolata (azaz nem reprodukció vagy nyomdai sokszorosítás).

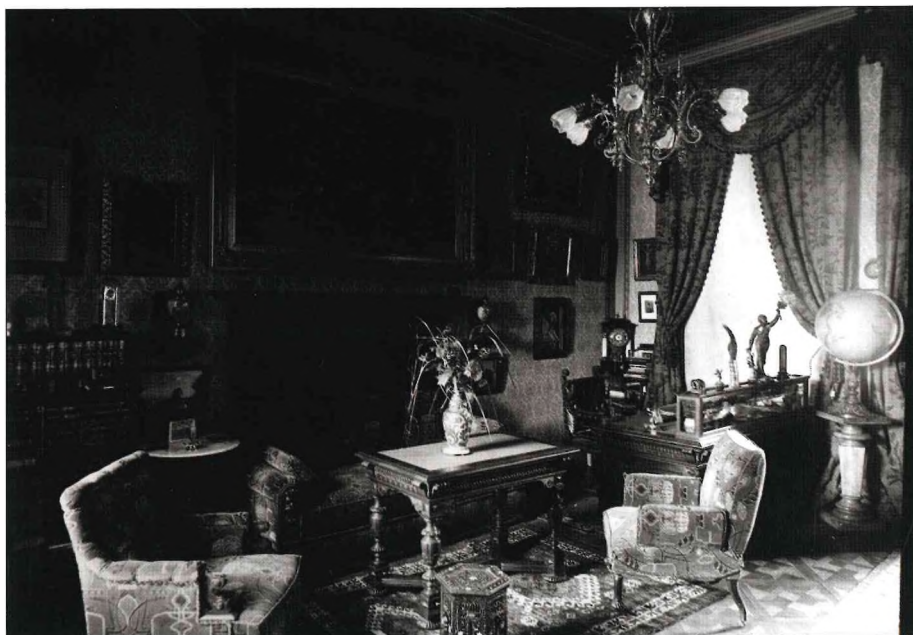
Dolgozószobájának legfőbb nevezetessége volt az a tizenhat díszkötésű album, amelyben „Hopp Ferencnek ezrekre rúgó fénykép-fölvételei vannak a földgömbnek minden részéből. Tudományos köreinknek fogalmuk sincs arról a kincsesbányáról, mely e gyűjteményekben le van rakva.”¹⁰⁷ Most már nem is lesz, hiszen a Magyar Földrajzi Társulat többi gyűjteményi darabjával egyetemben ezek jelentős része elpusztult. Hogy mi minden, azt Hopp fennmaradt végrendelete mutatja. A fotós életmű történelem által megkímélt töredékei, itt-ott fennmaradt darabjai azért mutatnak valamit a mindnyájunkat ért kár nagyságáról.

Hopp Ferenc fotográfusként nem emelkedett kora műkedvelői átlaga fölé. De azzal a páratlan lehetőséggel, hogy ötször körbeutazhatta a világot, hogy nem kellett takarékoskodnia a fotónyersanyaggal, hogy képei mellett leírásai, tárgyai, gyűjteménye is részben megmaradt, egészen különleges helyet kapott a magyar fényképezés történetében.

Végrendelete, hagyatéka

„Azon tudat, hogy mint ember kötelességemet teljesítettem, megkönnyíti nekem a búcsút ezen szép világtól, melynek az egész földtekén lakóival sok boldog napot éltem.”

Hopp Ferenc végrendeletéből, 1910

**Erdélyi Mór(?):
Hopp Ferenc
dolgozószobája
a villában,
1900-as évek**

„Ebből a szobából nyílik a dolgozószoba... Ez a szoba már igazi múzeumi terem, amelyben ízlésesen vannak elhelyezve a keleti műipar remekei, fa- és csontfaragványok, dísz tárgyak, kínai és indiai szoborművek s a könyvtár, mely történeti, etnográfiai és földrajzi munkák díszpéldányait tartalmazza.” (*Jubileumi album*, 1895, 9. o.)

1910-ben kelt első végrendelete, amelyben nagy körültekintéssel rendelkezett vagyonáról. Szükségesnek tartotta hangsúlyozni: vagyonát nem örökölte, hanem saját üzleti tevékenységével szerezte. Először a legnagyobb értéket képviselő gyűjtemények sorsát rendezte el, majd a villáét, az optikai üzletét és az ingatlanokét. Kedvezményezettként első helyen a nagy közgyűjtemények állnak, azután kerülnek sorra a rokonok, barátok, alkalmazottak, valamint számos intézmény és egyesület.

Legfontosabb volt számára műgyűjteménye: „az Andrassy út 103. számú villámban szabadon és kirakati szekrényekben lévő japán, kínai és indiai műtárgyaimat, valamint az ázsiai, afrikai amerikai és ausztráliai természeti és etnográfiai tárgyakat és szereket a m. kir. Közművelődési Minisztérium védelme és ellenőrzése alatt álló következő három m. kir. állami múzeumoknak Budapesten ajándékozom, és kívánom, hogy a választás első joga az Országos Magyar Szépművészeti Múzeumot illesse,

108 Az idézett részletek a közjegyzőnél 1301/1910 számon letétbe helyezett eredeti német nyelvű végrendeletnek a kihirdetés céljára 1919-ben készített hiteles fordításából (Barcs Béla közjegyző munkájából) valók. Egy másolatát őrzi HMA: A 1200. – Az idézett szöveg a 2. oldalon olvasható.

Erdélyi Mór(?):

Hopp Ferenc hálószobája a villában, 1895 k.

„A verandáról a tulajdonos hálószobájába jutunk, melynek előkelő ízlésre valló berendezése mindjárt megkapja a belépőt. A remek faragott bútorkészlet és pompás szőnyegek mellett szembeütnek a keleti bronz és porcelántárgyak s a művészi szobrok és képek, melyek közül feltűnik az ágy fölött függő Hernandez-kép. Aranyszőke hajú fiatal lányt ábrázol fürdés után.” (*Jubileumi album*, 1895, 9. o.)

mely a legjobbat és legszebbet válassza; – a második választás joga az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumé, – és a gyűjteményem maradványát a Magyar Nemzeti Múzeum kapja oly célból, hogy azt az etnográfiai és más osztályok között felossza. – Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum az összes szabadon álló kirakati szekrényeket... kapja. Valamennyi szekrény az illető múzeumban a következő felirattal látandó el: 'Hopp Ferenc állampolgárunktól a világ körüli útjain gyűjtött és a magyar államnak 19... ajándékozott műtárgyak' mely felirat nemcsak magyarul, de ha lehetséges német és francia nyelven is feltüntetendő.”¹⁰⁸ Szintén a

Szépművészeti Múzeum kapja mindazokat az eredeti olajfestményeket, akvarelleket és rajzokat, amelyekre igényt tart. A villát új tulajdonosa csak három hónappal később foglalhatja el, hogy a múzeumoknak legyen idejük a válogatásra és az átvett anyag elszállítására.

A fotografiai gyűjtemény sorsáról így rendelkezett: „összes fényképeim, utazásom képeivel ellátott albumom, negatív és pozitív képeim, mappák, egy nagy sztereoszkóp szekrény és összes geográfiai műveim, – melyek villámban találtnak, a Budapesten székelő Magyar Földrajzi Társaságnak szolgáltatandók ki. Összes világutaimról a nagy világtérkép morvaországi szülővárosomnak, Fulneknek küldendő.”¹⁰⁹ – „A világ körüli utazásaimat tartalmazó képalbumot, valamint papírra és üvegre negative fölvelt képeimet, sztereoszkópot és fotográfiákat, összes geográfiai műveket és mappákat, melyek villámban találhatóak, a Budapesti Magyar Földrajzi Társaságnak ajándékozom.”¹¹⁰ A „régii optikai, fizikai és más ré-

109 Uo. 4. o.

110 Uo. 10. o.

**Hopp Ferenc:
Két hölgy a dzsaina
szentély előtt
az Andrassy úti
Hopp-villa
kertjében,
1890-es évek**

gi tárgyakkból álló gyűjtemény, amely a villában található: a budapesti Meteorológiai Intézet Asztrofizikai Múzeum” tulajdonába kerüljön.¹¹¹

Az Andrassy út 103. szám alatti villát és a Calderoni és Társa optikai üzletet unokaöccsének, Fridetzky Lajosnak¹¹² szánta, azzal a kötelezettséggel, hogy a cég vagyonából meghatározott összeget juttasson az alkalmazottaknak. Fridetzkyé lesz a villa berendezésének az a része is, amelyik nem tartozik a műgyűjteményhez, illetve alább nincs tételesen említve, hogy kinek szánta emlékül. Kivétel: „amennyiben Fridetzky Lajos úr a neki juttatott villát eladná, úgy a kerti kő dísz tárgyakat, az egzotikus köveket, a kínai kaput, pagodát és templomot a VII. Stefánia úti Magyar Földtani Múzeumnak hagyom.”¹¹³

Egyéb ingatlanai közül a legnagyobb a V. Lipót körút 31. számú bérház.¹¹⁴ Ezt Fulnek városának szánta, igen körültekintően meghatározva a házbérlőjévé felosztásának módját. „Kívánom és kötelezem Fulnek városatyáit, hogy ezen ház bérlőjévé az alább felsorolt célokra és támogatásokra minden évben a kikötött határidőben jogosultak részére kifizetessék és pedig: a bérlőjévé kéthuszd... része két ösztöndíj céljára, melyből két szegény szorgalmas és törekvő tanuló, kik felsőbb iskolákban képeztetik magukat, minden évben az iskolaév kezdetén részesítendő. Egyhuszd... rész a városi építészeti bizottságnak Fulnek város építése céljára minden év januárius elsején kifizetendő. A bérlőjévé kéthuszd... része minden év május elsején a fulneki iskolának fizetendő, melynek fele taneszközök beszerzésére, egynegyed része szorgal-

¹¹¹ Uo. 16. o.

¹¹² Unokája annak a posztószövő és -kereskedő Fridetzkynek, aki annak idején Pestre hozta a tizenhárom éves Hopp Ferencet.

¹¹³ Uo. 5. o.

¹¹⁴ Ma Nyugati tér 6. (hrs. 1145-1154/13) Jóval később itt kezdte meg működését a Mosoly Albuma műintézet. Vö.: *Adalékok a Lipótváros történetéhez*. II. Budapest, A Budapesti Városszépítő Egyesület kiadása, 1988. 112-114. o.

**Erdélyi Mór(?):
Az Andrassy úti Hopp-
villa kertje, a növények
között ülő Buddha és
egy hatalmas tengeri
kagyló, 1895 k.**

„Egyik utas adott egy pár egészen nagy kagylót, amelyekben lábvíz is lehetne venni. Itt ülök a nagy kagylókkal, nem tudom, mit csinálnak velük. Valószínű, elviszem Zanzibárig, onnét az afrikaiakkal mint curios-t hazaküldöm.” (Hopp Ferenc levele Lux Ferencnek a Polinesie gőzös fedélzetéről az Indiai óceánon, útban Nyugat-Ausztráliából a Seychelle-szigetek felé, 1894. március 14-én, HMA: A 1510)

mas tanulók kirándulásának céljára és egynegyed része vizsgaajándékokra fordítandó.” A házbérlőjövendelelem egyhuszad-egyhuszad része pedig szolgáljon a következő célokra: egy „jóraló iparosnak önállósítása céljára minden év május elsején fizetendő”; „két jóraló és törekvő iparosnak minden év május elsején kifizetendő oly célból, hogy nevezettek az észak-amerikai Egyesült Államokba ottani kiképzetésük miatt utazhasanak és szülővárosuknak hasznára lehessenek”; „szegény szülőktől származó, jóraló fulneki hajadonnak kiházásítás céljára a házasság napján fizetendő, és ilyen házasság évente kötendő. Ha több folyamodó jelentkezne, akkor az ő jelenlétükben húzandó sors döntse”; „szegény iskolás fiúk és lányok téli felruházására minden év november elsején kiosztandó”; „a tanítók által elrendelt iskolás könyvek, írás és rajzolóeszközök beszerzésére és ezeknek a tanév kezdetével szegény tanuló fiúk és lányok között kiosztandók”; „szegény és jóraló fulneki iskolás gyerekek tandíja fejében az illető fulneki iskoláknak minden tanév kezdetén kifizetendő”; „a fulneki tanulók részére felállítandó és fenntartandó játék- és tornahelyiség, valamint egy nyári fürdő céljára, nemkülönben tornaöltönyök beszerzésére fordítandó, mire a fulneki iskolaigazgatók ügyeljenek,

és amely összeg minden év május elsején az iskolaigazgatóságoknak befizetendő”; „a minden évben kedvező évadban megtartandó nyári gyermekünnepélyre fordíttassék, amely alkalommal a gyermekek kaláccsal, csokoládéval, gyümölcs és édességekkel megvendégeltessenek, és kérem és kívánom, hogy ezen ünnepélyt választott hölgybizottság rendezze és vezesse, kinek kezéhez ezen összeg az ünnepélyt megelőzőleg nyolc nappal kifizetessék”; „szegény betegek részére, orvosi, gyógyszer és ápolási költségekre szükséghez képest fordítandó”; „fulneki szegényeknek az ottani városházán minden évben elhalálozásom napján felosztani”; „a városi hatóság választása szerint különböző egyleteknek minden év januárius elsején fizetendő”; „a fulneki templomoknak, s ebből kétharmad... rész a plébániatemplomnak és egyharmad... rész a kapucinus templomnak minden év január elsején fizetendő oly célból, hogy kedves szüleim és rokonaimért gyászmisék olvastassanak és sírjaik jó karban tartassanak”; „a fulneki patakkal egybekapcsolandó vízvezetéki csatorna építésére felveendő tőke kamataira fordítandó. Az évi házbérvédelem egyhuszad... részét Fulnek tisztelt város tanácsának ajánlom fel, a kedves szülővárosomnak juttatott ajándékom lelkiismeretes kezelése és felosztása körüli fáradozásáért. Az évi házbérvédelem utolsó egyhuszad... részét a fulneki városháza karbantartása és szépítésére hagyom.”¹¹⁵

A telkek többségét unokahúgai és más rokonai között kívánja felosztani. A VI. Hungária körút 64. számú telket¹¹⁶ viszont a Magyar Földrajzi Társaságnak szánja (ha a telket még életében eladná, akkor 50.000 korona készpénz legyen a Társaságé), további két telket tizenhét gyermekvédő és művelődési egyesületnek, egy nagyobb piliscsabai földdarabot pedig a Budapesti Szünidei Gyermektelep Egyesületnek kíván hagyni – utóbbi „kirándulások alkalmával játszótérül használható mindaddig, míg értékesen el nem adható.”¹¹⁷ Az utolsóként említett ingatlant „bérlí és meg fogja vásárolni a Calderoni Mű- és Tanszer Vállalat Részvénytársaság”¹¹⁸, vételára pedig huszonhat társadalmi egyesület (a Vakokat Gyámolító Országos Egylettől a Nagyszebenben működő Erdélyi Kárpát Egyesületig), illetve rokonok, barátok, ismerősök között osztandó fel.

Nyugvóhelyéről így rendelkezett: „sírköül márványból készült földtekét, a világrészek megjelölésével kívánok, melyet vas, vagy bronzból készült Atlas hordozzon. Sírom fedőlapján magyar és ha lehet, úgy német vagy angol nyelven a következő felirat alkalmaztassék: morvaországi Fulneken 1833 született, mint magyar állampolgár 19.. .. elhalt Hopp Ferenc, az összes nemzetek barátja.”¹¹⁹

1919-ben – Felvinczi Takács Zoltán tanácsára – Hopp Ferenc kiegészítette, illetve módosította végrendeletét. Mivel – miként írta – meggyőződött arról, hogy a gyűjteménye „javarészt alkotó kelet-ázsiai (kínai, japán és indiai) műtárgyak alkalmasak arra, hogy egy kelet-ázsiai művé-

115 A végrendelet magyar fordítása: HMA: A 1200, 5–8. o.

116 hrsz. 1804, 11651–11652, 1774/b és 1774/c.

117 A végrendelet id. magyar fordítása, 11–12. o.

118 Uo. 12. o.

119 Uo. 15–16. o.

¹²⁰ Hopp Ferenc végrendeletének kiegészítése 1919. június 22-én. Közjegyzői okirat hiteles másolata, HMA: A 1396/1

szeti múzeum alapjául szolgáljanak, s másrészt kulturális művelődés céljából a nagy nyilvánosságnak hozzáférhetővé tétessenek. Ezért a Budapest VI. kerület Andrassy út 103. szám alatt lévő villámot az azzal járó és az ingatlan vagyon természetével bíró összes tartozékaival együtt a Magyar Államnak – annak bárminő alakulatában – tulajdonilag hagyományozom oly kikötéssel és feltétellel, hogy az épület gyűjteményem és más állami tulajdonban lévő megfelelő műtárgyak felhasználásával kelet-ázsiai művészeti múzeumnak rendeztessék be, csak erre a célra és egy a múzeummal kapcsolatos ázsiai tudományos intézet céljaira szolgáljon és ez a múzeum minden időben az én nevemet viselje.”¹²⁰ A végrendelet többi része érvényben maradt – még ha a Monarchia felbomlása után nem is lehetett megvalósítani minden rendelkezését.

Hopp Ferencet 1919. szeptember 9-én érte a halál, szeretett villájában, gyűjteményétől körülvéve, amelyről akkor már tudta, hogy egyben marad, és múzeumként a köz művelődését fogja szolgálni. A Kerepesi temetőben nyugszik, a főváros adományozta díszsírhelyen. Síremléke csak a hatvanas években készült el, de már nem a végrendeletben kívánt formában: egy távolba tekintő fehér mészkő (indiai?) leány alakja őrzi emlékét.

A végrendelet végrehajtásával barátját, több útján is útitársát, Szinell Jánost és egy volt alkalmazottját, Porteller Tódort bízta meg, a múzeum kialakítása pedig – a Szépművészeti Múzeum felügyelete mellett – Felvinczi Takács Zoltán feladata lett.

Takács Zoltán (aki 1948-ig igazgatta a Hopp Múzeumot) négy év alatt megvalósította az alapító álmát: magángyűjteményből igazi múzeumot szervezett, amelyben valóban egyesítették több magyar közgyűjtemény keleti művészeti anyagát. Utóbbit Hopp Ferenc kortársai – mind személyes ismerősei – gyűjtötték. Közülük legkorábban a Néprajzi Múzeumot megalapító Xantus János járt a Távol-Keleten, az osztrák-magyar közös vállalkozásként indult 1870-es expedíció során. A Szépművészeti Múzeum számára állami megbízásból gróf Vay Péter, címzetes püspök, pápai protonotárius vásárolt a helyszínen, amikor 1906–1907-ben Japánban járt a távol-keleti missziókat vizitálni. Gróf Zichy Jenő a múlt század végén több tudományos expedíciót szervezett tudományos gyűjtés és a magyar őstörténet kutatása céljából. Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója pedig a világkiállításokon vásárolt kiemelkedő értékű kortárs keleti műtárgyakat.

Kortárs magángyűjtők adománya és hagyatéka is gyarapította a Múzeum anyagát, például Dr. Duka Tivadar indiai műtárgyai, vagy Szemere Attila japán lakkfésű- és hajtűgyűjteménye. Duka Tivadar Görgey szárny-

segédje volt, az emigrációban katonaoorvos lett, Indiában szolgált, nevéhez fűződik Kőrösi Csoma Sándor hagyatékának megmentése. Szemere Attila pedig újságíró, aki Hopp Ferenchez hasonlóan kíváncsiságból és kedvtelésből utazott – véletlenül találkoztak is egyszer, 1883 júniusában Jokohamában.

A későbbi nemzedékek tovább gyarapították a gyűjteményt, amely ma már húszezerrel is több műtárgyat őriz és tematikus kiállításokon mutatja be anyagát. A Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum Könyvtára, Adattára és időszakos kiállításai ma is a Hopp-villában található, de a gyűjtemény és a kiállítások már kinőtték a villát. A raktárak nagyobb része és az irodák az Iparművészeti Múzeum második emeletén kaptak helyet, az állandó kiállítás pedig a Ráth György Múzeumban, ahol 1997-ben nyílt meg a *Keleti műgyűjtés Magyarországon a Hopp Ferenc Múzeum gyűjteményeinek tükrében* című kiállítás. Az első terem a Hopp Ferenc Emlékszoba: egy szobabelső rekonstrukciója Hopp Ferenc otthonából, gyűjteménye egy részével.¹²¹

Ma már elmondható, hogy a műgyűjtemény és a villa adományozásával, a Múzeum alapításával – valamint az utódok munkája és adományai segítségével – Hopp Ferenc azon kevesek közé emelkedett a magyar művelődés történetében, akik ma is fennálló és működő közintézményt hoztak létre magánvagyonukból.

A hagyaték más részei más közgyűjteményekbe kerültek. A Hopp Múzeumon kívül a legtöbbet – több száz, a világ különböző részeiről származó tárgyat – a Néprajzi Múzeum kapta. A Nemzeti Múzeum gyűjteményében díszes fegyverek, a Természettudományi Múzeumban különféle ásványok találhatóak, a Szépművészeti Múzeum Ókori Osztálya pedig a pun (kARTHÁGÓI) gyűjteményt őrizi.

1920-ban a Magyar Földrajzi Társaság átvette az ötvenezer koronát (az eredetileg hagyományozott telek nem volt már meg), valamint az ingóságokat. Az 1920. szeptember 30-án Cholnoky Jenő elnökletével tartott választmányi ülés jegyzőkönyve szerint [az elnök jelenti, hogy] „a Hopp-féle hagyaték ingóságainak az átvétele megtörtént, s azok jórésztben a nagy cseresznyefa szekrényben itt a helyiségben nyertek elhelyezést. Legnagyobb részük fénykép, diaposzítív, panorámakép, amelyek jelentékeny része kettős sőt hármas példányban van meg, ezeknek eladását illetve kicserélését javasolja. Bemutatja egyúttal a díszkötésű fényképalbumokat, a melyek a hagyományozó saját felvételeit tartalmazzák.”¹²² Ezt az anyagot érte bombatalálat Budapest ostroma idején.

A levelekkel és az iratokkal együtt a Hopp-villában maradt és máig a Hopp Múzeumban őrzött fényképek száma igen csekély volt az át-

121 A rekonstrukció alapja egy 1913-ban készült fénykép, amelyet Felvinczi Takács Zoltán a Hopp-műgyűjtemény első tudományos ismertetésében közölt: *Felvinczi Takács Zoltán, 1914, 85. o.* (A kiállításról lásd *Ferenczy Mária, 1997/1, 1998.*)

122 A jegyzőkönyv néhány lapjának másolata: HMA: A 1710/2-3

Hopp Ferenc felvételei a
Földközi-tengeren.

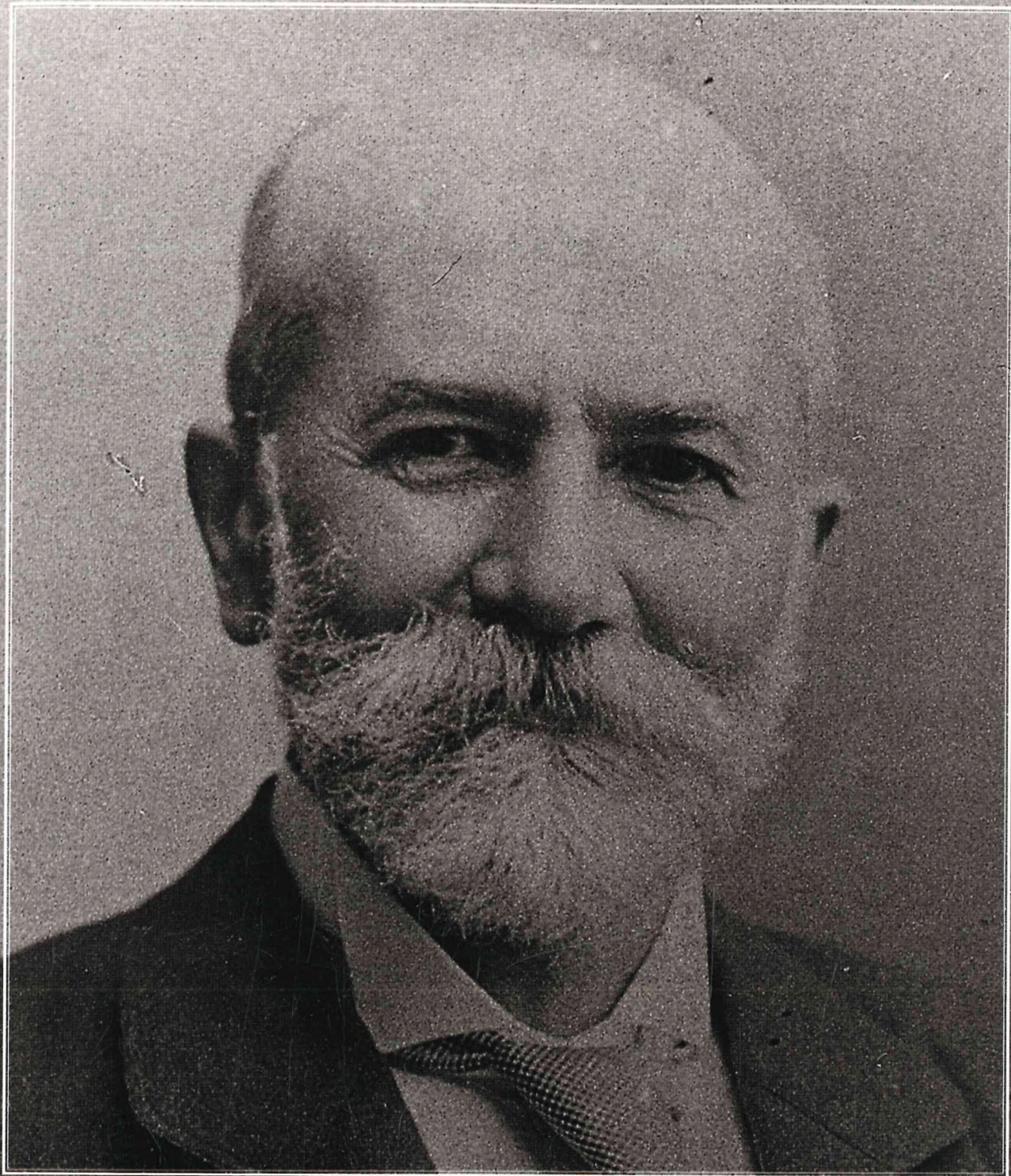
**Hopp Ferenc
felvételei
a Földközi-tengeren
és Egyiptomban,
1898**

123 Vö.: HMA: A 4532/2

adott anyaghoz képest, de még ezek egy része is áldozatul esett a háború viszontagságainak: Budapest ostroma után többször betörték a Múzeumba, s az egyik alkalommal kiszórtak és összetapostak sok üveglemezt is.¹²³

Ami mindezek után megmaradt, abból tudunk válogatni e kötet – és kiállításunk – számára.

HFMK
20230113

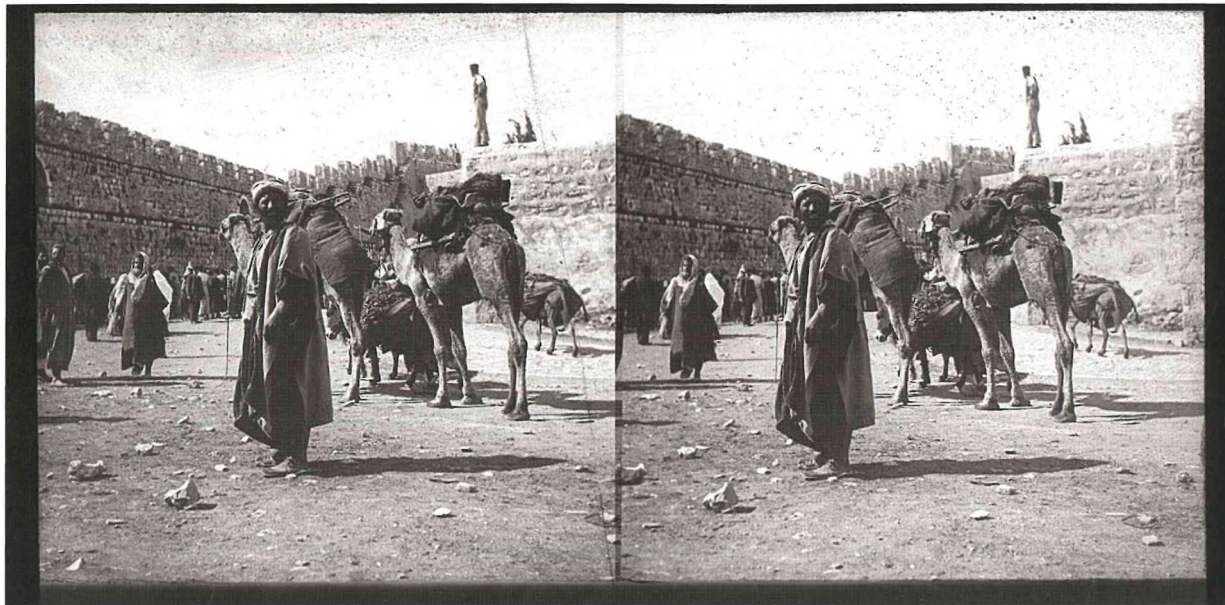
FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

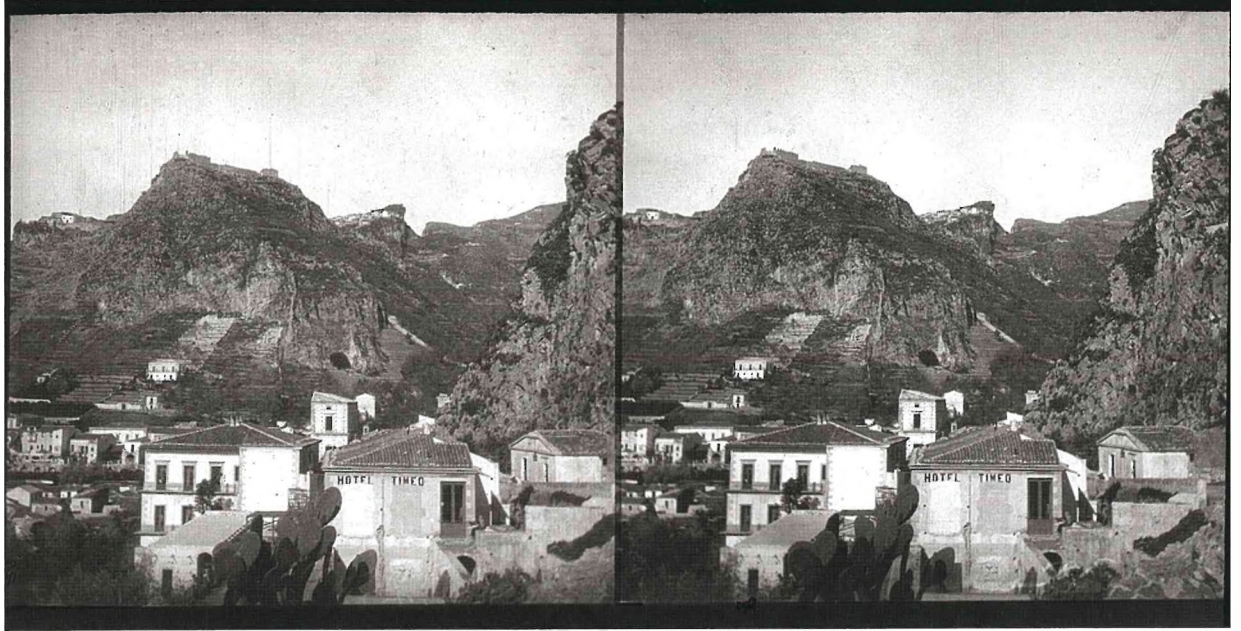

**Hopp Ferenc: Magashegyi pusztaság
az Andok láncai között,
Bolívia, 1893**

„Antofagostától idáig nem láttunk egyetlen fát, egy virágot, egy kicsike bokrot sem, itt-ott elsárgult pamfűvet és alacsony bozótot, 350 km távolságra nincsen egyetlen csepp víz sem... Ami a szemet... az úton felüldíti, azok a hatalmas Cordillerák, amelyek fenségesen emelkednek a sötétkék ég előtt.” (Hopp Ferenc levele a Calderoni cég alkalmazottaihoz Oruróból, 1893. augusztus 10-én, HMA: A 1488)

**Hopp Ferenc: Berber tevehajcsár
a városfal mellett (Észak-Afrika),
1897**

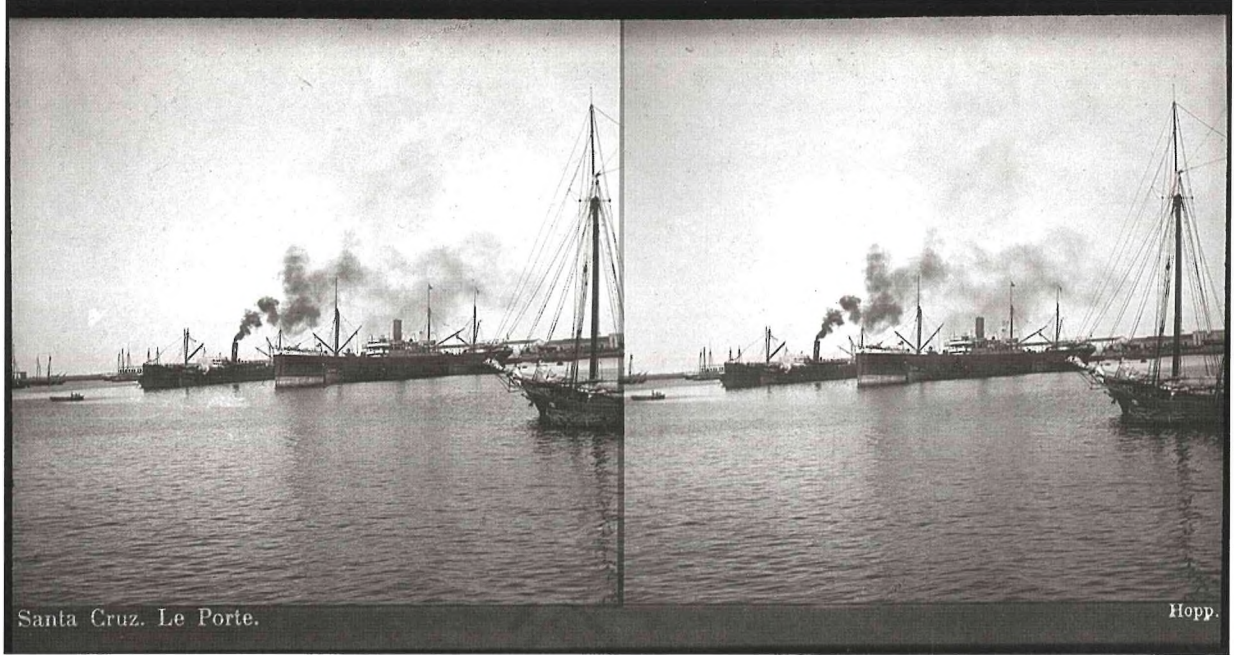
**Hopp Ferenc: Hotel Timeo,
Taormina környéke, Szicília,
1897**

„Mellékelten küldök tizennégy felvételt Taorminából, a legalkalmasabb időjárásnál készítettem őket, remélem, sikerültek... Taorminában gyönyörű napjaink voltak, három napot töltöttem ezen a csodálatos vidéken.” (Hopp Ferenc levele Jurány Henrikhez Siracusából, 1897. február 14-én, HMA: A 1585)

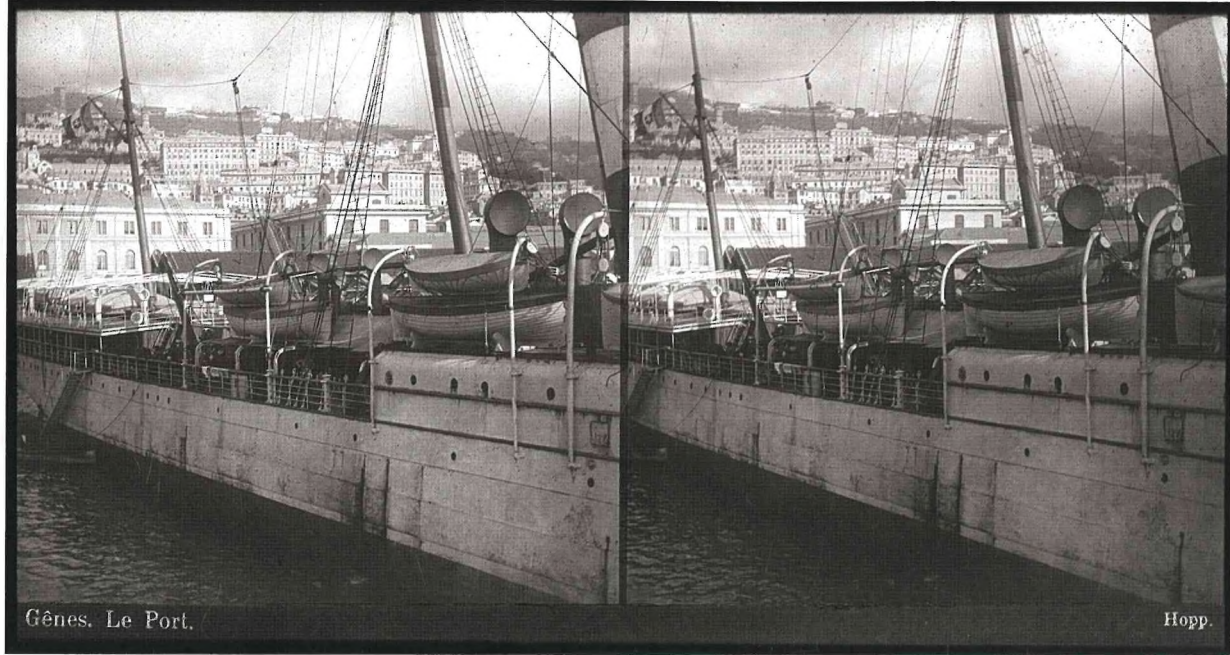

**Hopp Ferenc:
Ókori romok között, Szicília,
1897**

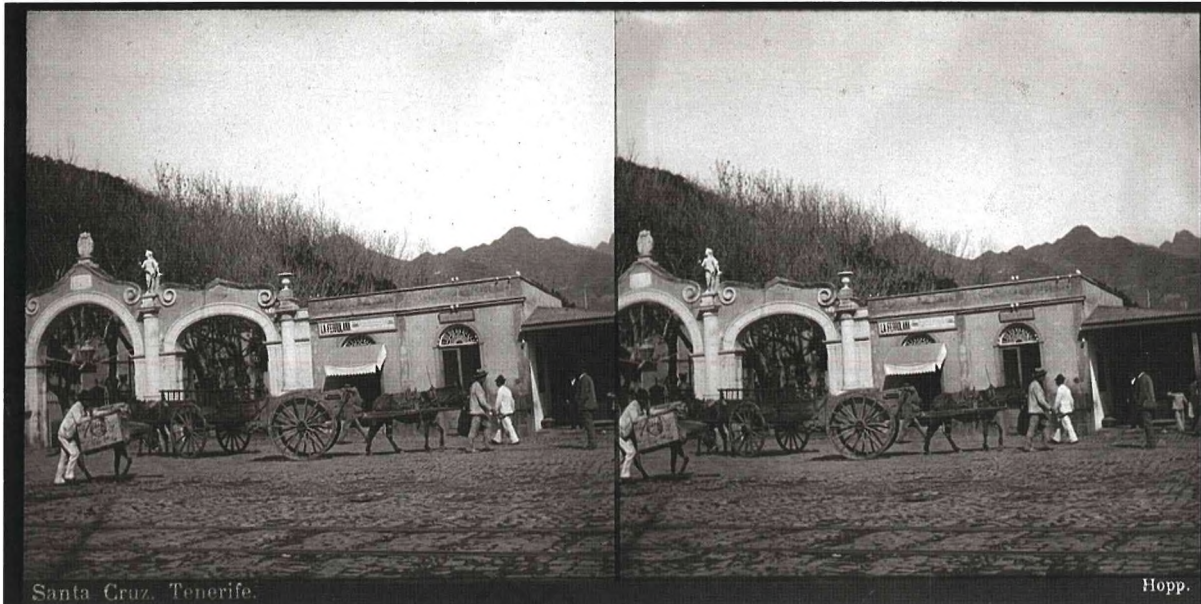
„Az öreg Syracuse, amelyet most már harmadszor látogattam meg, szintén igen szép időjárással fogadott. Itt általánosan szokás szerint kirándultam a Latomiákba, meglátogattam a katakombákat, a papirusz növényeket, az amfiteátrumot, hallgatóztam a Dyonis óriási fülén keresztül, végigmentem a régi erődítmény föld alatti folyosóin és végül a város szűk utcáin kóboroltam.” (*Hopp Ferenc, 1898, 5. o.*)

Hopp Ferenc: Kikötő, Santa Cruz,
Tenerife, Kanári-szigetek,
1899

Hopp Ferenc:
Gőzhajó Genova kikötőjében,
1899

Santa Cruz, Tenerife.

Hopp.

**Hopp Ferenc: Santa Cruz,
Tenerife, Kanári-szigetek,
1899**

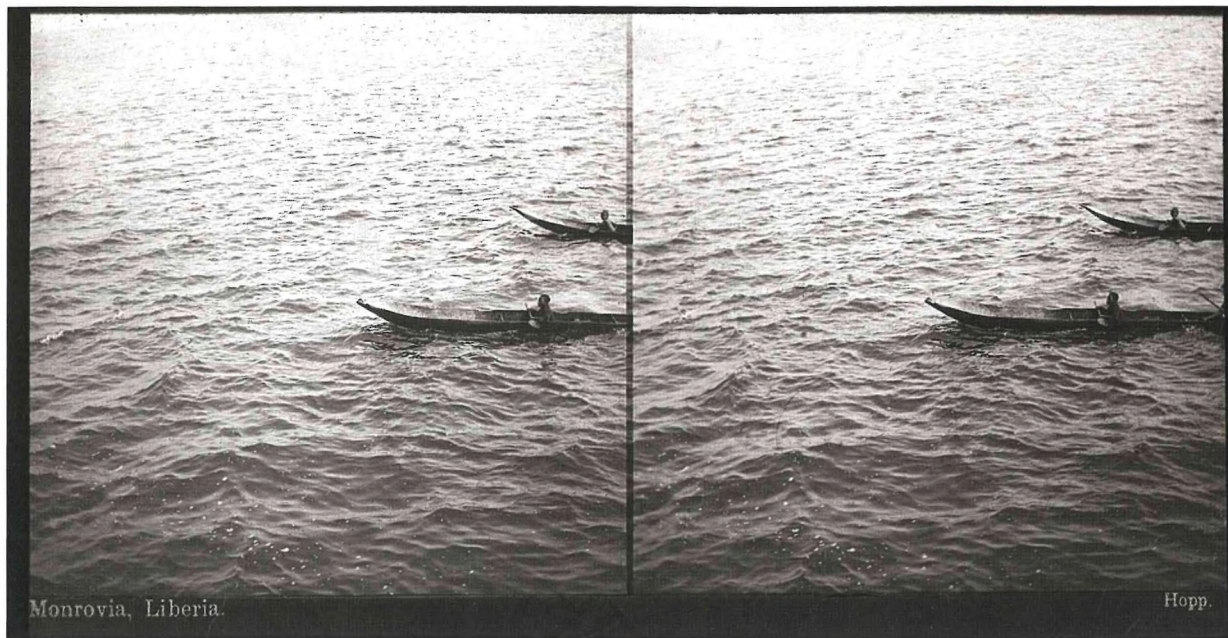

**Hopp Ferenc: Mezítlábas hölgy az utcán,
Laguna, Tenerife, Kanári-szigetek,
1899**

**Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren,
1899**

„Alig vetettünk horgonyt, midőn vagy 30 canoében bennszülöttek közeledtek és közelünkbe érve a tengerbe vetették magukat a hajóhoz úsztak és mint a majmok a köteleken felkúsztak. Itt szemügyre vették őket és hatvanat a legerősebbek közül hajóslegényeknek szerződttettek. Ezek az egész part menti utazáson a hajón vannak, hogy az áruk kirakásánál segédkezzenek... Habár ezen szerencsének oly ügyesen úsznak mint a halak, minden utazásnál a tengerbe fül egynehány.” (Hopp Ferenc, 1904, 12–13. o.)

**Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren,
Monrovia, Libéria,
1899**

**Hopp Ferenc: Kőszén berakodása
Banana kikötőjében, a Kongo torkolatánál,
1899**

„Majd Bananába indultunk a Belga Kongo-birtokra, mely a Kongo torkolatának jobb partján fekszik. Itt a társaság egy másik hajójáról 200 tonna kőszén és vasúti síneket raktunk fel, amely ily módon megkönnyebbülve most már akadálytalanul mehetett Matadiig... Banana kókuszpálma-ültetvényeivel igen szép képet nyújt és már megörültem, hogy nemsokára a pompás fák árnyékában sétálhatok. A város keskeny földnyelven fekszik, tropikus növényzet közepette.” (Hopp Ferenc, 1901, 24–25. o.)

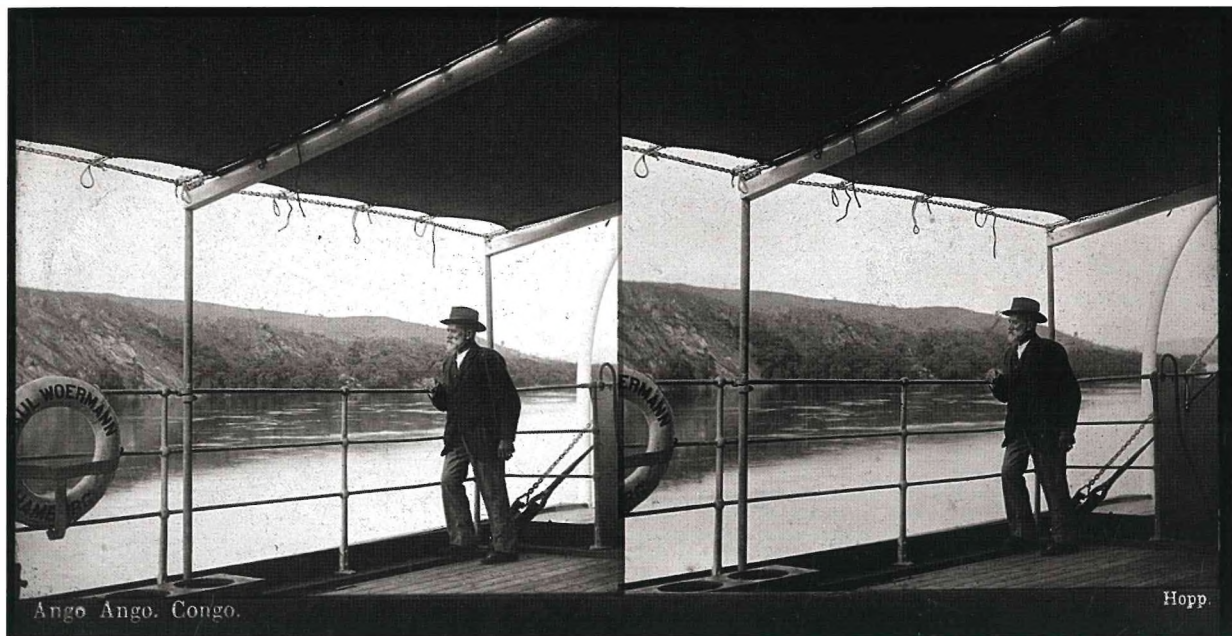

**Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren,
Monrovia (Libéria) kikötője előtt,
1899**

**Hopp Ferenc: Asanti család
a Paul Woerman gőzös fedélzetén,
úton Kongóba,
1899**

„A velünk utazó asanti leányok ekkor felkértek engemet, hogy új ruhájukban fotografáljam le őket. Egy kis fiúcska, ki Ádám apánk kosztümjében futkosott mindig a hajón, egészítette ki a csoportot, amelyet meg is örökítettem, éppen amikor az Oszkár-sziklát megkerültük. Midőn a kisleány vonatkozólag kedvező megjegyzést tettem ennek apja előtt, az rögtön felajánlotta, hogy vegyem meg a gyermeket. Húsz frankért odaadná, mivel úgyis még öt gyermeke van odahaza és a fiúcska neki az úton csak alkalmatlanságot okoz. Ha pedig lányainak egyikét venném meg, a kisleányt ráadásul adná.” (Hopp Ferenc, 1901, 29–30. o.)

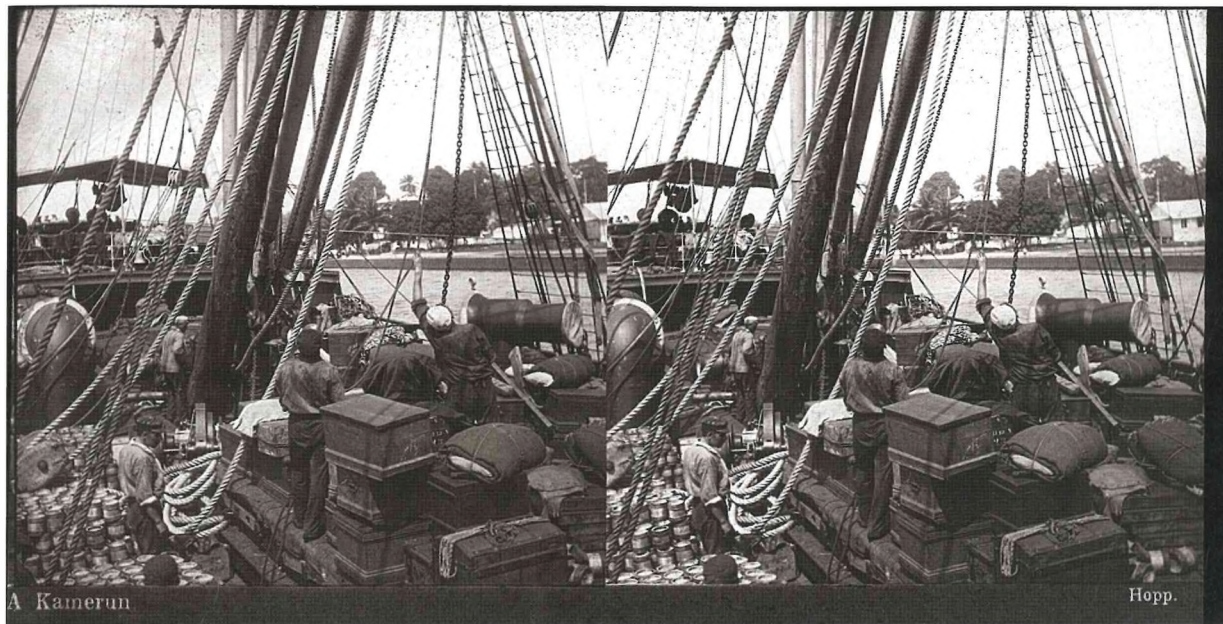
**Hopp Ferenc: Hopp Ferenc
a Paul Woermann hamburgi gőzössel
hajózik a Kongón,
1899**

„A Gyémánt-sziklánál messzire és jól láthattuk a folyam kanyarulatait. Kongo-utazásom emlékére itt lefotografáltattam magamat. Az áramlat itt oly erős volt, hogy a gőzös alig jutott előre, és erősen a karfákba kellett fogózkodnom, hogy ne tántorogjak.” (Hopp Ferenc, 1901, 30. o.)

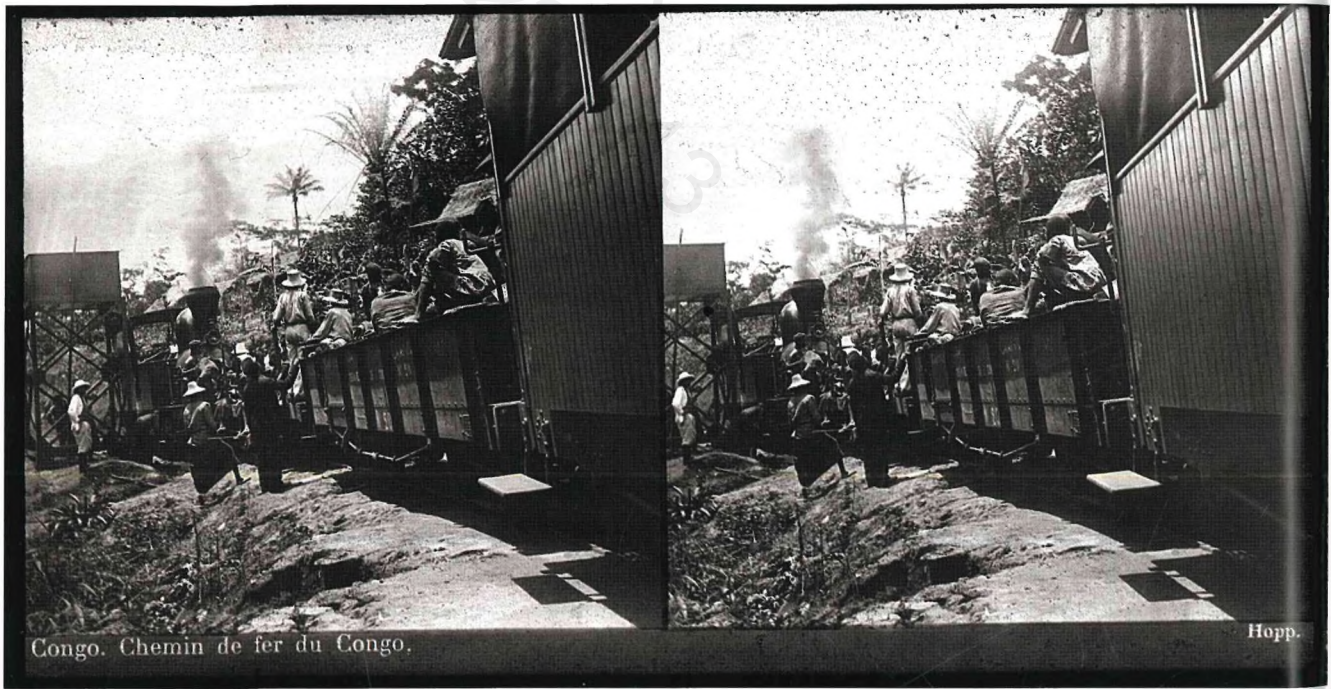
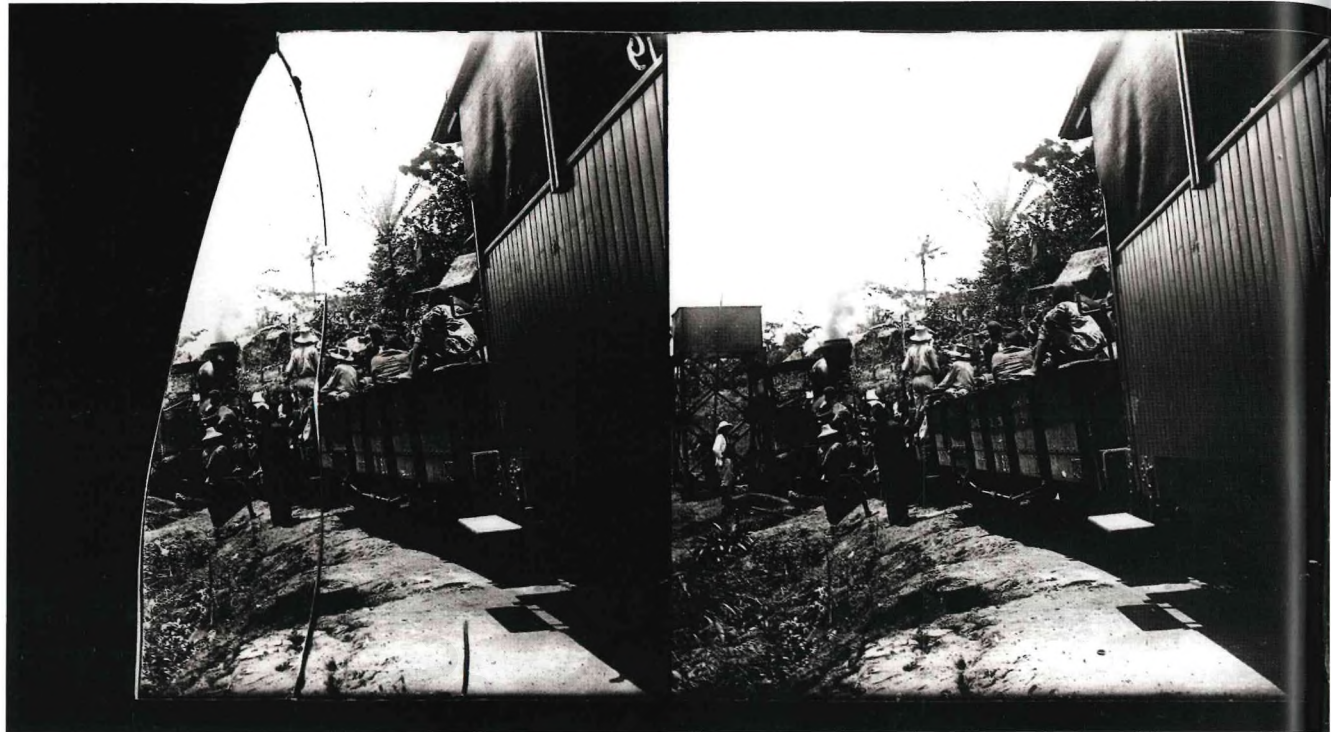
**Hopp Ferenc: A Vielmans-féle villa
Stanley Pool mellett,
1899**

„[Leopoldville-ben] nagy meglepetésemre azonban azt kellett hallanom, hogy itt szálloda még egyáltalán nincsen... nemsokára megpillantottam az állomásfőnököt és egy urat, akit mint Mr. Vielmans-t nekem bemutatott és aki készségesen ajánlkozott, hogy engemet villájában vendégül lásson... Másnap – midőn a reggeli után kissé körülnéztem – vettem csak észre, hogy mennyire kedvezett a sors lakásom dolgában. A villa, mint már említettem, dombon volt, ahonnan Stanley-Poolt is látni lehetett.” (Hopp Ferenc, 1901, 38–39. o.)

**Hopp Ferenc: Puskapor kirakása Kamerunban
a Paul Woermann hamburgi gőzsről,
1899**

„Itt néhány ezer ládika szesz folyadékot szállítottunk partra, amely alkalommal a hajó belsejében igen sok kis hordót vettem észre, amelyekkel minden zug ki volt töltve. Megkérdeztem a kapitányt, hogy vajon szardíniák vannak-e ezekben a hordókban, de ő azt válaszolta, hogy ezek bizony puskaporral vannak megtöltve, és meglepetésemre tudtam meg, hogy a hajó különböző részeiben 47,000 hordócska lőpor van elhelyezve. Fülkém alatt mintegy 20,000 hordócska van; ezeken kívül van még hajónkon 30,000 láda szesz folyadék, 500 hordó borszesz, 20 hordó benzin, azonkívül dinamit és nagyobb mennyiségű svéd gyufa. Közel voltam hozzá, hogy a hajót elhagyjam.”
(Hopp Ferenc, 1901, 11–12. o.)

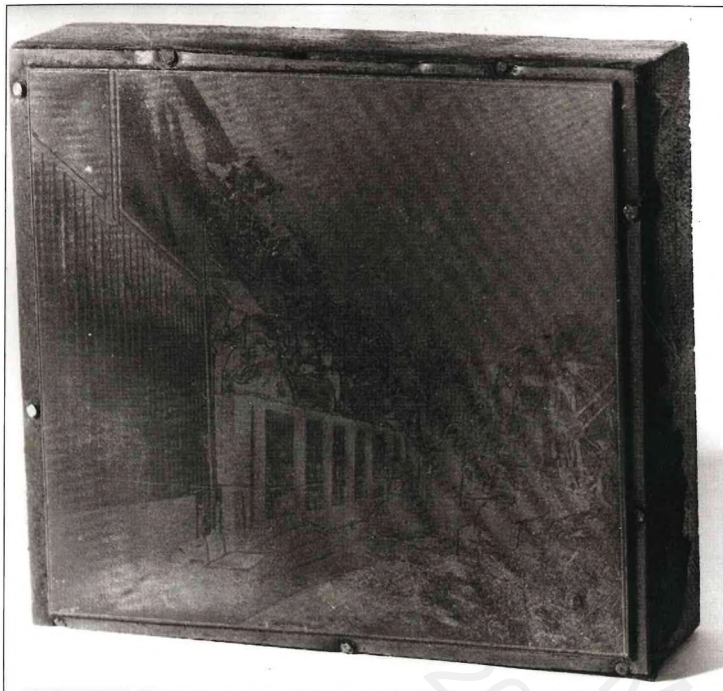

Congo. Chemin de fer du Congo.

Hopp.

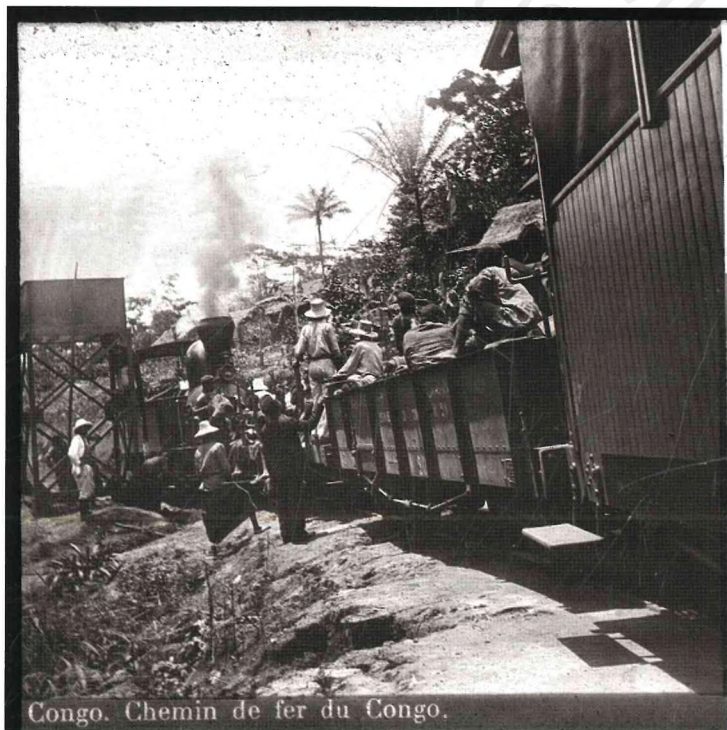
FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

Hopp Ferenc:
Vonat a kongói vasúton,
1899
Klisé a fénykép kinyomtatásához,
1901

„Midőn a vasúti pénztárnál egy jegyet kértem Stanley-Poolig és vissza és az érte járó 750 frankot lefizettem, a tisztviselő így szólt hozzám: – Uram, ön az első utas, ki ezen a vasúton az egész vonalra szóló menettértil jegyet vált – és avval odanyújtotta nekem az 1. számú jegyet.” (Hopp Ferenc, 1901, 33. o.)

Congo. Chemin de fer du Congo.

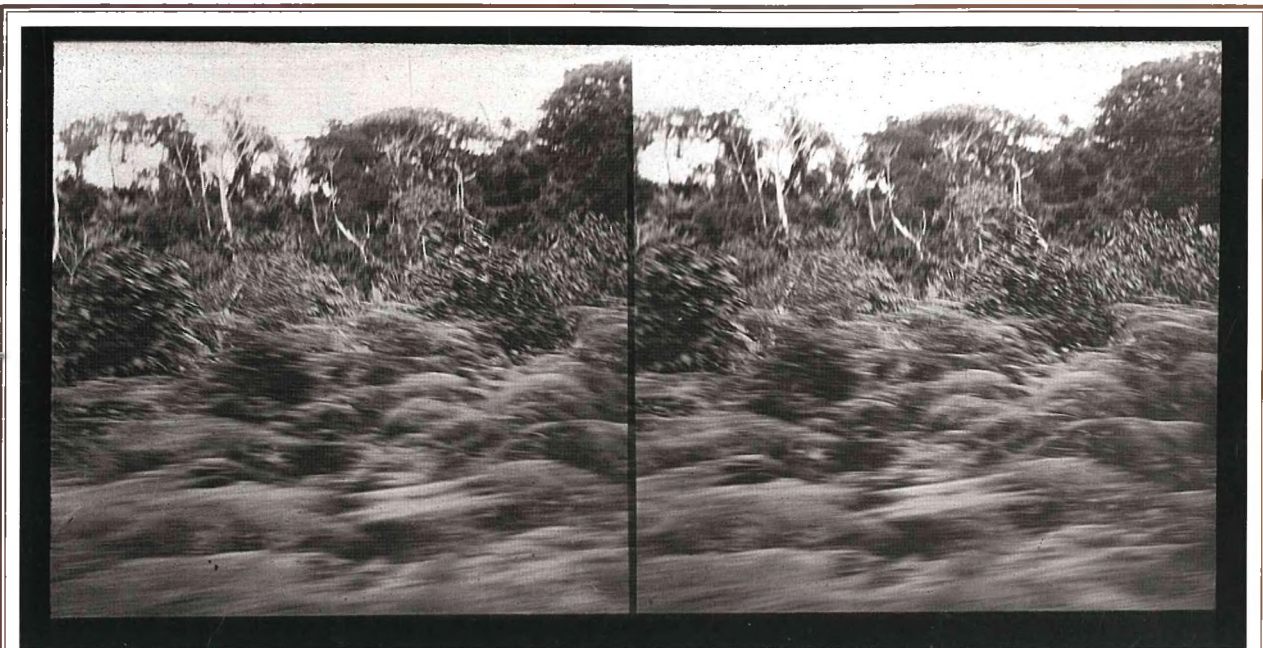

Le tombeau du Nachtigal à Kamerun.

Hopp.

**Hopp Ferenc: Hopp Ferenc
Gustav Nachtigal
Afrika-kutató síremlékénél, Kamerun,
1899**

„A kormányzó parkjában felkerestem Nachtigal Afrika-utazó sírját is, amelyet pálmák környeznek; fölötte szép obeliszk emelkedik a merész utazó emlékének méltatására és megőrkítésére.” (Hopp Ferenc, 1901, 21. o.)

Hopp Ferenc: Trópusi erdő
a vonatablakból felvéve, Kongó,
1899

San Thomé. Pres l'Equateur.

Hopp.

**Hopp Ferenc: Függőágyban utazó úr
San Thoméban,
1899**

„Néhány, ponnynyargaló lovassal talákoztam, kik valószínűleg a hegyvidékről jöttek, lefényképeztem egy urat, ki hintaágyban vitette magát az utcákon végig, azután meglátogattuk a hajóügynököt, ki 24 Réaumur-fokos sörrel kínált meg bennünket, mely ennek dacára a szomjúság oltására a legjobbnak bizonyult, mert egy korty ezen léből éppen elegendő volt.”
(Hopp Ferenc, 1901, 23–24. o.)

**Hopp Ferenc: Utca Cap Palmasban,
Libéria legdélibb kikötőjében,
1899**

Hopp Ferenc: Fekete-afrikai utca,
két személlyel (Kamerun? Kongó?)
1899

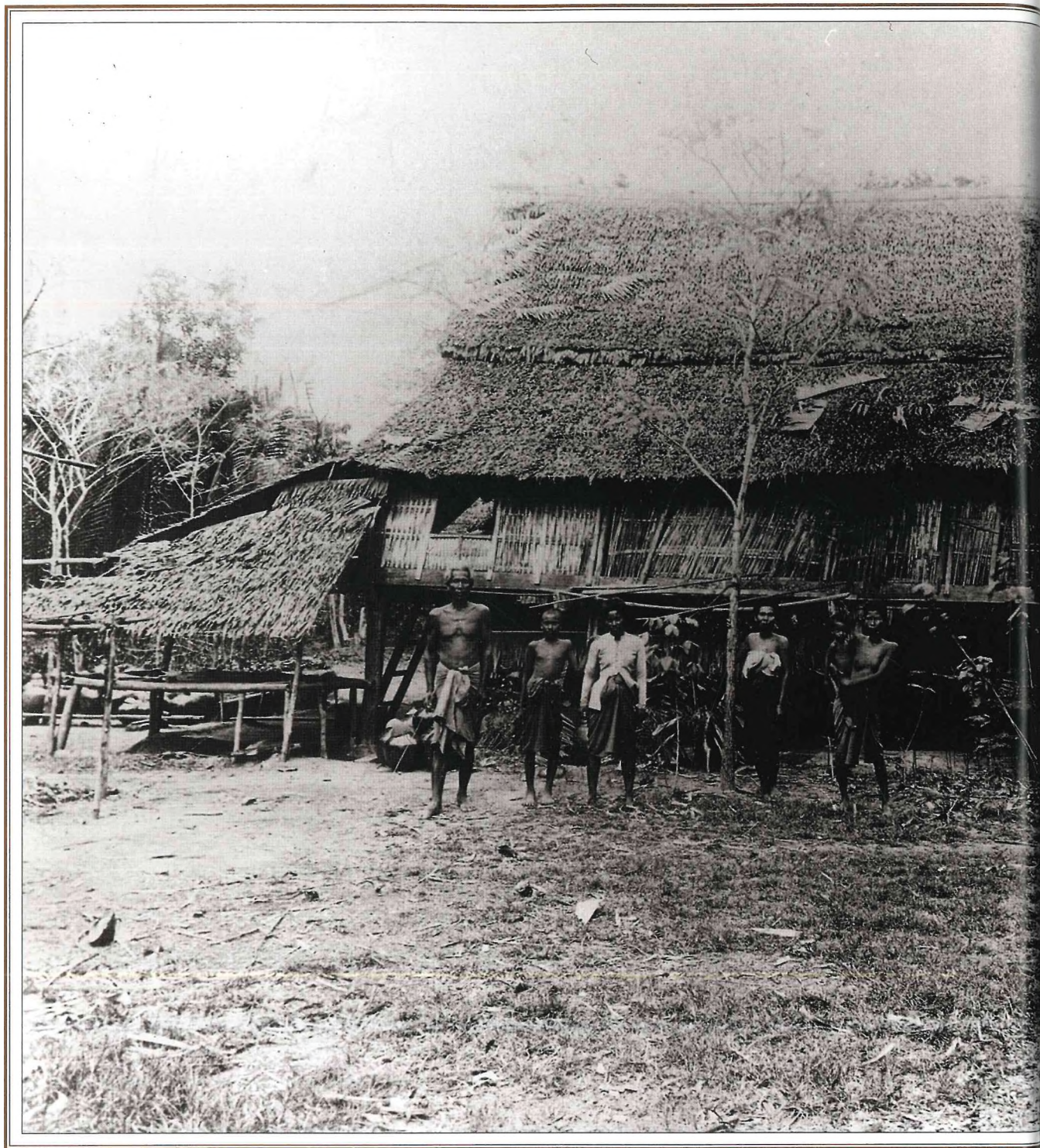
Hopp Ferenc: Falusi utca Kamerunban,
1899

Hopp Ferenc: Település a Gabon-folyónál
(Libreville közelében?), Nyugat-Afrika,
1899

**Hopp Ferenc: Település a Gabon-folyónál
(Libreville közelében?), Nyugat-Afrika,
1899**

FERENCZY MÁRIA - KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

**Ismeretlen: Bennszülöttek
a délkelet-ázsiai szigetvilágban,
1900 k.**

Ismeretlen: Zenekar Délkelet-Ázsiában,
1900 k.

**Ismeretlen: Katonai járőr Jáva szigetén
(Holland Kelet-India),
1900 k.**

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

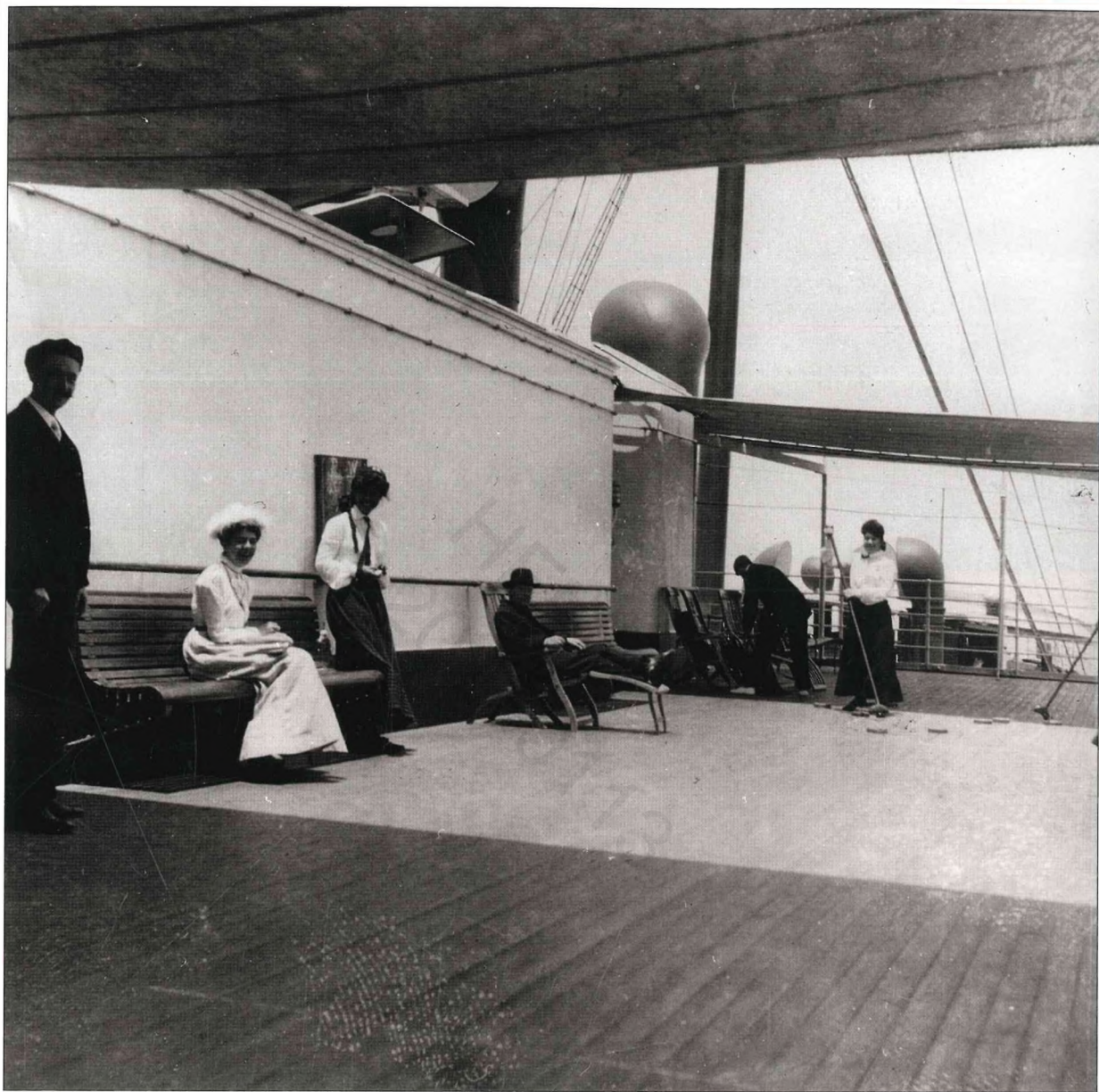

**Ismeretlen: Halotthamvasztás,
Benares, India,
1900 k.**

„Aztán beszálltunk egy csónakba, és a Gangeszen mentünk lefelé, száz és ezer hindut láttunk fürödni. Lehetett vagy húszezer fürdőző, akik a vétkeiket mosták le; milyen érdekes és kísérteties színjáték volt ez, a maga nemében egyedülálló az egész világon. Habár egyes helyeken egészen közel kerültünk hozzájuk, a zarándokok nem zavartatták magukat áhítatukban. A hamvasztóhelyek a fürdőzőhelyek mellett vannak. Az egyik helyen láttam három holttestet tűzben hamuvá égni, és két nő és egy férfi holtteste volt ott, készen arra, hogy testüket visszaadják a földnek. A férfi holttesteket fehér, a női testeket piros szövetbe göngyölik, és megmerítik a Gangeszban, mielőtt föltennék a famáglyára. A halotthamvasztás éjjel-nappal folyik.” (Hopp Ferenc levele a Calderoni cég alkalmazottaihoz Benaresből, 1883. január 14-én, HMA: A 1469)

Hopp Ferenc: Útközben a préken keresztül.
Hátul egy fényképész-műterem,
Julesburg, Nebraska, USA,
1903

**Hopp Ferenc: Hopp Ferenc útitársai
a Sziberia gőzösön, a San Francisco-Honolulu közötti úton,
1903**

„Japánba való utamra a 14 ezer tonna tartalmú ‚Sziberia‘-gőzöst választottam, amelyet ‚Korea‘ nevű testvérel együtt Amerikában építettek. Ez a két gőzös jelenleg a legnagyobb, amely a Csendes-óceánt szeli. Igen jó fekvésű kabint kaptam, amelyet egy kaliforniai fiatal kereskedővel osztottam meg. Mint mindenkor, most is igazán megörültem, hogy ismét a tengerre jutok.” (Hopp Ferenc, 1904, 5. o.)

1249. Csatorna Tokióba.

Hopp Ferencz, Budap

**Hopp Ferenc: Csatorna Tokióban,
1903**

**Hopp Ferenc: Főút, elől egy Singer szakbolt,
mellette optikai üzlet, Tokió,
1903**

„Japán fővárosának, Tókiónak 1.500.000 lakosa van. Tókió, a mikádó, a főnemesség és a kormány székhelye; a kereskedelem és ipar gócpontja, európai nagyváros minden berendezésével.” (Hopp Ferenc, 1904, 11. o.)

51. A sakusza templom Tokióba.

Hopp Ferenc, Budapest

**Hopp Ferenc: Az Aszakusza templom, Tokió,
1903**

„Sajnálatomra vettem észre ugyanakkor azt is, hogy az asszonyok és leányok ruháikhoz a tarka japáni szövetek helyett most már síma szövésű sötét kelméket vesznek, és a csinos, japáni ernyők helyett nagyobbára európai divatú sötét színű napernyőt viselnek. Csak a gyermekeket öltöztetik még ősi szokás szerint, tarka színű ruhácskába, ami még kedvesebbé teszi őket.” (Hopp Ferenc, 1904, 13. o.)

31 A sakuszá templom Tokióba.

Hopp Ferenc, Budapest

**Hopp Ferenc: Az Aszakusza templom udvara,
Tokió, 1903**

„A legnagyobb népszerűségnek örvend azonban Azakuza temploma, amelyet a kegyelem istenének, Kvanonnak emeltek. Ezt a középosztály keresi fel leginkább. Vasárnapokon az ünnepi ruhába öltözött nép családotól vonul ide, nemcsak hogy a kegyes istennek hálát mondjon mindazokért a jótéteményekért, amelyekben őt részesítette, hanem egyúttal azért is, hogy ott egész nap mulasson, mert a templom környéke Tókiónak legélénkebb mulatóhelye.” (Hopp Ferenc, 1904, 13. o.)

**Hopp Ferenc: Kirándulás Hakonéba, Japán,
1903**

„Másnap több úr társaságában kirándultam a Hakone-
tóhoz, ahol a legjobb kénfürdők vannak, amelyeket
sok japáni látogat.” (Hopp Ferenc, 1904, 15. o.)

357. Templom ünnep Kiotóba (Japan).

Hopp Ferencz, Budapest

**Hopp Ferenc: Ünnepi
(Gion-macuri) felvonulás, Kiotó,
1903**

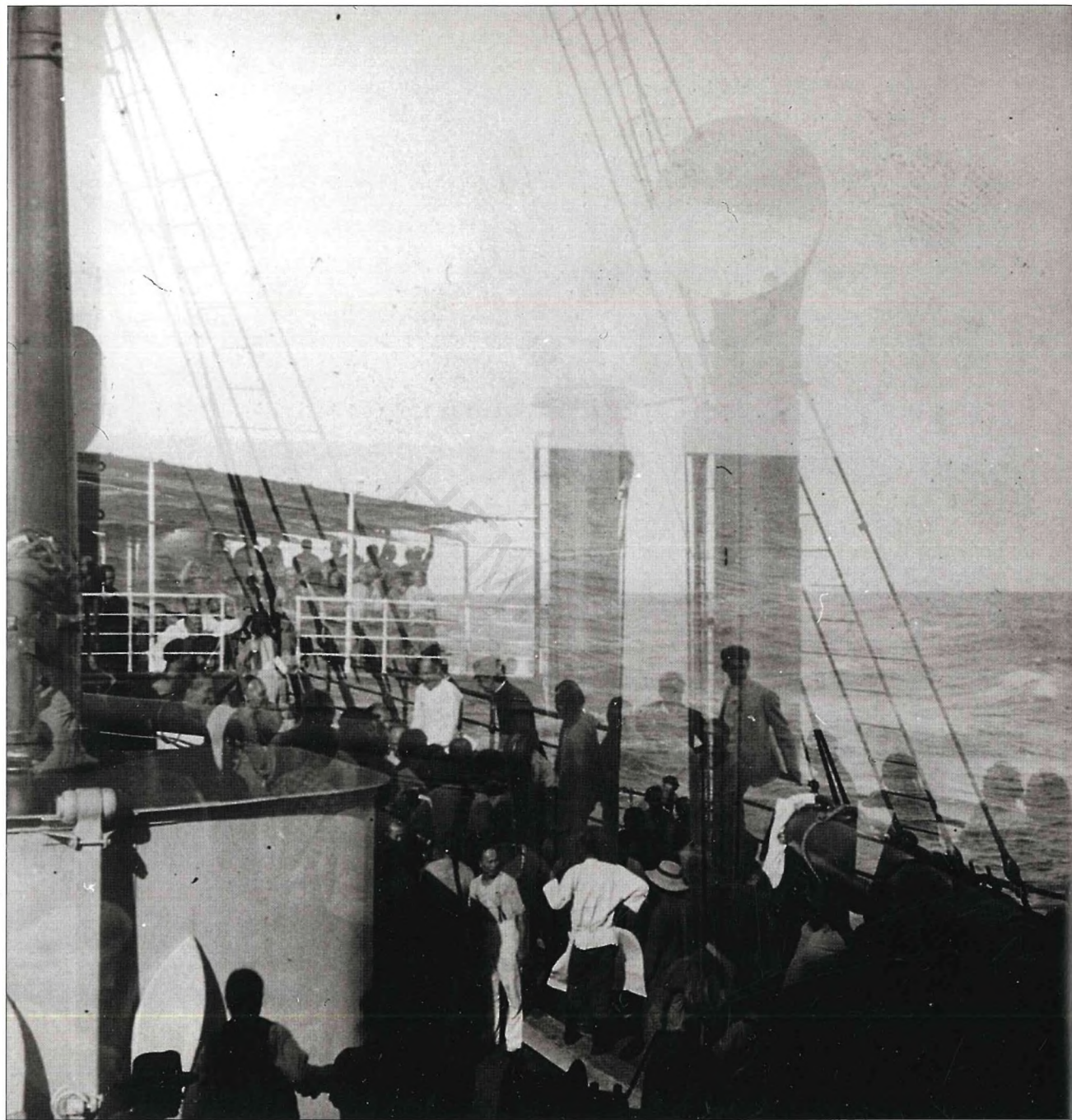
„Nagyon szép volt az a templomi ünnepély, amelynek éppen tanúja lehettem. Az utcákon körmenetben vonultak végig a pompás ünnepi ruhába öltözött papok, lovasok régi lovagvértessel, és nagy díszkocsik, amelyeket 20–30 ember húzott és amelyek pazar díszítésükkel és gazdag aranyozásukkal a nép nagy gyönyörűségére szolgáltak. Ezt a ritka látványosságot és a szorongásig megtelt utcákon, ünnepi hangulatban hullámzó néptömeget egy verandáról néztem végig, sőt le is fotografáltam.” (Hopp Ferenc, 1904, 16–17. o.)

Hopp Ferenc: Japán utca járókelőkkel,
1903

Hopp Ferenc: Japán gyerekek bámulják
a fényképező idegent, hátul fogpasztareklám,
1903

FERENCZY MÁRIA - KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

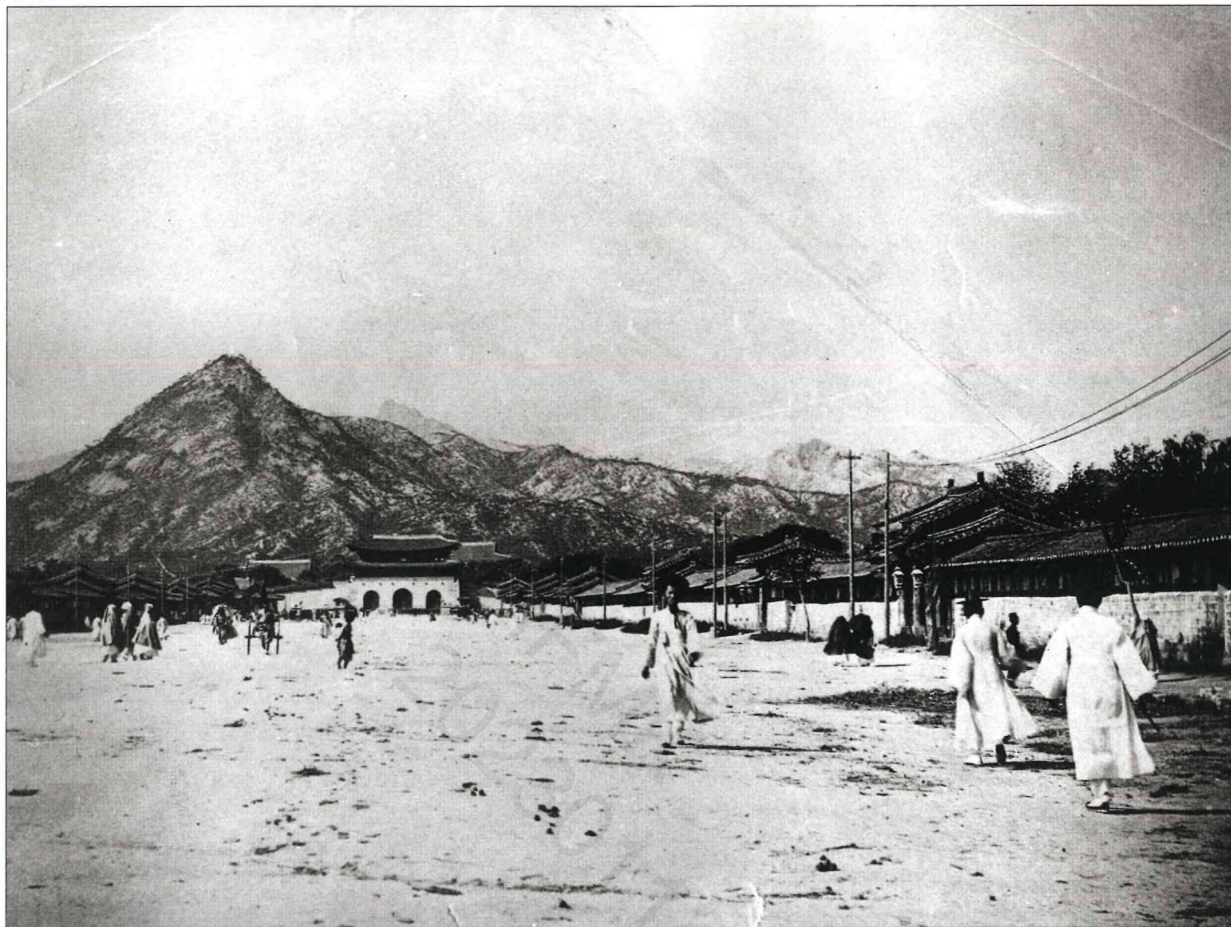
Hopp Ferenc fényképei

Hopp Ferenc: Átkelés a Sárga-tengeren
(Csemulpó-Csefu-Tangku útvonalon),
1903

FERENCZY MÁRIA - KINCSES KÁROLY: MANDARIN ŐSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

**Ismeretlen: Tér, jobbra a mandarinvizsgák
cellái, Szöul,
1903**

**Ismeretlen: A császári palota
egyik díszes kapuja, Szöul,
1903**

„Szöul, Korea fővárosa tulajdonképpen nagy falu, 200 ezer lakossal, ahol nem találni sem kertet, sem parkot, sem vendéglőt, sem színházat, sem orfeumot, sőt templomot is csak keveset. Ipara egyáltalán nincsen. Lovaskocsit nem láttam, csak néhány taligát, amelyet ökrök húztak. A legszebb látnivaló ebben a különös fővárosban a város nyolc kapuja, valamint a császári palota kapuja.” (Hopp Ferenc, 1904, 22. o.)

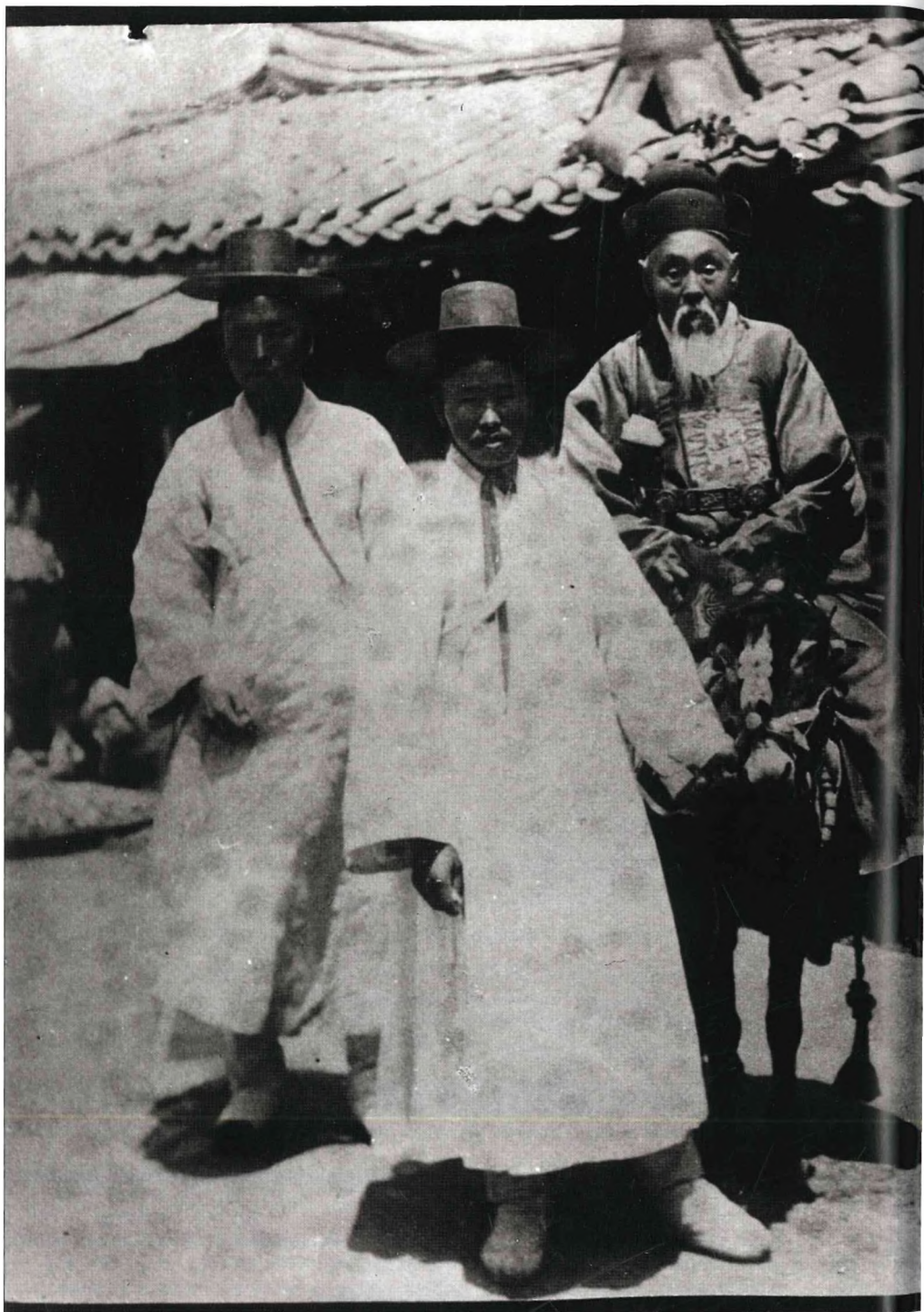
**Ismeretlen: Szöul déli kapuja,
1903**

„Az első, amit Szöulban láttam, a várost kerítő fal és a déli kapu volt, amely egészen kínai stílusban épült és még elég jó karban van. A nyugati kapu közelében kis kocsira akartam szállani, hogy a villamos vonathoz jussak, de sehogy sem boldogultam a jámbor kocsissal, mert csak koreai nyelven beszélt.” (Hopp Ferenc, 1904, 21. o.)

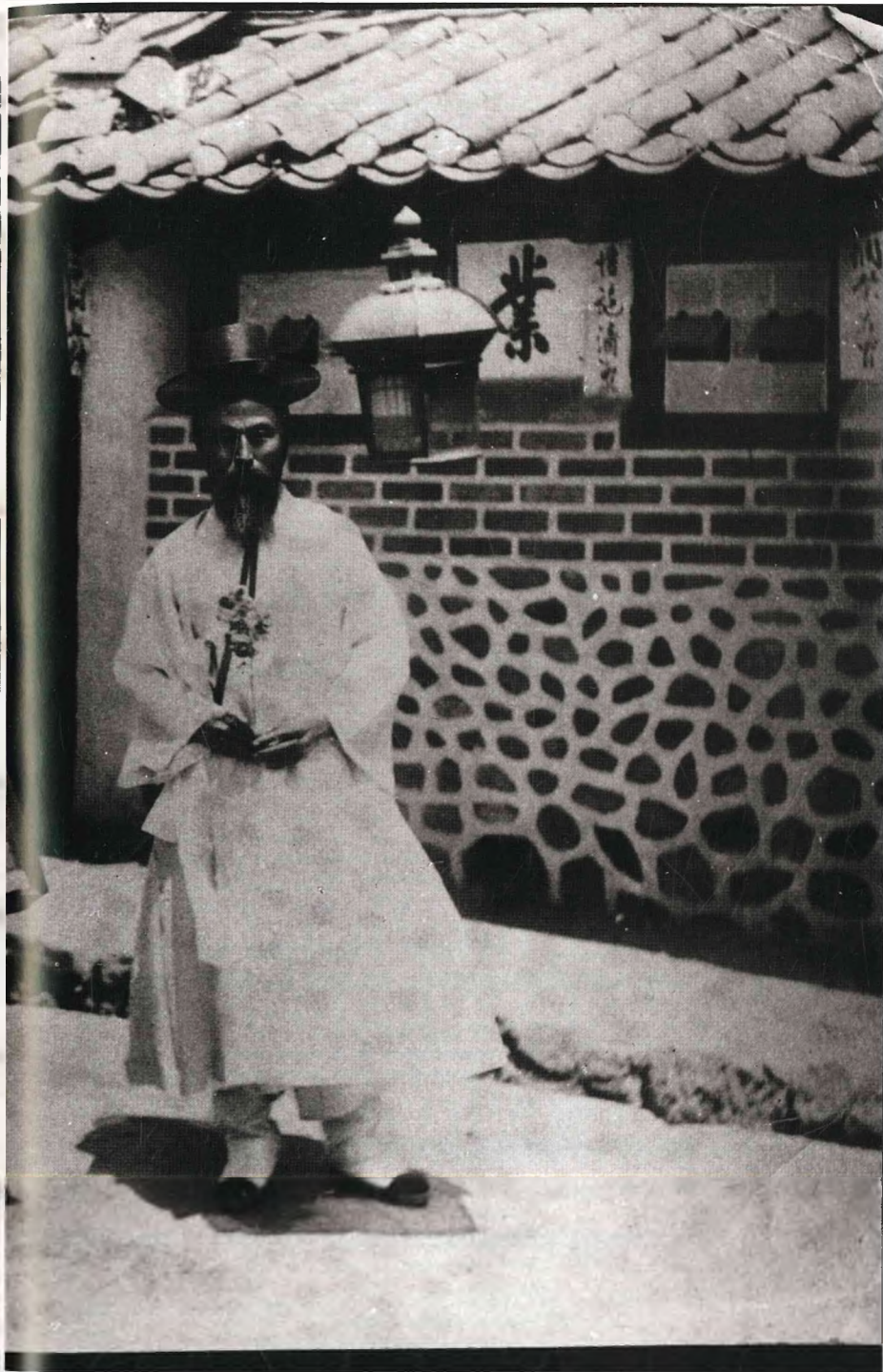
Hopp Ferenc: Főút Szöulban, 1903

„Szerencsére találtam egy úriembert, Csin-Szóo urat, aki németül tudott és szíves volt engem és még néhány más turistát a városban kalauzolni. Először is a villamos vasútra ültünk, amelyről nemsokára ismét le kellett szállnunk, mert jegyünk csak bizonyos távolságra szólt. Miután a pénztárnál újból jegyet váltottunk, ismét folytathattuk utunkat. No ezt a berendezést nem találom mintaszerűnek. A főutak szélesek és porosak, árnyék sehol. A lakóházak, azaz inkább kunyhók kőből és agyagból épültek... A házak előtt kis fülkékben árusítják azt a néhány szükségleti cikket, amit a koreai nép fogyaszt.” (Hopp Ferenc, 1904, 21. o.)

FERENCZY MÁRIA - KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

Ismeretlen:
A legöregebb mandarin
öszvérháton, Szöul,
1903

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

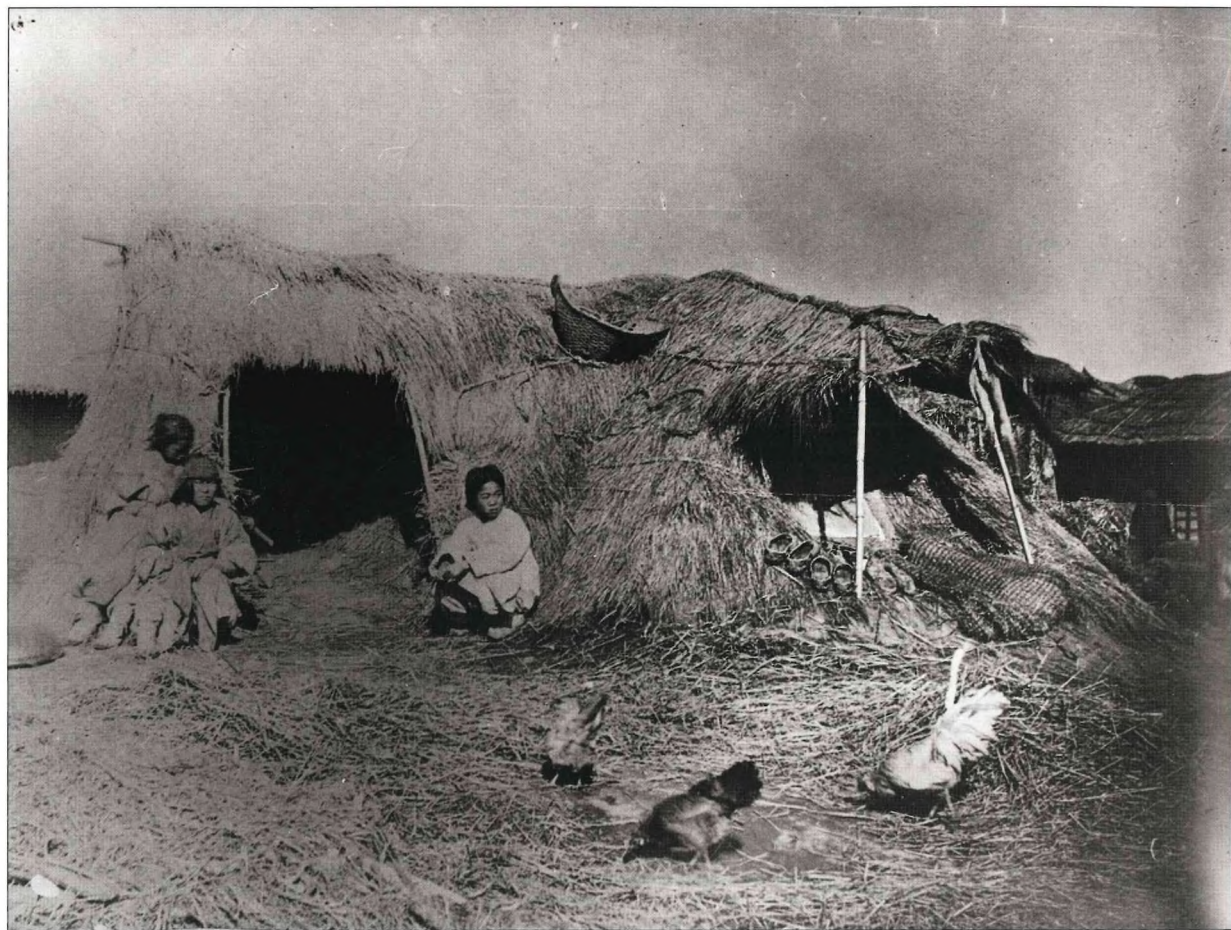
Ismeretlen: Ökörfogat Szöulban,
1903

Hopp Ferenc: Utcai jelenet Koreában,
1903

**Ismeretlen: Koreai parasztgazdaság és lakói,
1903**

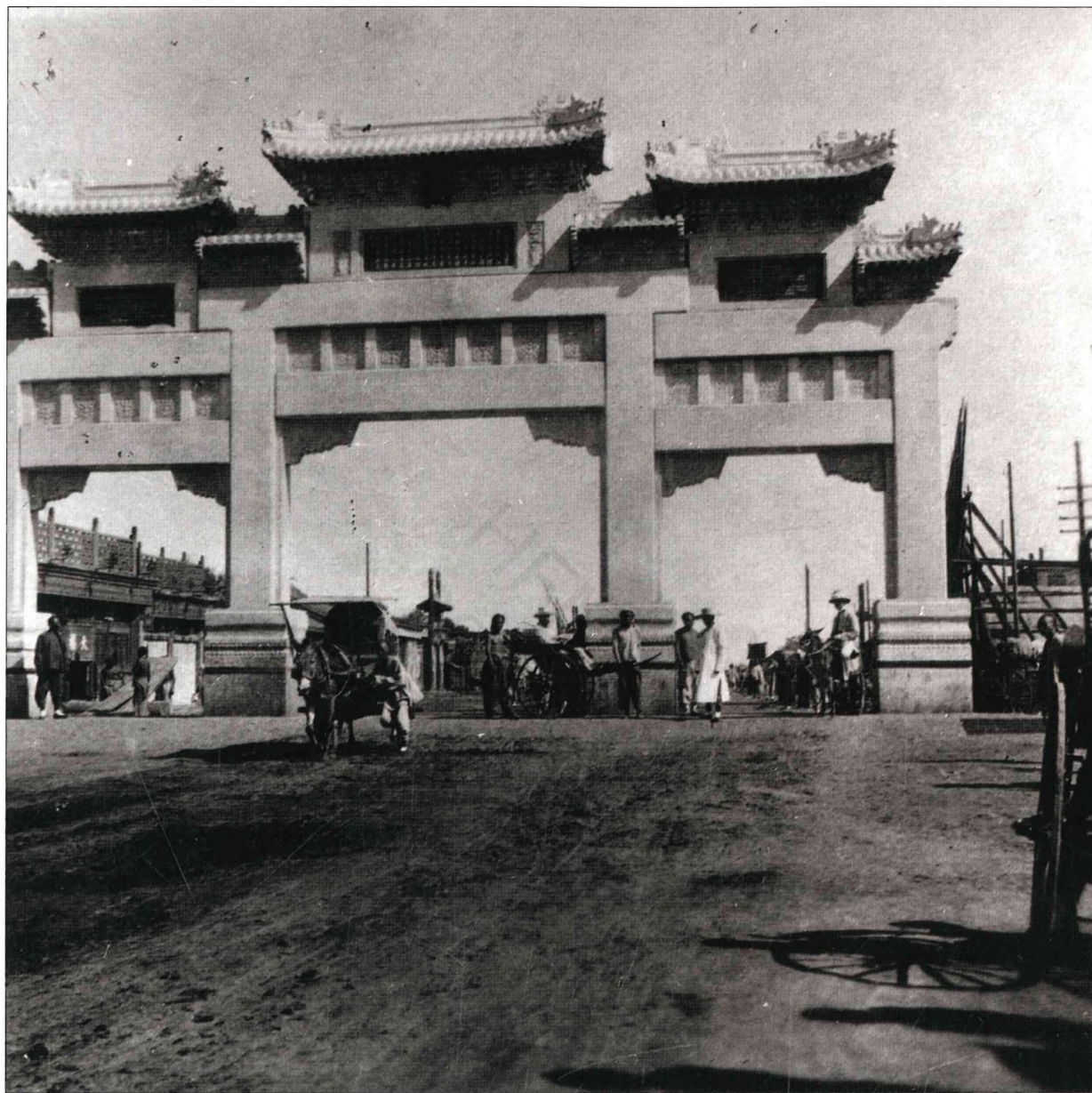

**Ismeretlen: Koreai parasztház és lakói,
1903**

**Hopp Ferenc: Kínai utca,
1903**

„Peking utcái a hihetlenségig elhanyagoltak és különösen eső után majdnem életveszélyesek és alig alkalmasak a közlekedésre.” (Hopp Ferenc, 1904, 28. o.)

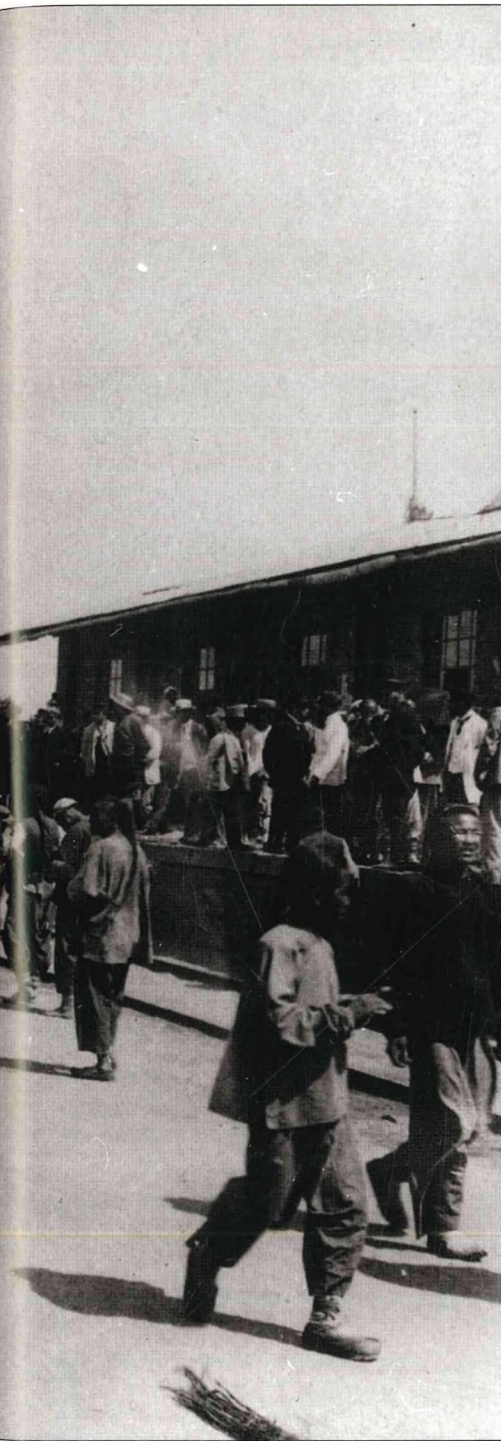
Hopp Ferenc: Ketteler-kapu, Peking, 1903

[A kaput a kínai kormány állíttatta a boxer-felkelés idején meggyilkolt német követ halálának helyén, elégtételképpen.]
„Amerika, Franciaország, Japán, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország és Oroszország követségeit saját katonaságuk őrzi, és különösen sok német meg orosz katona jár-kezel az utcákon... Valamennyi követség a Rue de Légations-ban van, és mindegyiket nagy kert veszi körül. A német követség kertjében néhány ágyút is láttam, a kertet körülfogó fal pedig lőrésekkel van ellátva, amelyeket azonban most eltakartak. A német kormány továbbá a palotával szemközi Peking falán egy kis erődöt építtetett, amelyhez titkos lépcső vezet... Úgy látszik tehát, hogy mégsem érzik magukat teljes biztonságban a legyőzött kínaiak között” (Hopp Ferenc, 1904, 27. o.)

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

**Hopp Ferenc: Pályaudvar,
Harbin, Kína,
1903**

„Öt órakor reggel az orosz in-koui pályaudvarra mentünk, ahol csendes volt minden... egy fiatal hölgyet vettem észre, aki a peronon fel és alá sétált és a pénztárt egy kis kezításkában magával hordta. 94 rubelért egy elsőosztályú jegyet váltottam Mandzsuriáig, Szibéria határáig, mivel továbbra szóló jegyei nem voltak. Vonatra szállva... elég korán érkeztünk Ta-csi-csauba, ahol a Dalniból jövő vonatot bevártuk. Végre megérkezett ez is, amellyel most már megszakítás nélkül közvetlenül Moszkváig mehetek... A főkalauz tudott németül, ami nagyon kedvemre volt, szomszédom pedig Zabel Jenő úr, a berlini "National-Zeitung" szerkesztője, szintén folyékonyan beszélt németül, azonkívül még oroszul és más nyelveken is, és szeretetreméltó, fáradhatatlan tolmács volt... Most a csatlakozó állomásra, Karbinba érkeztünk, hová éppen a Vladivosztk felől jövő vonat is befut és sok utast hoz." (Hopp Ferenc, 1904, 36-38. o.)

1903. Bajkál állomás.

Hopp Ferencz, Budapest.

**Hopp Ferenc: Bajkál vasútállomás,
transzszibériai vasút,
1903**

Hopp Ferenc, Bajkál-tónál.

Hopp Ferenc, Budapest.

**Hopp Ferenc: Vasútállomás a Bajkál-tónál,
transzszibériai vasút,
1903**

„Igen kellemes ismerősre tettem szert Francois Hopp kereskedelmi tanácsosnak, a Calderoni és Társa ismert budapesti optikus vállalat tulajdonosának személyében, aki harmadszor utazta körül a világot és ugyancsak Pekingből érkezett. Újjában Hamburgból Amerikába a szép Deutschland gőzösön ünnepelte hetvenedik születése napját. Könyvem számára számos kitűnő képet köszönhetek neki a szibériai vasútról.” (Eugen Zabel: *Auf der sibirischen Bahn nach China, Berlin, 1904. 231. o.*)

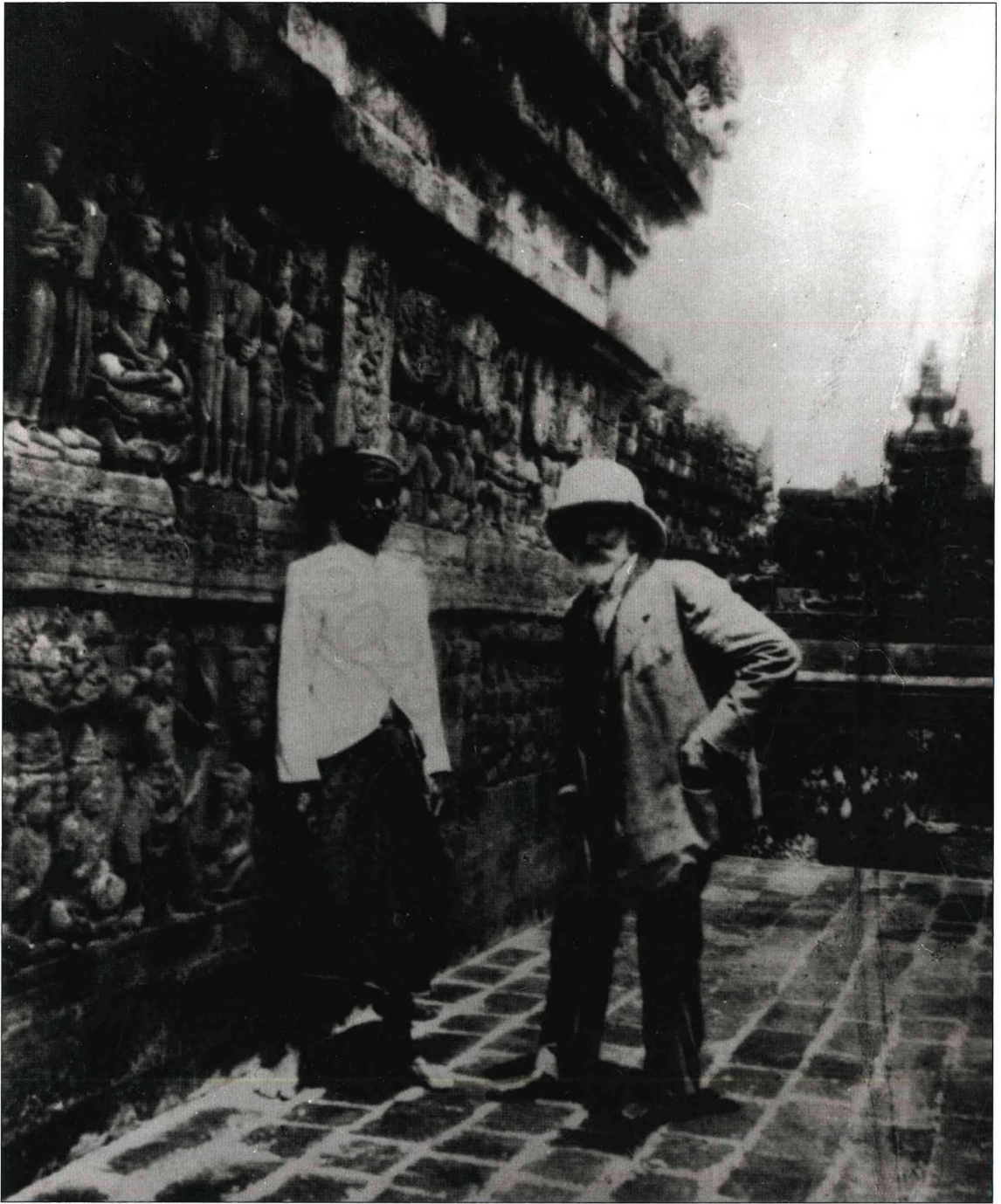
Hoher Seeang under
Südwestküste von
Australien. Hopp
1905.

Hopp Ferenc: Tarajos hullámok
Délnyugat-Ausztrália partjainál,
1905

Hoher Seezug, Südwest
Küste von Australien.
1905. Hopp

Hopp Ferenc: Tarajos hullámok
Délnyugat-Ausztrália partjainál,
1905

**Hopp Ferenc: Hopp Ferenc Borobudurban,
Jáva szigetén, 1914. január**

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ÖSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

Hopp Ferenc: Ökörfogattal a Mekong árterületén, úton Angkorba, Kambodzsa, 1913. december

„Reggel 9 óra tájt megérkeztünk Siemréabba, a Nagy-tó végének keleti oldalába, itt átszálltunk egy masszív építésű szampanra, amely nyolc utast fogadott be... Ezzel a szampannal mentünk át az elárasztott földeken... mígnem egy helyen szárazra értünk, egy valóságos szigetre, ahonnan ökrös szekéren folytattuk utunkat az elárasztott vidéken keresztül, amely tele volt bokrokkal és fákkal. Az ökrös szekerekben két utas fért el, a szekerek magas kerekűek voltak, deszkaülésekkel, fa karfával, az ökrök feje fa járomba volt fogva, fa kötőfékjük volt, úgy húzták a púpjuk segítségével a szekeret. Középpütt, a kocsirúdon, amelyik elég széles, ül a kocsis, egy tizenöt éves fiú, aki a szegény ökröknek a farkát tartja a kezében, hátulról így irányítja őket, és ha le akarnak térni az útról, egy hegyes vassal döfködi őket. Ettől az élvezetes utazástól még most is fáj a hátgerincem. Az utazás nem volt életveszélyes ugyan, de akár-mikor számíthattunk egy iszapfördőre, amely azért nem lett volna olyan kellemes, mint a Lukács fürdője. Végül azonban szárazföldet értünk, és utána automobillal utaztunk tovább érdekes falvakon keresztül Angkorba.” (Hopp Ferenc levele Félix Aladárhoz Bangkokból, 1914. január 10-én, HMA: A 1645)

**Hopp Ferenc: A Tarajkára vezető siklóvasút
kiinduló állomása, Magas-Tátra, 1898**

„Hétfőn a legszebb időben utaztam Tátrafüredre, és
tegnap a Nagytarpataki-völgyben és a vízeséseknél a
legjobb világításnál nyolc felvételt csináltam, remé-
lem, sikerülnek.” (Hopp Ferenc levele Lux Ferenchez a
Csorba-tótól, 1898. szeptember 7-én, HMA: A 201)

**Ismeretlen: Kiránduló társaság a Tátrában,
jobbról a második Hopp Ferenc,
1890 k.**

**Csányi Károly: Kammerer Ernő, a Szépművészeti
Múzeum első igazgatója, Hopp Ferenc és H-né (?),
1909**

FERENCZY MÁRIA – KINCSES KÁROLY: MANDARIN ŐSZVÉRHÁTON

Hopp Ferenc fényképei

Hopp Ferenc: Türsch-lak, Budapest, Istenhegy (Béla király út), Szenes Pál cukrász felesége, Türsch bácsi és Körber Ferenc, 1896. szeptember 20.

„Hopp úr nem volt kocsmakedvelő, de volt egy asztaltársasága ‚die Zwanglosen‘. Ezek közé tartozott az a bizonyos Singer, akit nem ismertem. De ismertem Türsch Nándort, volt Váci utcai divatkereskedőt, aki igen finom modorú úriember volt, és akit H. úr svábhegyi villájában gyakran meglátogatott.” (A kilencvenhárom éves Félix Aladár kézíratos visszaemlékezéséből, 1961. június 16-án, HMA: A 2281/a/3)

Válogatott bibliográfia

Hopp Ferenc írásai:

1898

Téli utazás a Földközi-tenger körül fekvő országokban. Írta s a Magyar Földrajzi Társaság 1897. évi december 9-én tartott ülésén felolvasta Hopp Ferencz a Magyar Földrajzi Társaság alapító s választmányi tagja. Budapest, 15 o.

Utazás a Földközi-tenger körül. Irta és fényképekkel illusztrálta Hopp Ferencz. *Magyar Géniusz (Vasárnapi Lapok)*, (7. évf.) 30. sz. 492–495. o. (képek: 491–497. o.) (a *Földrajzi Közleményekben* képek nélkül megjelent írás rövidített szövege, saját felvételekkel)

1901

Kirándulásom Afrika nyugati partján Kamerun érintésével a Kongohoz. Írta Hopp Ferencz a Magyar Földrajzi Társaság választmányi tagja. (Különlenyomat a *Földrajzi Közlemények* 1901. évi folyamának IV-dik füzetéből.) Budapest, 50 o. ill. (Felolvasatott a Magyar Földrajzi Társaság 1901. február 14-iki ülésén.) Változatlan formában megjelent: *Magyar Szalon*, (18. évf.) 129–161. o.

1904

Hopp Ferencz utazása a föld körül Szibírán át. Írta Hopp Ferencz. Különlenyomat a *Földrajzi Közlemények* XXXII. kötetének június–júliusi, 5. füzetéből. Budapest, 48 o. ill.

Japán úti benyomások. A Hét, (15. évf.) 9. sz. 138–140. o.
Utazás Japánban. Körlevél, 12. sz. mell.

1905

Hopp Ferenc utazása a Föld körül, Szibérián át. Képekkel (írta Hopp Ferencz). *Urania*, (VI. évf.) február, 74–87. o. (a *Földrajzi Közleményekben* megjelent írás rövidített szövege, részben eltérő képekkel)

Hopp Ferenc utazása a Föld körül, Szibérián át. *Universum*, 27–60. o. (a *Földrajzi Közleményekben* 1904-ben megjelent írás rövidített szövege, részben eltérő képekkel)

Irodalom:

A) *Calderoni és Társa**

1856

Vasárnapi Újság, augusztus 21. (hirdetés)

1866

Vasárnapi Újság, április 22. 194. o. (a varázsfényképek hirdetése)

Vasárnapi Újság, április 29. 208. o. (hirdetés)

1867

Fővárosi Lapok, július 20. 660. o. (hír Mezey József képének árusításáról)

Fővárosi Lapok, július 24. 671. o. (hír báró Beust birodalmi kancellár képének kiállításáról)

1887

[–]: *Karácsony előtt Budapesten.* Vadász- és Versenylap, december 8. (XXXI. évf. 56. sz.) 516. o.

1891

Konkoly-Thege Miklós: *Bevezetés a fotografozásba. Útmutatásul kezdő műkedvelőknek.* Calderoni és Társa kiadása, Budapest (az utolsó 15 oldalon a Calderoni cég fotós hirdetései)

1892

[–]: *Deák Ferenc arcképei: jótékony célú képeladás.* Fővárosi Lapok, február 10. 285. o. (a Calderoni-cég közvetítő szerepéről)

Fővárosi Lapok, május 28. (hirdetés)

* Könyvünknek nem célja a Calderoni és Társa-cég fennállása során megjelent valamennyi hirdetés összegyűjtése, tallózó válogatásunk csupán azt kívánja érzékeltetni, hogy milyen sokféle műfajú, tematikájú lapban jelentettek meg nagyon különböző reklámokat.

1896

Báli és Hangversenyi Közlöny, január 26. (hirdetés)

1899

Magyar Fényképészek Lapja, május 29. (hirdetés)

1901

Színházi Lapok, április 1. (hirdetés)

1905

Vasárnapi Újság, (52. évf.) december 10. 813–816. o. (több oldalas hirdetés, árjegyzék)

1906

Színház és Élet, január 1. 15. o. (illusztrált hirdetés)
Dr. Kováts Elemér–br. Purcell Béla–Sternád Béla (szerk.): *A művészi fényképezés évkönyve, 1906*. Budapest, Pátria, 184., 205., 219. o.

1908

Ágai Adolf: *Utazás Pestről Budapestre 1843–1907*. Budapest, Fekete Sas Kiadó, 1998. 299. o.

1909

Zuboly: *A Calderoni Ház*. Vasárnapi Újság, (56. évf.) augusztus 15. 683. o. (*A régi Pest emlékeiből* című több részes írás egyik fejezete, Balogh Rudolf fényképével)

1910

Vasárnapi Újság, (57. évf.) május 15. 437–440. o. (Calderoni és Társa valamint a Calderoni Mű- és Tanszervállalat hirdetései)

1912

Calderoni és Társa. Budapesti Hírlap, április 7. 86. o. (Calderoni István és Hopp Ferenc arcképével)

1942

[–]: *Forgácsok a fotótörténelemből*. Fotóművészet, 7. 19. o.

1963

Fotólexikon. Budapest, Akadémiai Kiadó

1984

Tarr László: *A régi Váci utca regényes históriája*. Budapest, Helikon, 34–36. o.

1986

Szilágyi István: *Régi boltok krónikája*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 212–219. o.

1992

Búza Péter: *Herminamező*. Budapest, Herminamező Polgári Köre, 140. o.

1993

Budapest lexikon. Budapest, Akadémiai Kiadó, 278. o.

1997

Magyar Nagylexikon. Budapest, Magyar Nagylexikon Kiadó, 34. o.

1998

Kincses Károly – Sándor P. Tibor: *Fotó / város / történet*. Magyar Fotográfiai Múzeum – Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 104., 189., 270. o.

B) Hopp Ferenc

1895

[*Jubileumi album*] Hopp Ferencnek, a szeretett főnöknek ötven éves üzleti tevékenysége megünneplésének emlékére. 1895. évi július 19-én (impreszum nélkül) 16 o.

1896

Konkoly-Thege Miklós (szerk.): *Optikai és mechanikai régiségek Hopp Ferenc, (Calderoni és Társa cég tulajdonosának) gyűjteményéből. A Magyar Királyi Országos Meteorológiai Intézet Pavillonjának magyarázattal ellátott különleges catalogusa*. Budapest, 39–42. o.

Kiss József: *Jegyzőkönyv a Fényképészek Köre 1896. október 6-án tartott választmányi ülésén*. Fényképészeti Értesítő, november 1. (21. sz.) 333–334. o.

[Germór] [Löwinger Mór]: *A „Fényképészek Köre” kiállítása*. Fényképészeti Értesítő, november 15. (22. sz.) 345–346. o.

1897

[J-h]: *Egy híres magyar világjáró – Hopp Ferenc*. A Hét, (VIII.) 31. sz. 488–489. o.

1898

[–]: *Franz Hopp*. Styx. Humoristisch-satyrische Zeitschrift, augusztus (37. évf. 26. sz.) 1–2. o.

Zitkovszky Béla: *Kiállításunk ismertetése*. Magyar Fényképészek Lapja, április, 118–124. o.

1899

Honisch István: *A fényképezés és kiállításunkon részt vett amateur fényképészek*. Magyar Fényképészek Lapja, november, 253. o.

1901

Vortragsitzungen. No. 3. Hopp Franz: *Mein Ausflug auf die westlichen Ufer Africas mit Berührung Kameruns bis zum Kongo*. Supplément au XXIX. vol. (livraison 1–10) des „Földrajzi Közlemények“, 95–96. o.

1902

[–]: *A Photo Club kiállítása*. Új Idők, március 2.
Krónika. Uránia, (III. évf.) június–augusztus, 231. o. (a megalkuló szakosztályok közül a Földrajz, Földtan–Néprajzi Szakosztály tagjai között Hopp Ferenc is szerepel)
Krónika. Földrajzi Közlemények, (XXX. köt.) 462. o. (Hopp 100 koronát küld – az alapító tagsági tagdíjon felül – a Társaság új helyiségének berendezésére)

1904

Zabel, Eugen: *Auf der sibirischen Bahn nach China*. Berlin, Allgemeiner Verein für Deutsche Litteratur (Illusztrációiból 18–20 db Hopp Ferenc fényképfelvétele, közülük négy megjelent: *Hopp Ferenc*, 1904)

[–]: *Hopp Ferenc*. Körlevél, (24. évf.) 12. sz. melléklet
Krónika. Uránia, (V. évf.) április 1. 184. o. (a Magyar Földrajzi Társaság ülése az Uránia Színházban, amelyen Hopp Ferenc tartott vetített képekkel kísért felolvasást utazásáról a Föld körül Szibérián át)

Magyar Nemzet, március 25. 8. o. (hír az Uránia Színházban tartott útibeszámolójáról)

A Hét, (XV. évf.) 27. sz. 582–583. o.

1905

Krónika. Földrajzi Közlemények, (33. évf.) 328. o.

1907

Csányi Károly (szerk.): *A budapesti amateur gyűjtemények kiállításának lajstroma*. Budapest, Franklin

1908

A Fény, 5. sz. 133. o. (hír az Országos Kiállításon való részvételéről)

1911

Radics Jenő: *Hopp Ferenc gyűjteménye*. Vasárnapi Újság, (58. évf.) január 8. 28–32. o. (Hopp Ferenc arcképével, Balogh Rudolf hét fényképével Hopp Ferencről ill. a Hopp-villa műtárgyairól és szobabelsőiről)

Krónika. Földrajzi Közlemények, (39. évf.) 212. o.

1913

Kiállítások, kiállítók, 1908–1913. Budapest, Iparművészeti Múzeum

[–]: *Egy rendkívüli ember (Interjú Hopp Ferenc nyolcvanadik születésnapján)*. Esti Újság, május 1. 5. o.

dr. Gáspár Ferenc: *Hopp Ferenc (születésének nyolcvanadik évfordulóján)*. Új Idők, (19. évf.) május 18. (21. sz.) 529–531. o. (Alexy két fényképével a Hopp-villa kertjéből)

1914

Felvinczi Takács Zoltán: *Hopp Ferenc gyűjteménye*. Magyar Iparművészet, XVII. 68, 77–80, 85–89. o.

Krónika. Földrajzi Közlemények, (42. évf.) 126. o.

1915

Krónika. Földrajzi Közlemények, (43. évf.) 173. o.

1919

[–]: *Tagesneuigkeiten: Sir George Clerk im Hopp-Museum*. Pester Lloyd, november 22. 5. o.

1923

Felvinczi Takács Zoltán: *A Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum*. Budapest, Országos Magyar Szépművészeti Múzeum

1933

Hopp Ferenc emlékkiállítás (Nagy-Ázsia művészete). Írta Felvinczi Takács Zoltán. Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum, Budapest

Francis Hopp Memorial Exhibition. The Art of Greater Asia by Zoltán Takács. Budapest, Francis Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts

1936

Felvinczi Takács Zoltán: *A Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum*. Távol Kelet, I. évf. I. köt. 11–31. o.

The Francis Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts: Far East. The Quarterly Review of the Hungarian Nippon Society, II. (Nros. 4–6.) 112–132. o.

1942

Kankowszky Ervin: *Turistaság és fényképezés a tudósok szolgálatában*. Fotóművészet, szeptember, 4. o.

1954

Horváth Tibor: *Ázsia művészete a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum gyűjteményeiben*. Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata / *Art of Asia in the Francis Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts in Budapest*. Budapest, Publishing House of Fine Arts Foundation

1970

Horváth Tibor (szerk.): *A Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum Emlékkönyve, 1919–1969. / Handbook of the Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts 1919–1969.* Budapest, Népművelési Propaganda Iroda

1978

Szilágyi Gábor: *A fotóművészeti kiállítások szakrepertórium (1890–1945).* Budapest, Magyar Fotóművészek Szövetsége

1987

Albertini Béla: *A magyar fotókritika története, 1839–1945.* Budapest, Múzsák, 156. o.

1988

Miklós Pál: *Kína művészete: Állandó kiállítás a Ráth György Múzeumban.* Keletkutatás, tavasz, 46–62. o.

1993

Ferenczy Mária: *Stein Aurél és Hopp Ferenc. Stein Aurél kiadatlan levele a Hopp Múzeum Adattárában / Sir Marc Aurel Stein and Ferenc Hopp. An Unpublished Letter written by M. A. Stein in the Documentation Department of the Ferenc Hopp Museum.* Ars Decorativa – Iparművészet, 13. 243–252. o.

1994

Felvinczi Takács Marianne: *Hopp Ferenc.* Különlenyomat a Keletkutatás 1994. őszi számából, 7–23. o. (a világ körüli utazások térképével)
Felvinczi Takács Marianne–Ferenczy Mária–Vinkovics Judit:

Hopp Ferenc emlékezete. Kiállítási vezető. Budapest, Hopp Ferenc Múzeum

Ferenczy Mária: *Hetvenöt éves a budapesti Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum / Seventy-five Years of the Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts / Budapest.* Iparművészet – Ars Decorativa, 14. 65–79. o.

1995

Catalogue of Japanese Art in the Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts. Report of Japanese Art Abroad Research Project Vol. 5. Ed. by the International Research Center for Japanese Studies (Nichibunken Japanese Studies Series 6.) 1995 (japán és angol nyelven, 1356 műtárgy fényképével és 118 múlt századi képeslap reprodukciójával)

1996

Szilágyi Gábor: *Magyar fotográfia története.* Budapest, Magyar Filmintézet, 60., 268–269. o.

1997

Ferenczy Mária: *Keleti műgyűjtés Magyarországon, a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum gyűjteményeinek tükrében.* Kiállítás a Ráth György Múzeumban. Magyar Múzeumok, 4. 46–48. o.

1998

Ferenczy Mária: *Collecting Oriental Art in Hungary, as Reflected in the Collections of the Ferenc Hopp Museum of Eastern Asiatic Arts, Budapest. Exhibition at the György Ráth Museum.* Ars Decorativa, 17. 139–143. o.

Képjegyzék

Címlapon:

Ismeretlen: Hopp Ferenc a Niagara-vízesésnél, 1876
16x21,5 cm, ambrotípiá, HMA: 4769; a hátulra
keretezett kartonon Hopp Ferenc kézírásával:
„Niagara falls the 27th of June 1876. Francis Hopp”

Hátsó borítón:

Kalmár Péter: Hopp Ferenc léggömb kosarában
a millenniumi kiállításon, Budapest, 1896
kép: 17x12,2 cm, celloidin, karton: 25x22 cm,
HMA: A 452

- 9 Hopp Ferenc: A fulneki Hopp-ház, 1895
kép: 15x20 cm, celloidin, karton: 25x33 cm, HMA:
A 417/2; hátán Hopp Ferenc kézírásával:
„Hopp's Haus / Fulnek”
- 10 Klösz György: Calderoni István, 1878
kabinet, albumin, HMA: A 4238;
hátán Hopp Ferenc kézírásával:
„Calderoni István / meghalt 1881, /
született 1798. // 1878”;
megjelent: *Jubileumi album, 1895, 4. o.*
„Calderoni István, az üzlet megalapítója”
- 11 Ismeretlen: Hopp Ferenc és Karl Hartmann, 1851
kép: 10,4x7,9 cm, alboidin, karton: 16x13 cm,
HMA: A 1711/2; hátán kézírással: „Franz Hopp / und /
Karl Hartmann / Budapest, 1851”
- 11 Borsos és Doctor: Hopp Ferenc és barátja,
Karl Hartmann, 1865
vizitkártya, albumin, HMA: A 1714/3;
hátán Hopp Ferenc kézírásával:
„Hartmann und Hopp / 1865”
- 12 Ismeretlen: Benoit Kahn, Hopp Ferenc
optikus mestere New Yorkban, 1861
vizitkártya, albumin,
Brooly's National Photographic Portrait Galleries,

New York, HMA: A 1711/1;

hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Benoit Kahn / mein
Chef in New York / Hopp / 1861”

- 13 Ismeretlen: Hopp Ferenc huszonnyolc
éves korában, huszonnégy éves menyasszonyával,
Calderoni Idával, 1861
vizitkártya, albumin, HMA: A 1711/5;
hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Franz Hopp
28 Jahre alt / Ida Calderoni 22 Jahre alt / 1861”
- 14 Emlékérem Hopp Ferenc üzleti tevékenységének
ötvenéves jubileumára, 1895
bronz, átm.: 5 cm, HMA: A 1198; előlapon:
„Hopp Ferencnek 50 évi üzleti tevékenysége
megünneplésének emlékére”;
hátlapon: „1845–1895 július 19.”
- 14 A Ferenc József Lovagrend diplomája,
1895. november 29.
A kiténtetést üzleti tevékenysége ötvenéves
jubileumán a tanszergyártás magyarországi meg-
honosításáért kapta, HMA: A 1394
- 15 Gizella tér. A Váci utca és Deák Ferenc utca
sarkán állott az 1911-ben lebontott Drascher-ház,
kilenc évtizeden át a Calderoni és Társa
üzletének székhelye
21,5x27,2 cm, fénynyomat, sokszorosította:
Strengel & Co. Dresden u. Berlin; Fővárosi Szabó
Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény, 132/52
- 17 Ismeretlen: Calderoni és Társa régi üzlete
(Váci utca–Gizella tér sarka), 1869
13x16,9 cm, zselatinos ezüst, ismeretlen eredetű
későbbi nagyítás, HMA: A 478; megjelent:
Jubileumi album, 1895, 5. o.
- 18 Ismeretlen: Hopp Ferenc üzletében (Calderoni
és Társa, Gizella tér), személyzetének négy tagjával.
Hátul Erzsébet királyné nagyalakú fényképe,
elől a nevezetes nagy földgömb, 1900 k.

	17,5x25 cm, nyomat után készült reprodukció, HMA: A 406/a		(fába metszette Morelli) Lóczy Lajos: <i>A khinai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása</i> (Budapest, 1886), 199. o.: „A nagy fal Hopp úrral az előtérben”
19	Calderoni és Társa hirdetése, <i>Színház és Élet</i> , 1906. január 1.		
20	„Fényképezési készülékek” hirdetése, <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. december 10. 815. o.	33	Hopp Ferenc: Hopp Ferenc Jeruzsálemben a Siratófalnál, 1892 kép: 11.5x16 cm, albumin, részlet egy albumlapról (30x35,5 cm), <i>Magyar Földrajzi Múzeum</i>
20	„Földteke” reklámja, <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. december 10. 815. o.		
21	Calderoni és Társa vetítőkészülékének hirdetése	34	Hopp Ferenc: Hopp Ferenc bányászok közt, Oruro, Bolívia, 1893 kép: 10,5x14,4 cm, celloidin, karton: 12,8x17,9 cm, jobb alsó sarokban „Hopp Ferenc, Budapest” szárazbélyegzővel jelzett, HMA: A 298; megjelent: <i>Jubileumi album</i> , 1895, 12. o.: „Ezüstbánya Oruróban (Bolívia), 1893”
21	Sztereoszkópok és sztereóképek hirdetése, <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. december 10. 814. o.		
22	„Graphoskop” hirdetése, <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. december 10. 814. o.	35	Hopp Ferenc: Római színház vagy amfiteátrum, Szicília, 1897 10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4225
23	A Calderoni és Társa cég tulajdonosa és személyzete, 1895 <i>Strelisky Lipót felvételeiből összeállított tabló a Jubileumi album számára</i> ; megjelent: <i>Jubileumi album</i> , 1895, 11. o.	38	Hopp Ferenc: Hopp Ferenc, Szinell János és egy amerikai útitársnőjük a Deutschland óceánjáró fedélzetén, útban New York felé, 1903 nyomat (Hopp Ferenc, 1904, 1. o.) után Klisé a fénykép kinyomtatásához, 1904 réz, 10x7,7 cm, 2 cm vastag fatáblán, HMA: A 4689; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i> , 1904, 1. o.
24	Petrich Gyulának, a Calderoni cég alkalmazottjának levele főnökéhez Aucklandbe, 1905. május 18-án (részlet) <i>Calderoni-fejlesztés papíron</i> , HMA: A 69/1/a	39	Az óriás Buddha-szobornál a turistákat fényképező japán fotóműhely számlája, Kamakura, 1903. augusztus 25-én (Meidzsi 36. év, 7. holdhónap 3. nap) 22x15 cm, HMA: A 1690/1; jobb alsó sarkában Hopp Ferenc kézírásával: „Bill for Daibutsu photos in Kamakura”
28	Hopp Ferenc fényképe a párizsi világkiállítás belépőjén, 1867 <i>vizitkártya</i> , albumin, HMA: A 1301/3	40	De Keyser's Royal Hotel Ltd. számlája Hopp Ferencnek, London, 1905. augusztus 12–18. HMA: A 1685/53
28	Hopp Ferenc levele unokaöccséhez, Lux Ferenchez Chicagóból, 1893. október 26-án (részlet) <i>A papír fejléce a chicagói világkiállítás távlati képe</i> , HMA: A 198/1/a	41	Az Antonio Bros. fotóstúdió számlája Hopp Ferencnek, Bangkok, 1914. január 11-én: egy tucat 8,5x6,5" nézőkép, 2 széria cabinet-méretű másolat, RGD P.O.P. papír, HMA: A 1700/2
29	Koller Károly: Hopp Ferenc negyvenkilenc éves korában, 1882 kép: 18,2x9,4 cm, albumin, karton: 20,8x10 cm, HMA: A 482; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Vor meiner... nach... freundlichen Erinnerung / Franz Hopp / Budapest den 23/8 1882.”	44	Koller Károly utódai: Hopp Ferenc aláírt arcképe, 1896 <i>nagy-kabinet</i> , albumin, HMA: A 1711/23 (1907-ben készült másolata HMA: A 1343)
31	Ismeretlen: Hopp Ferenc a kínai Nagy Falnál, 1883. április 15-én kép: 19,8x24 cm, albumin, karton: 23x27,5 cm, HMA: A 383 (24x30 cm-es üvegnegatíva HMA: N 2085); megjelent: <i>Jubileumi album</i> , 1895, 11. o.: „Hopp Ferenc a nagy Falnál Peking közelében (1883)”; továbbá fametszetes formában		

- 46 Erdélyi Mór(?): Hopp Ferenc ritkaságggyűjteménye az egyik emeleti szobában, 1900 k.
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: N 2082 (egykorú másolata: kép: 23x29 cm, albumin, karton: 33x40,5 cm, HMA: A 395)
- 46 Erdélyi Mór(?): Szalon a Hopp-villában, 1900-as évek
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: N 2095
- 47 Klösz György: Hopp Ferenc villája Budapesten, az Andrassy út 103. alatt, 1885 k.
kép: 24x18,7 cm, albumin, karton: 33x25 cm,
„Klösz György, fényképész, Budapest, Hatvani-utca” szárazbélyegzővel jelzett, HMA: A 403 (további, jelzetlen példánya HMA: A 393)
- 48 Erdélyi Mór(?): Hopp Ferenc villája kertjében, a bambuszhidacsánál, előtte Jálicsné, a gondnok felesége és Fakó kutya, 1895 k.
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat, HMA: N 2091
- 49 Erdélyi Mór: Hopp Ferenc villája kertjében, előtérben az indiai elefánt, balra a teknőcháton álló kősztelé, hátul Jálics János, a villa gondnoka, 1895 k.
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: N 2083 (másolata: kép: 22x28 cm, albumin, karton: 33x43 cm, „Erdélyi, cs. és kir. udv. fényképész” jelzéssel, HMA: A 394)
- 50 Hopp Ferenc: Hopp Ferenc és Szalay Károly az Andrassy úti Hopp-villa kertjében, 1892
8x17 cm, panoráma pozitív, albumin,
Magyar Fotográfiai Múzeum 105/1996
- 56 Ismeretlen: Paraszttasszony Bangkok környékén, egy csatornán, a tengerpart közelében, Siam, 1883 (?)
vásárolt fénykép, kép: 15,5x20,3 cm, albumin,
karton: 25x33,5 cm, HMA: A 398
- 58 Ismeretlen: Konkoly-Thege Miklós az ógyallai obszervatórium távcsövénél, 1882
kabinet, albumin, HMA: A 269; hátán kézírással:
„Dr. Nicolaus v. Konkoly / 30 may 1882”
- 59 Jascot Stare: Kuroki Tamemoto tábornok, az 1. császári japán hadsereg vezetője kipróbálja a Henry Kahn cég (San Francisco) prizmás teleszkópját Sir Ian Hamilton angol katonai attasé jelenlétében, 1903
kép: 12x17 cm, matt albumin, karton: 20x25 cm,
HMA: A 449; copyright: Colliers Weekly
- 60 Erdélyi Mór(?): Hopp Ferenc dolgozószobája a villában, 1900-as évek
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: N 2093
- 61 Erdélyi Mór(?): Hopp Ferenc hálószobája a villában, 1895 k.
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: N 2084 (egykorú másolat: kép: 23,5x29,5 cm, celloidin, karton: 25x33 cm, HMA: A 405); hasonló kép megjelent: Jubileumi album, 1895, 10. o.
- 62 Hopp Ferenc: Két hölgy a dzsaina szentély előtt az Andrassy úti Hopp-villa kertjében, 1890-es évek
kabinet, celloidin, HMA: A 480; jobb alsó sarokban
„Hopp Ferencz, Budapest” szárazbélyegzővel jelzett
- 63 Erdélyi Mór(?): Az Andrassy úti Hopp-villa kertje, a növények között ülő Buddha és egy hatalmas tengeri kagyló, 1895 k.
24x30 cm, üvegnegatívról mai másolat,
HMA: 2086 (egykorú másolata:
kép: 22x28,5 cm, albumin, karton: 25x34 cm,
HMA: A 468L; hátán Hopp Ferenc kézírásával:
„Hopp's Villa Garden”)
- 67 Hopp Ferenc felvételei a Földközi-tengeren és Egyiptomban, 1898
30x37 cm, albumlap, ELTE Természetföldrajzi Tanszék
- 70 Hopp Ferenc: Magashegyi pusztaság az Andok láncai között, Bolívia, 1893
kép: 10,7x15,3 cm, celloidin,
karton: 13x17,8 cm, jobb alsó sarokban
„Hopp Ferencz, Budapest” szárazbélyegzővel jelzett, HMA: A 299
- 71 Hopp Ferenc: Berber tevehajcsár a városfal mellett (Észak-Afrika), 1897
10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4227
- 72 Hopp Ferenc: Hotel Timeo, Taormina környéke, Szicília, 1897
10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4223;
megjelent: Magyar Géniusz, 1898, 493. o.:
„Taormina környéke”
- 73 Hopp Ferenc: Ókori romok között, Szicília, 1897
10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4224

<p>74 Hopp Ferenc: Kikötő, Santa Cruz, Tenerife, Kanári-szigetek, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4207; alá írva: „Santa Cruz, Le porte / Hopp”</p>	<p>84 Hopp Ferenc: A Vielmans-féle villa Stanley Pool mellett, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatív, HMA: N 23051 (10x10 cm, sztereó üvegdiá változata HMA: D 4182); megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 47. o.: „A Vielmans-féle villa Stanley-Pool mellett” (a jobb alsó sarokban a klisé készítő Divald Károly jelzése)</p>
<p>75 Hopp Ferenc: Gőzhajó Genova kikötőjében, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4185; alá írva: „Genes, Le port / Hopp”</p>	<p>85 Hopp Ferenc: Puszkapor kirakása Kamerunban, a Paul Woermann hamburgi gőzösről, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4179; alá írva: „A Kamerun / Hopp”; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 17. o.: „Puszkapor kirakása Kamerunban”</p>
<p>76 Hopp Ferenc: Santa Cruz, Tenerife, Kanári szigetek, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4203; alá írva: „Santa Cruz, Tenerife / Hopp”</p>	<p>86 Hopp Ferenc: Vonat a kongói vasúton, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4168; alá írva: „Congo. Chemin de fer du Congo / Hopp” 9x9 cm, sztereó üvegnegatívól mai nagyítás, HMA: N 23045; Klisé a fénykép kinyomtatásához, 1901 réz, 7x8 cm, 2 cm vastag fatáblán, HMA: A 4687; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 46. o.: „Vonat a Kongo-vasúton”</p>
<p>77 Hopp Ferenc: Meztlábás hölgy az utcán, Laguna, Tenerife, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiáról mai nagyítás, HMA: D 4171; alá írva: „Santa Cruz, Tenerife / Hopp”</p>	<p>88 Hopp Ferenc: Hopp Ferenc Gustav Nachtigal Afrika-kutató síremlékénél, Kamerun, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4181 (9x9 cm-es sztereó üvegnegatívja HMA: N 23048); alá írva: „Le tombeau du Nachtigal a Kamerun / Hopp”; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 21. o.: „Nachtigal síremléke Kamerunban”</p>
<p>78 Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiáról mai nagyítás, HMA: D 4178; alá írva: „Monrovia, Liberia / Hopp”; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 13. o.: „Bennszülöttek Libériában”</p>	<p>89 Hopp Ferenc: Trópusi erdő a vonatablaktól felvéve, Kongó, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4222</p>
<p>79 Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren, Monrovia, Libéria, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4178/a; alá írva: „Monrovia, Liberia / Hopp”</p>	<p>90 Hopp Ferenc: Függőágyban utazó úr San Thomében, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4204; alá írva: „San Thomé. Pres l'Equateur. / Hopp”; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 26. o.: „Gyaloghintó San-Thomében”</p>
<p>80 Hopp Ferenc: Kőszén berakodása Banana kikötőjében, a Kongó torkolatánál, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatívól kontakt, HMA: N 23050; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 32. o.: „Banana kikötője a Kongo torkolatánál”</p>	<p>91 Hopp Ferenc: Utca Cap Palmasban, Libéria legdélibb kikötőjében, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatív, HMA: N 23053; borítékján Hopp Ferenc kézírásával: „Cap Palmas / Republik Liberia / West-Afrika”</p>
<p>81 Hopp Ferenc: Csónakok a tengeren, Monrovia (Libéria) kikötője előtt, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatívól mai nagyítás, HMA: N 23047</p>	<p>92 Hopp Ferenc: Fekete-afrikai utca, két személlyel (Kamerun? Kongó?) 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatív, HMA: N 23054</p>
<p>82 Hopp Ferenc: Asanti család a Paul Woermann gőzös fedélzetén, úton Kongóba, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatív, HMA: N 23049; borítékján Hopp Ferenc kézírásával: „Aschantis am Dampfer Paul Waermann auf der Fahrt nach der Congo”</p>	<p>93 Hopp Ferenc: Falusi utca Kamerunban, 1899 9x9 cm, sztereó üvegnegatív, HMA: N 23043</p>
<p>83 Hopp Ferenc: Hopp Ferenc a Paul Woermann hamburgi gőzössel hajózik a Kongón, 1899 10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4205; alá írva: „Ango. Ango. Congo. / Hopp”; megjelent: <i>Hopp Ferenc</i>, 1901, 36. o.: „Gyémánt-szikla a Kongóban”</p>	

- 94 Hopp Ferenc: Település a Gabon-folyónál (Libreville közelében?), Nyugat-Afrika, 1899
13,2x19,9 cm, albumin, HMA: A 321;
hátán Hopp Ferenc kézírásával: „...wondo Gaboon”
- 95 Hopp Ferenc: Település a Gabon-folyónál (Libreville közelében?), Nyugat-Afrika, 1899
13,2x19,9 cm, albumin, HMA: A 476;
hátán Hopp Ferenc kézírásával: „...Gdaso Gaboon”
- 96 Ismeretlen: Bennszülöttek a délkelet-ázsiai szigetvilágban, 1900 k.
vásárolt fénykép, kép: 15,7x20,7 cm, albumin,
karton: 33,5x25 cm, HMA: A 426
- 98 Ismeretlen: Zenekar Délkelet-Ázsiában, 1900 k.
vásárolt fénykép, kép: 20,4x15,4 cm, albumin,
karton: 33,5x25 cm, HMA: A 419
- 99 Ismeretlen: Katonai járőr Jáva szigetén (Holland Kelet-India), 1900 k.
vásárolt fénykép, kép: 15,4x20,4 cm, albumin,
karton: 33,5x25 cm, HMA: A 420
- 100 Ismeretlen: Halotthamvasztás, Benares, India, 1900 k.
vásárolt fénykép, 14,6x20,5 cm, celloidin,
HMA: A 653
- 102 Hopp Ferenc: Útközben a prériken keresztül. Háttul egy fényképész műterem, Julesburg, Nebraska, USA, 1903
8x8 cm, fél sztereó kontakt, albumin,
HMA: A 284; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Julesburg / Nebraska / ... / Hopp”;
megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 5. o.: „Útközben a prériken keresztül”
- 103 Hopp Ferenc: Hopp Ferenc útitársai a Siberia gőzösön, a San Francisco–Honolulu közötti úton, 1903
8x8 cm, fél sztereó kontakt, celloidin,
HMA: A 302; hátán ceruzával Hopp Ferenc kézírása: „Am Steamer Siberia / von S. Francisco nach Honolulu / Hopp”
- 104 Hopp Ferenc: Csatorna Tokióban, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D4212;
alá írva: „Csatorna Tokióba / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1243. sorszámmal
- 105 Hopp Ferenc: Főút, elől egy Singer szakbolt, mellette optikai üzlet, Tokió, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4210;
alá írva: „Fő-ut Tokióba. / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1223. sorszámmal; megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 15. o.: „Útca Tókióban”
- 106 Hopp Ferenc: Az Aszakusza templom, Tokió, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4213;
alá írva: „A sakusa templom Tokióba. / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1251. sorszámmal; megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 14. o.: „Az Azakuza templom feljárója”
- 107 Hopp Ferenc: Az Aszakusza templom udvara, Tokió, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4214;
alá írva: „A sakusa templom Tokióba. / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1253. sorszámmal; megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 11. o.: „Az Azakuza templom bejárata Tokióban”
- 108 Hopp Ferenc: Kirándulás Hakonéba, Japán, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4217;
alá írva: „Hordszéken Hakonába (Japán) / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1288. sorszámmal; baloldali képről kontakt, 9x9 cm, albumin, szélén a fotólemez sorszáma: 1288; HMA: A 283; megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 16–17. o.: „Kirándulás Hakonéba”
- 109 Hopp Ferenc: Ünnepi (Gion-macuri) felvonulás, Kiotó, 1903
10x10 cm, sztereó üvegdiá, HMA: D 4219;
alá írva: „Templom ünnep Kiotóba (Japán) / Hopp Ferencz, Budapest”; szélén – ráragasztva – azonos szövegű felirat, 1357. sorszámmal; megjelent: *Hopp Ferenc, 1904*, 19. o.: „Templomünnepély Kiotóban”
- 110 Hopp Ferenc: Japán utca járókelőkkel, 1903
8x8 cm, fél sztereó kontakt, albumin,
HMA: A 296 (szélén fotólemez-sorszám: 1249); megjelent: *Hopp Ferenc, 1905*, 77. o.: „Utca Tokióban”
- 111 Hopp Ferenc: Japán gyerekek bámulják a fényképező idegent, hátul fogpasztareklám, 1903
8x8 cm, fél sztereó kontakt, celloidin, HMA: A 297
- 112 Hopp Ferenc: Átkelés a Sárga-tengeren (Csemulpó–Csefu–Tangku útvonalon), 1903
8x8 cm, sztereó kontakt, celloidin, HMA: A 304 (két kép véletlenül egymásra fényképezve)

- 114 Ismeretlen: Tér, jobbra a mandarinvizsgák cellái, Szöul, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin, HMA: A 1718/14; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Prüfungs Halle / Examination Hall / Seoul“
- 115 Ismeretlen: A császári palota egyik díszes kapuja, Szöul, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin, HMA: A 1718/19; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Thor des Kaisers / Palais/ Seoul. / Entré du Palais / a Seoul / Korea“
- 116 Ismeretlen: Szöul déli kapuja, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin, HMA: A 1718/17; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Südthor – South Gate / Seoul“
- 117 Hopp Ferenc: Főút Szöulban, 1903 8x8 cm, fél sztereó kontakt, celloidin, HMA: A 1718/15; jobb alsó sarokban „Hopp Ferencz, Budapest“ szárazbélyegzővel jelzett; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Hauptstrasse im Seoul / Corea“
- 118 Ismeretlen: A legöregebb mandarin öszvérháton, Szöul, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin, HMA: A 1718/8; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Der altester Mandarin / Seoul“
- 120 Ismeretlen: Ökörfogat Szöulban, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin, HMA: A 1718/5; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Lastwagen / Seoul / Korea“
- 121 Hopp Ferenc: Utcai jelenet Koreában, 1903 8x8 cm, fél sztereó kontakt, albumin, HMA: A 1718/4; szélén a fotólemez sorszáma: 1435
- 122 Ismeretlen: Koreai parasztgazdaság és lakói, 1903 vásárolt fénykép, 10x14 cm, albumin (jobb sarka sérült), HMA: A 1718/23; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Farmer Wohnung / Korea“
- 123 Ismeretlen: Koreai parasztház és lakói, 1903 vásárolt fénykép, 10x13,7 cm, albumin, HMA: A 1718/22; hátán Hopp Ferenc kézírásával: „Bauern Wohnung / Korea“
- 124 Hopp Ferenc: Kínai utca, 1903 8x8 cm, fél sztereó negatívról kontakt, albumin, HMA: A 306; szélén a fotólemez sorszáma: 1542
- 125 Hopp Ferenc: Ketteler-kapu, Peking, 1903 9x8,5 cm, albumin, HMA: A 301; szélén a fotólemez sorszáma: 1535; megjelent: Hopp Ferenc, 1904, 33. o.: „Ketteler kapu Pekingben“; Hopp Ferenc, 1905, 83. o.: „Ketteler-kapu Pekingben“
- 126 Hopp Ferenc: Pályaudvar, Harbin, Kína, 1903 8x8 cm, fél sztereó negatívról kontakt, albumin, HMA: A 300; szélén a fotólemez sorszáma: 1638; megjelent: Hopp Ferenc, 1904, 39. o.: „Érkezés Karbinba“
- 128 Hopp Ferenc: Bajkál vasútállomás, transzszibériai vasút, 1903 10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4221; alá írva: „1691 Baikal állomás. / Hopp Ferencz, Budapest“; megjelent: Hopp Ferenc, 1904, 42. o.: „Emigránsok Bajkálban“; Eugen Zabel, 1904, 76–77. o.
- 129 Hopp Ferenc: Vasútállomás a Bajkál-tónál, transzszibériai vasút, 1903 10x10 cm, sztereó üvegdia, HMA: D 4220; alá írva: „1690 Baikal tó, Szibéria / Hopp Ferencz, Budapest“; megjelent: Hopp Ferenc, 1904, 41. o.: „A Bajkál-tavon“; Eugen Zabel, 1904, 76–77. o.
- 130 Hopp Ferenc: Tarajos hullámok Délnyugat-Ausztrália partjainál, 1905 kép: 7,8x7,8 cm, celloidin, karton: 12x8,9 cm, HMA: A 1718/30; a kép alatt Hopp Ferenc kézírásával: „Hoher Seagang an der / Südwestküste von / Australien. / 1905 / Hopp“
- 131 Hopp Ferenc: Tarajos hullámok Délnyugat-Ausztrália partjainál, 1905 kép: 7,8x7,6 cm, celloidin, karton: 12x9 cm, HMA: A 1718/31; a kép alatt Hopp Ferenc kézírásával: „Hoher Seagang, Südwest / Küste von Australien. / 1905 / Hopp“
- 132 Hopp Ferenc: Hopp Ferenc Borobudurban, Jáva szigetén, 1914. január kép: 23x18 cm, zselatinos ezüst, ismeretlen eredetű későbbi nagyítás, karton: 28x21 cm, HMA: A 384
- 133 Hopp Ferenc: Ökörfogattal a Mekong árterületén, úton Angkorba, Kambodzsa, 1913. december 21x29 cm, zselatinos ezüst, ismeretlen eredetű későbbi nagyítás, HMA: A 434

- 134 Hopp Ferenc: A Tarajkára vezető siklóvasút kiinduló állomása, Magas-Tátra, 1898
9,2x8,6 cm, nitrát negatívról mai másolat,
HMA: A 234
- 135 Ismeretlen: Kiránduló társaság a Tátrában, jobbról a második Hopp Ferenc, 1890 k.
kép: 11x15 cm, celloidin, karton: 17x23 cm,
HMA: A 455
- 136 Csányi Károly: Kammerer Ernő,
a Szépművészeti Múzeum első igazgatója,
Hopp Ferenc és H-né (?), 1909
8,2x11,3 cm, celloidin, HMA: A 225;
hátán kézírással: „Csorba tó / 909.VIII. 30. / CsK.”;
paszpartujába, mint egy borítékba, becsúszatható,
a paszpartu hátán kézírással: „Nagyságos / Hopp
Ferencz urnak / a csorbai találkozás emlékére / mély
tisztelettel / Csányi Károly / igazgató ör / Bp. 912. I.
22.”; más kézírással, ceruzával: „Kammerer Ernő
és H..... és Hopp Ferenc”
- 137 Hopp Ferenc: Tüersch-lak, Budapest, Istenhegy
(Béla király út), Szenes Pál cukrász felesége,
Tüersch bácsi és Körber Ferenc,
1896. szeptember 20.
kép: 11,2x16 cm, albumin, karton: 13x18 cm,
Magyar Fotográfiai Múzeum 35/1992;
hátán Hopp Ferenc kézírása

Mandarin on a Mule

Ferenc Hopp and Hungarian photography

The name of Ferenc Hopp (1833–1919), a wealthy optician, patron of the arts, globe-trotter and art collector, has become known far and wide through the Museum of Eastern Asiatic Arts established by the terms of his will in 1919 and kept up ever since. His career, remarkable in the present age, was not particularly unusual in the rapidly modernizing Hungary of the 19th century. But despite his fame, his multifarious activities are little known. For example, few are aware that he was a passionate photographer, and that, as the owner of the optical firm Calderoni and Co., he contributed substantially to the development of photography in Hungary. During his trips round the world he took a large number of photographs, building them up into a collection. In his will he left the overwhelming majority of these to the Hungarian Geographical Society. This part of his estate perished: along with the Society's archive it was destroyed in 1944, by a direct hit from a bomb during the siege of Budapest.

Fortunately, as well as Ferenc Hopp's art collection, photographs and documents have survived in the villa housing the Museum. These help acquaint us with Ferenc Hopp the photographer and successful businessman. In his last-mentioned capacity one of his principal activities was the distribution of photographic equipment and materials. As a photographer he did not rise above the average of the age, but because he travelled round the world five times, because he did not need to be sparing with photographic materials, and because as well as photographs he left behind descriptions, artefacts and his collection, he occupies a very special place in the history of Hungarian photography. In this volume we present Ferenc Hopp's career and a selection of his surviving photographs, thus contributing to the history of Hungarian photography.

Ferenc Hopp's Career

A Chronology

28 April 1833 Born in Fulnek (Moravia)

1845 Brought to Pest by the felt merchant Fridetzky, as an apprentice to István Calderoni (optician)

1848–49: *Hungarian revolution and war of independence*

1851 Receives his apprentice's certificate

1853–55 Works in Vienna, for the optician Weinberger

1 May 1857 Arrives in New York

1857–61 Works in New York, at the firm of Benoit Kahn

August 1861 Returns home

Marries Ida Calderoni (they are divorced six months later)

Co-owner of the Calderoni firm (Calderoni & Co.)

1861–65: *American Civil War*

1864 Becomes sole owner of the firm, but retains its earlier name

1867 *Ausgleich (Austro-Hungarian Monarchy established)*

1867 Travels to Paris (World Exhibition)

1870 *Franco-Prussian War*

1872 Opens a shop selling teaching aids

1873 *Unification of Pest, Buda and Óbuda*

Visits Vienna (for the World Exhibition)

1876 Tours North America

1878 Travels in Italy and the Western Mediterranean

Visits Paris (World Exhibition)

1880 Grand tour of Europe

1881 Death of István Calderoni

3 September 1882 – 20 August 1883

1st round-the-world trip

1883 Purchases the villa and garden at Andrásy út 103.

1889 Visits Paris (World Exhibition)

1891 Miklós Konkoly-Thege's *Bevezetés a fotografozásba* [Introduction to Photography] published by the Hopp firm, Calderoni & Co.

1892 Mediterranean cruise

10 May 1893 – 24 June 1894 **2nd round-the-world trip**

1895 Celebrates 50 years in his profession. Made a Knight of the Order of Francis Joseph

Visits Fulnek

1896 Displays his collection of optical and meteorological instruments at the Millennial Exhibition

Elected honorary president of the Photographers' Circle

Autumn journey to Munich, Vienna and Lucerne

1897 Travels in lands bordering the Mediterranean, presents a collection of Carthaginian artefacts to Budapest's Museum of Fine Arts

1898 Travels to the Middle East: Syria, Palestine and Egypt, presents mineral finds to the Institute of Geology

Visits Fulnek

Displays his photographs at the exhibition put on by the Photographer's Circle, Budapest

Publication of his work *Téli utazás a Földközi tenger körül fekvő országokban* [Winter Journey in the Mediterranean Countries]

January – May 1899 Travels down the west coast of Africa to Congo, putting ashore in Cameroon

1899 Takes part at the Arad Photography Club's Exhibition

1900 *Boxer Rebellion*

1900 Travels to France (Paris World Exhibition)

1901 Publication of his work *Kirándulásom Afrika nyugati partján Kamerun érintésével a Kongóhoz* [My Excursion Down the West Coast of Africa to Congo, By Way of Cameroon]

1902 Displays his photographs at an exhibition put on by the Photography Club, Budapest, in the rooms of the Art Lovers' Circle

29 April – 2 September 1903 **3rd round-the-world trip**

1904 Publishes his work *Hopp Ferencz útazása a Föld körül Szibérián át* [Ferenc Hopp's Journey Round the World By Way of Siberia]

1905 Takes part at the Photography Club's Exhibition, Budapest

Late March – early September 1905

4th round-the-world trip

1906 Extension and reconstruction of the villa at Andrásy út 103.

Displays his photographs at the Photography Club's 2nd National Exhibition of Artistic Photographs, Budapest

1907 Takes part in a national exhibition by amateur art collectors, and at the Arad Photography Club's 1st National Exhibition of Artistic Photographs

1908 Displays his photographs at the Hungarian Amateur Photography Society's 1st National Artistic & Scientific Photography Exhibition, staged in the Palace of Exhibitions, Budapest

1909 Separates the instruments and teaching aids enterprise from the firm Calderoni & Co; the former is turned into a joint stock company; Hopp sells his share

1910 Makes a will in which he leaves his property to three public collections, the Geographical Society, numerous charities, and private persons

1911 The former Drascher building on the corner of Gizella tér and Váci utca is knocked down;

Calderoni & Co. moves into the Haas Palace on
Gizella tér

1912 Visit to Fulnek

7 November 1913 – 25 July 1914

5th round-the-world trip

1914–1918 First World War

1918 "Michaelmas Daisy Revolution":

collapse of the Austro-Hungarian Monarchy

March – July 1919 Hungarian Soviet Republic

June 1919 Modifies his will: the material destined for
public collections, and the villa and its garden,
are to be used to establish a museum (in all other
respects the will remains unchanged)

9 September 1919 Dies in Budapest,
at his Andrásy út villa

1920 *Trianon Peace Treaty*

Photographs

On the cover:

Unknown photographer: Ferenc Hopp
at the Niagara Falls, 27 June 1876
*16x21.5 cm, ambrotype, Ferenc Hopp Museum,
Documentation Department – hereafter abbreviated
as HMDD -- No.: A 4769*

On the back cover:

Péter Kalmár: Ferenc Hopp in the basket of a balloon
at the Millennial Exhibition, Budapest, 1896
*17x12.2 cm, collodion print, card: 25x22 cm,
marked, HMDD No.: A 452*

- 9 Ferenc Hopp: The Hopp family home
in Fulnek (Moravia), 1895
*15x20 cm, collodion print, card: 25x33 cm,
HMDD No.: A 417/2*
- 10 György Klösz: István Calderoni (1798–1881),
the founder of the Calderoni firm, 1878
*Cabinet portrait, albumen print, marked,
HMDD No.: A 4238; ; published*
- 11 Unknown photographer: Ferenc Hopp
and friend Karl Hartmann, 1851
*10.4x7.9 cm, protalbin print, card: 16x13 cm,
HMDD No.: A 1711/2*
- 11 Borsos & Doctor: Ferenc Hopp
and his friend Karl Hartmann, 1865
*Carte de visite, albumen print, marked,
HMDD No.: A 1714/3*
- 12 Unknown photographer: The optician Benoit Kahn,
to whom Ferenc Hopp was apprenticed
in New York City, 1861
Carte de visite, albumen print, marked:

	<i>"Brooly's National Photographic Portrait Galleries, New York", HMDD No.: A 1711/1;</i>	21	Advertisement for stereoscopes and stereoscopic pictures in the magazine <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. No. 50, p. 815
13	Unknown photographer: Ferenc Hopp, aged 28, with his bride Ida Calderoni, aged 22, 1861 <i>Carte de visite, albumen print, HMDD No.: A 1711/5</i>	22	"Graphoscope" advertisement in the magazine <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905, No. 50, p. 814
14	Medal commemorating the golden jubilee Ferenc Hopp's business activity, 19 July 1895 <i>Bronze, diameter: 5 cm, HMDD No.: A 1198</i>	23	The owner of the firm Calderoni and Co. and his staff, 1895 <i>Photographs taken by Lipót Strelisky collected for Ferenc Hopp's golden jubilee; published</i>
14	Diploma making Ferenc Hopp a Knight of the Order of Francis Joseph. The order was conferred on him for starting up the manufacturing of school equipment in Hungary, on the occasion of his golden jubilee, 1895 <i>HMDD No.: A 1394</i>	24	Letter written by Gyula Petrich, an employee of Calderoni and Co., to his boss Ferenc Hopp in Auckland, 18 May 1905 (excerpt) <i>On paper with the logo of the firm Calderoni and Co. at the top, HMDD No.: A 69/1/a</i>
15	Gizella tér. At the corner of the Deák Ferenc utca and the Váci utca stood the Drascher house, demolished in 1911, for ninety years home to the Calderoni and Co. shop <i>21.5x27.2 cm, collotype, duplicated by Strengel & Co Dresden u. Berlin; Budapest Collection of the Szabó Ervin Library, Budapest, No.: 132/52</i>	28	Portrait of Ferenc Hopp on the admission card to the Paris World Exhibition, 1867 <i>Carte de visite, albumen print, HMDD No.: A 1301/3</i>
17	Unknown photographer: The first Calderoni and Co. shop (on the corner of the Váci utca and Gizella tér), 1869 <i>13x16.9 cm, gelatine silver print, a later enlargement of unknown origin, HMDD No.: A 478; published</i>	28	Letter written by Ferenc Hopp from Chicago to his nephew Ferenc Lux, 26 October 1893 (excerpt) <i>On paper with the panoramic view of the World Exhibition in Chicago at the top, HMDD No.: A 198/1/a</i>
18	Ferenc Hopp in his shop (Calderoni and Co., Gizella tér, Budapest), together with four members of the staff, with a globe in the foreground, and a large photograph of Queen Elizabeth of Hungary in the background, c. 1900 <i>After a print published, 17.5x25 cm, HMDD No.: A 406/a</i>	29	Károly Koller: Ferenc Hopp at the age of forty-nine, 1882 <i>18.2x9.4 cm, albumen print, card: 20.8x10 cm, marked, HMDD No.: A 482</i>
19	Calderoni and Co. advertisement in the magazine <i>Színház és Élet</i> , 1 January 1906	31	Unknown photographer: Ferenc Hopp at the Great Wall in China, 15 April 1883 <i>19.8x24 cm, albumen print, card 23x27.5 cm, HMDD No.: A 383 (glass negative 24x30 cm, HMDD No.: N 2085); published</i>
20	Advertisement for "photographic appliances" in the magazine <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. No. 50, p. 815	33	Ferenc Hopp: Ferenc Hopp in Jerusalem, Palestine, 1892 <i>11.5x16 cm, collodion print, Hungarian Geographical Museum</i>
20	Advertisement for "globes" in the magazine <i>Vasárnapi Újság</i> , 1905. No. 50, p. 815	34	Ferenc Hopp: Ferenc Hopp among miners, Oruro, Bolivia, 1893 <i>10.5x14.4 cm, collodion print, card: 12.8x17.9 cm, embossed with the mark: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: A 298; published</i>
21	Advertisement for projectors built by Calderoni and Co.	35	Ferenc Hopp: Roman theatre or amphitheatre, Sicily, 1897 <i>10x10 cm, stereo glass slide, HMDD No.: D 4225</i>

- 38 Ferenc Hopp: Ferenc Hopp and fellow-passengers János Szinell and an American lady on board of the liner *Deutschland*, en route to New York, 1903
After a print (published in "Ferenc Hopp's Journey Round the World By Way of Siberia" 1904, p. 1.)
Cliché for printing the photograph, 1904
Copper, 10x7.7 cm, on wooden board 2 cm thick, HMDD No.: A 4689; published
- 39 Invoice issued by a Japanese photographic studio at Daibutsu, Kamakura to Ferenc Hopp, 25 August 1903 (the 3rd day of the 7th lunar month of the 36th year of the Meiji period)
HMDD No.: A 1690/1
- 40 Invoice issued to Ferenc Hopp by De Keyser's Royal Hotel Ltd., London, 12–18 August 1905
HMDD No.: A 1685/53
- 41 Invoice issued to Ferenc Hopp by the Antonio Bros photographic studio, Bangkok, 11 January 1914
HMDD No.: A 1700/2
- 44 Károly Koller's Successors: Signed photograph of Ferenc Hopp, 1896
Large cabinet portrait, albumen print, marked,
HMDD No.: A 1711/23 (another print from 1907, HMDD No.: A 1343)
- 46 Mór Erdélyi (?): Ferenc Hopp's curio collection, in a first-floor room of the Hopp villa, c. 1900
24x30 cm, new print from the glass negative,
HMDD No.: N 2082 (contemporary print: 23x29 cm, albumen, card: 33x40,5 cm, HMDD No.: A 395)
- 46 Mór Erdélyi (?): Drawing room in the Hopp villa, the 1900's
24x30 cm, new print from the glass negative,
HMDD No.: N 2095
- 47 György Klösz: Ferenc Hopp's villa, Andrásy út 103., c. 1885
24x18.7 cm, albumen print, card: 33x25 cm, marked, HMDD No.: A 403; (another copy, not marked: HMDD No.: A 393)
- 48 Mór Erdélyi (?): Ferenc Hopp in the garden of his villa at the small bamboo bridge; in front of him Mme. Jálícs, the caretaker's wife, and the dog Fakó, c. 1895
24x30 cm, new print from the glass negative,
HMDD No.: N 2091
- 49 Mór Erdélyi: Ferenc Hopp in the garden of his villa, with the Indian elephant in the foreground, with the stele standing on a turtle to the left, and with Johann Jálícs, caretaker of the villa, in the background, c. 1895
24x30 cm, new print from the glass negative,
HMDD No.: N 2083 (contemporary print: 22x28 cm, albumen, card: 33x43 cm, marked, HMDD No.: A 394)
- 50 Ferenc Hopp: Ferenc Hopp and Károly Szalay in the garden of the Hopp villa, 1892
8x17 cm, panoramic view, albumen print,
Hungarian Museum of Photography, No.: 105/1996
- 56 Unknown photographer: Peasant woman by a canal near the coast, Bangkok area, Siam, 1883 (?)
Purchased by Ferenc Hopp; 15.5x20.3 cm, albumen print, card 25x33.5 cm, HMDD No.: A 398
- 58 Unknown photographer: Dr. Nicolaus von Konkoly-Thege, with the astronomical telescope of the Ógyalla observatory, 1882
Cabinet portrait, albumen print, autographed,
HMDD No.: A 269;
- 59 Jascot Stare: General Kuroki, commander of the 1st Imperial Japanese Army, looking through the prismatic telescope produced by Henry Kahn and Co. (San Francisco), in the presence of Sir Ian Hamilton, British military attaché (on the left)
12x17 cm, matt albumen print, card: 20x25 cm,
HMDD No.: A 449; copyright: Colliers Weekly
- 60 Mór Erdélyi (?): Ferenc Hopp's study in his villa, 1900s
24x30 cm, new print from the glass negative,
HMDD No.: N 2093
- 61 Mór Erdélyi (?): Ferenc Hopp's bedroom in the Hopp villa, c. 1895
24x30 cm, new print from the glass negative, HMDD No.: N 2084 (contemporary print: 23.5x29.5 cm, collodion, card: 25x33 cm, HMDD No.: A 405)
- 62 Ferenc Hopp: Two ladies in front of the Jaina shrine in the garden of the Hopp villa (Andrásy út 103., Budapest), 1890s
Cabinet portrait, collodion print, embossed with the mark: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: A 480
- 63 Mór Erdélyi (?): The garden of the Hopp villa in Andrásy út, with a sitting Buddha among plants and a huge seashell, c. 1895

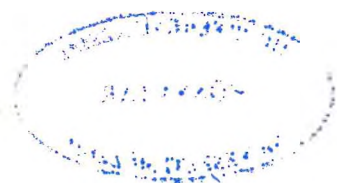
- 24x30 cm, new print from the glass negative, HMDD No.: 2086 (contemporary print: 22x28.5 cm, albumen, card: 25x34 cm, HMDD No.: A 4681)
- 67 Photographs taken by Ferenc Hopp at the Mediterranean and in Egypt, 1898
30x37 cm, album leaf, *Institute of Natural Geography at the Eötvös University, Budapest*
- 70 Ferenc Hopp: High in the Andes, Bolivia, 1893
10.7x15.3 cm, collodion, card: 13x17,8 cm, embossed with the mark: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: A 299
- 71 Ferenc Hopp: Berber camel-drover at a city wall, North Africa, 1897
10x10 cm, stereo glass slide, HMDD No.: D 4227
- 72 Ferenc Hopp: Hotel Timeo, near Taormina, Sicily, 1897
10x10 cm, stereo glass slide, HMDD No.: D 4223; published
- 73 Ferenc Hopp: Among ruins from Antiquity, Sicily, 1897
10x10 cm, stereo glass slide, HMDD No.: D 4224
- 74 Ferenc Hopp: Harbour, Santa Cruz, Tenerife, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4207
- 75 Ferenc Hopp: Steamship in Genoa harbour, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4185
- 76 Ferenc Hopp: Santa Cruz, Tenerife, Canary Islands, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4203
- 77 Ferenc Hopp: A barefoot lady in the street, Laguna, Tenerife, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4171
- 78 Ferenc Hopp: Boats on the sea, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4178; published
- 79 Ferenc Hopp: Boats on the sea, Monrovia, Liberia, 1899
10x10 cm stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4178/a
- 80 Ferenc Hopp: Coaling in Banana harbour, Congo estuary, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative, HMDD No.: N 23050; published
- 81 Ferenc Hopp: Boats on the sea, outside Monrovia harbour, Liberia, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative, HMDD No.: N 23047
- 82 Ferenc Hopp: An Ashanti family on board of the steamer *Paul Woermann*, en route to Congo, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative, HMDD No.: N 23049
- 83 Ferenc Hopp: Ferenc Hopp on the River Congo on the steamer *Paul Woermann*, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4205; published
- 84 Ferenc Hopp: The Vielmans villa next to the Stanley Pool, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative, HMDD No.: N 23051 (10x10 cm stereo glass slide variant: HMDD No.: D 4182); published
- 85 Ferenc Hopp: Unloading gunpowder in Cameroon from the Hamburg steamer *Paul Woermann*, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4179; published
- 86 Ferenc Hopp: Train on the Congo railway, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4168 (9x9 cm, stereoscopic glass negative - the original - HMDD No.: N 23045); Cliché for the printing of the photograph, 1901
Copper, 7x8 cm, on wooden board 2 cm thick, HMDD No.: A 4687; published
- 88 Ferenc Hopp: Ferenc Hopp at the tomb of the Africa explorer Gustav Nachtigal, Cameroon, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4181 (9x9 cm, stereoscopic glass negative - the original -- HMDD No.: N 23048); published
- 89 Ferenc Hopp: Jungle from a train window, Congo, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, HMDD No.: D 4222
- 90 Ferenc Hopp: Gentleman travelling in a hammock, San Thomé, 1899
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp", HMDD No.: D 4204; published

- 91 Ferenc Hopp: Street in Cap Palmas, Liberia's southernmost harbour, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative,
HMDD No.: N 23053
- 92 Ferenc Hopp: Street in Black Africa, with two figures (Cameroon? Congo?), 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative,
HMDD No.: N 23054
- 93 Ferenc Hopp: Village street in Cameroon, 1899
9x9 cm, stereoscopic glass negative,
HMDD No.: N 23043
- 94 Ferenc Hopp: Settlement on the River Gabon (near Libreville?), West Africa, 1899
13.2 x 19.9 cm, albumen print, HMDD No.: A 321
- 95 Ferenc Hopp: Settlement on the River Gabon (near Libreville?), West Africa, 1899
13.2 x 19.9 cm, albumen print, HMDD No.: A 476
- 96 Unknown photographer: Natives from the islands of Southeast Asia, c. 1900
Purchased by Ferenc Hopp; 15.7x20.7 cm, albumen print, card: 33.5x25 cm, HMDD No.: A 426
- 98 Unknown photographer: An orchestra in Southeast Asia, c. 1900
Purchased by Ferenc Hopp; 20.4x15.4 cm, albumen print, card: 33.5x25 cm, HMDD No.: A 419
- 99 Unknown photographer: Army patrol in Java (Duth East Indien), c. 1900
Purchased by Ferenc Hopp; 15.4x20.4 cm, albumen print, card 33.5x25 cm, HMDD No.: A 420
- 100 Unknown photographer: Cremation, Benares, India, c. 1900
Purchased by Ferenc Hopp; 14.6x20.5 cm, collodion print, HMDD No.: A 653
- 102 Ferenc Hopp: En route across the prairie. In the background a photographer's studio, Julesburg, Nebraska, USA, 1903
8x8 cm, half stereo contact, albumen print, signed: "Hopp", HMDD No.: A 284; published
- 103 Ferenc Hopp: Some of Ferenc Hopp's fellow-passengers on the steamer *Siberia*, between San Francisco and Honolulu, 1903
8x8 cm, half stereo contact, collodion print, autographed: "Hopp" HMDD No.: A 302
- 104 Ferenc Hopp: A canal in Tokyo, 1903
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D4212;
- 105 Ferenc Hopp: A thoroughfare; in the foreground a Singer shop, with an optician's next to it, Tokyo, Japan, 1903
10x10 cm stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4210; published
- 106 Ferenc Hopp: The Asakusa temple, Tokyo, 1903
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4213; published
- 107 Ferenc Hopp: The courtyard of the Asakusa temple, Tokyo, 1903
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4214; published
- 108 Ferenc Hopp: Excursion to Hakone, Japan, 1903
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4217; (contact from left-side picture, 9 x 9 cm, albumen print, HMDD No.: A 283); published
- 109 Ferenc Hopp: Festive procession (Gion-matsuri), Kyoto, Japan, 1903
10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4219; published
- 110 Ferenc Hopp: A street in Japan with pedestrians, 1903
8x8 cm, half stereo contact, albumen print, HMDD No.: A 296; published
- 111 Ferenc Hopp: Japanese children stare at the foreign photographer; in the background a toothpaste advertisement, 1903
8x8 cm, half stereo contact, collodion print, HMDD No.: A 297
- 112 Ferenc Hopp: Crossing the Yellow Sea (Chemulpo—Chefoo—Tangku), 1903
8x8 cm, stereo contact, collodion print, HMDD No.: A 304 (two photos accidentally taken one on top of the other)
- 114 Unknown photographer: Square, with the cells for official examinations on the right, Seoul, Korea, 1903
Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/14

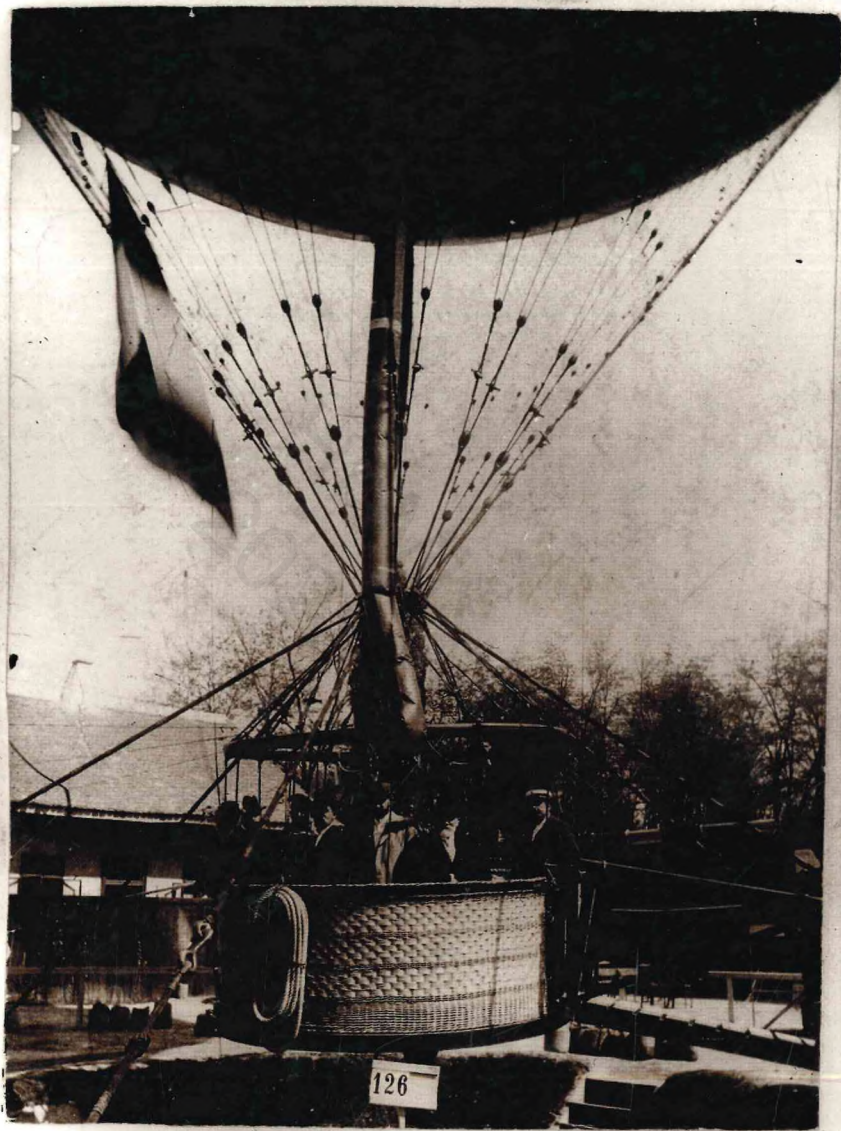
115 Unknown photographer: An ornamented portal at the imperial palace, Seoul, Korea, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/19</i>	128 Ferenc Hopp: Baikal railway station, Transiberian railway, Russia, 1903
<i>10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4221; published</i>
116 Unknown photographer: Southern gate of Seoul, Korea, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/17</i>	129 Ferenc Hopp: Railway station at Lake Baikal, Transiberian railway, Russia, 1903
<i>10x10 cm, stereo glass slide, signed: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: D 4220;; published</i>
117 Ferenc Hopp: Thoroughfare in Seoul, Korea, 1903
<i>8x8 cm, half stereo contact, collodion print, embossed with the mark: "Hopp Ferencz, Budapest", HMDD No.: A 1718/15</i>	130 Ferenc Hopp: Crested waves on the southwestern coast of Australia, 1905
<i>7.8x7.8 cm, collodion print, card: 12x8.9 cm, autographed: "Hopp", HMDD No.: A 1718/30</i>
118 Unknown photographer: The oldest mandarin, riding a mule, Seoul, Korea, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/8</i>	131 Ferenc Hopp: Crested waves on the southwestern coast of Australia, 1905
<i>7.8x7.6 cm, collodion print, card: 12x9 cm, autographed: "Hopp", HMDD No.: A 1718/31</i>
120 Unknown photographer: Oxcart in Seoul, Korea, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/5</i>	132 Ferenc Hopp: Ferenc Hopp in Borobudur, Java, January 1914
<i>23x18 cm, card: 28x21 cm, gelatine silver print (a later enlargement), HMDD No.: 384</i>
121 Ferenc Hopp: Street scene in Korea, 1903
<i>8x8 cm, half stereo contact, albumen print, HMDD No.: A 1718/4</i>	133 Ferenc Hopp: With an oxcart in the flood-plain of the Mekong, en route to Angkor, Cambodia, December 1913
<i>21x29 cm, gelatine silver print (a later enlargement), HMDD No.: A 434</i>
122 Unknown photographer: Peasant farm in Korea, and those living on it, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x14 cm, albumen print (right corner damaged), HMDD No.: A 1718/23</i>	134 Ferenc Hopp: Terminus of the cable railway leading to Tarajka, High Tatras, 1898
<i>9.2x8.6 cm, new print from a cellulose nitrate film, HMDD No.: A 234</i>
123 Unknown photographer: Peasant house in Korea and its inhabitants, 1903
<i>Purchased by Ferenc Hopp; 10x13.7 cm, albumen print, HMDD No.: A 1718/22</i>	135 Unknown photographer: Tourists in the Tatra Mountains, Ferenc Hopp is second from right, c. 1890
<i>11x15 cm, collodion, card 17x23 cm, HMDD No.: A 455</i>
124 Ferenc Hopp: A street in Peking, 1903
<i>8x8 cm, half stereo negative contact, albumen print, HMDD No.: A 306</i>	136 Károly Csányi: Ernő Kammerer, the first director of the Museum of Fine Arts, Budapest; Ferenc Hopp and Mme. H. (?) at lake Csorba, High Tatras, 1909
<i>8.2x11.3 cm collodion print, HMDD No.: A 225</i>
125 Ferenc Hopp: The Ketteler memorial gate, Peking, 1903
<i>9x8.5 cm, albumen print, HMDD No.: A 301; published</i>	137 Ferenc Hopp: The Türsch house, Istenhegy (Béla király út), Budapest. With the wife of Pál Szenes, confectioner; Uncle Türsch, Ferenc Hopp's friend; and Ferenc Körber, 20 September 1896
<i>11.2x16 cm, albumen print, card 13x18 cm, Hungarian Museum of Photography No. 35/1992</i>
126 Ferenc Hopp: Railway station, Harbin, China, 1903
<i>8x8 cm, half stereo negative contact, albumen print, HMDD No.: A 300; published</i>	

9319/a (25.700)

HFMK
20230113

Douvenier.

Ballon Captif Godard

Budapest 1896.

2400.0

FF

2000001230510